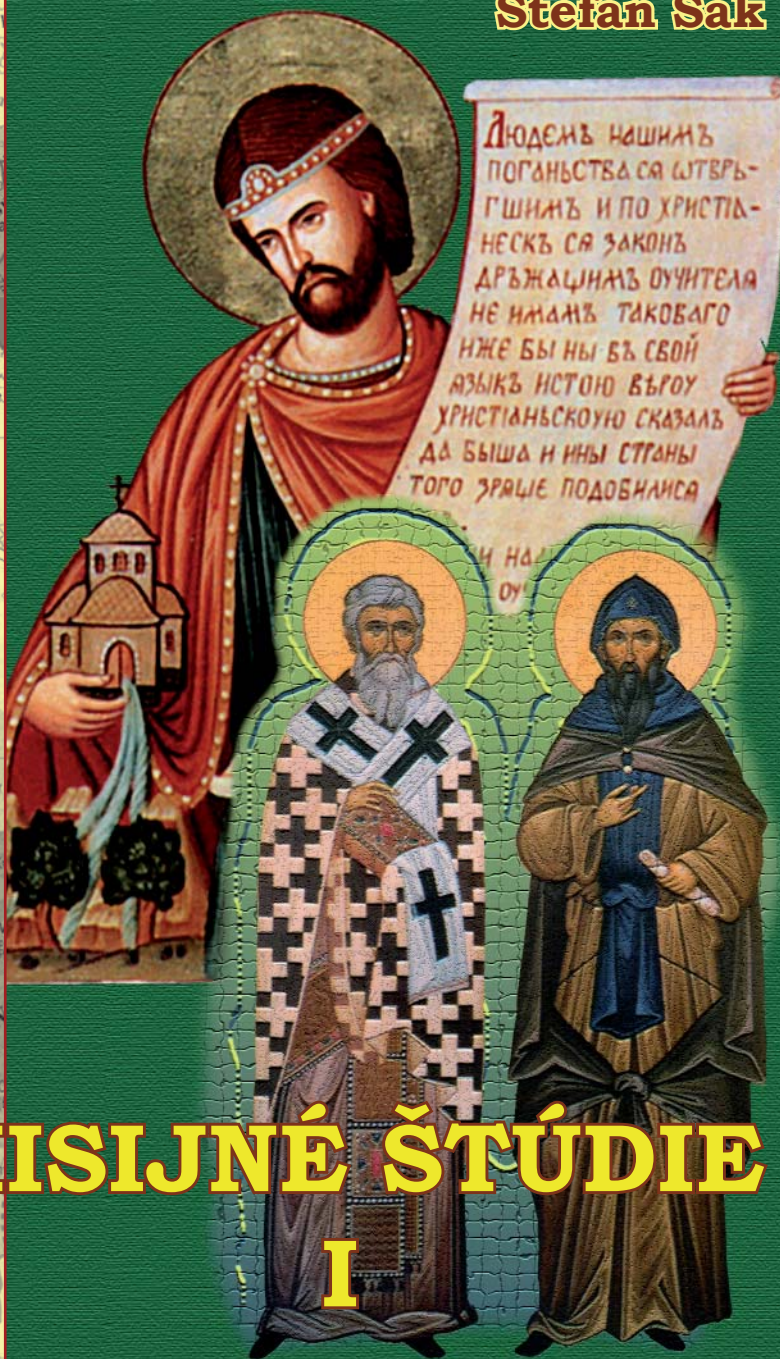

Štefan Šak

Людѣмъ нашимъ
поганѣства сѧ штеръ-
гшнмъ и по христї-
нскѣ сѧ законъ
дръжащнмъ оучителя
нѣ имамъ такобаго
нже бы ны въ своѣ
языкъ истюю въроу
христїанскоую сказаъ
да быша и ны стганы
того зряце подобнися

MISIJNÉ ŠTÚDIE I

Gorlice 2009

MISIJNÉ ŠTÚDIE I.

Štefan Šak

Gorlice
2009

*Táto monografia je výsledkom riešenia
vedeckovýskumneho projektu
Sociálny rozmer misie v rozvojových krajinách
(VEGA č. 1/4681/07).*

PREDSLOV

Existencia človeka v tomto svete má svoj jediný cieľ, ktorým je bezpochyby Božie kráľovstvo pre ktoré Boh stvoril človeka. Z toho dôvodu spoločenský život človeka sa má budovať na pravde, pretože Boh je pravda.

Kresťanstvo, ktorého misijným poslaním je ohlasovať sväté Evanjelium, nikdy nebojovalo proti kultúram jednotlivých národov, ale naopak, integruje a vnáša do nich kresťanského ducha. Boh posla svojho Syna na tento svet, aby zachránil všetkých ľudí bez ohľadu na to, ku ktorému národu patrí. Svätá Cirkev zachováva tento evanjeliový princíp do dnešných dní, nakoľko Spasiteľ posla svojich žiakov ku všetkým národom, aby sa stali dedičmi Nebeského kráľovstva. Touto otázkou sa veľmi vážne zaoberá aj kresťanská výchova, ktorej službou je obnova človeka vo vnútri Cirkvi, pričom berie do úvahy súčasné požiadavky človeka a adresuje evanjeliovú zvesť terajšej realite moderného sveta.

Misijná činnosť Cirkvi v Byzancii bola spočiatku orientovaná na Východ. Neskôr, v 9. storočí, sa už viac orientovala na sever, kde pohanské národy prijali kresťanstvo, čím sa posilnila sobornosť Pravoslávnej cirkvi. Veľmi významnou a úspešnou bola misia svätých bratov Cyrila a Metoda na Veľkej Morave, ako aj v okolitých krajinách.

V duchu tejto veľmi úspešnej misie a v duchu misijných zásad svätých Cyrila a Metoda sa v posledných storočiach zo strany Pravoslávnej cirkvi konali ďalšie misie na takmer všetkých kontinentoch sveta. V tejto súvislosti si pripomenieme misiu vo Fínsku, na Sibíri, Ďalekom východe, Aljaške, v Kanade, USA, Južnej Amerike, Japonsku, Číne, Kórei, Austrálii a takmer vo všetkých afrických štátoch.

MISIA JEDNEJ CIRKVI

Podmienky skúmanej témy

Otázky spojené s misiou Cirkvi sú širokou verejnosťou vnímané ako otázky týkajúce sa protestantských cirkví a Rímskokatolíkov alebo jednotlivých náboženských denominácií a siekt. Účasť Pravoslávnej cirkvi na otázke misií bola, a ešte aj dnes je stále veľmi ohraničená. Táto ohraničenosť vyplýva z podmienok, v akých väčšina pravoslávnych národov v minulosti, ale ešte aj dnes žije.

Tejto takzvanej ohraničenosti častokrát v mnohom napomáha aj odlišné smerovanie ich bezprostredných záujmov, a rovnako tak aj teologický cieľ, ktorý je s misiou bezprostredne spojený.¹

Pravoslávna cirkev, ako v minulosti, tak aj dnes, verí, že ako jediná vydáva svedectvo pravdy a hlása správne učenie Evanjelia, pretože len Pravoslávna cirkev je priamou a prirodzenou pokračovateľkou prvotnej, jedinej, apoštolskej, katolíckej (všeobecnej) a nerozdelenej svätej Cirkvi.²

Nakoľko veľká časť Pravoslávnej cirkvi žije v jednotlivých oblastiach sveta, ktoré sa vyznačujú náboženskou pluralitou, a vďaka ťažkostiam politických režimov, ktorým v minulosti čelila, a ešte aj dnes čelí³, sa postupom času uzatvorila sama do seba a upadla do xenofóbie. Výsledkom daného stavu je, že Cirkev nepovažovala za nevyhnutné, a taktiež nemala vnútornú potrebu zaoberať sa otázkou misie mimo liturgického života,⁴ kde sa denne modlí „Za pokoj celého sveta...

¹ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, αρχιεπ.: *Ιεραποστολή*. Αθήνα 2007, s. 110 – 111.

² ŠAK, Š.: *Misia je dielom celej Cirkvi*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXXI/16, Prešov r. 2006, s. 161 – 167.

³ ΒΑΝΤΣΟΥ, Χ. Κ.: *Ιεραποστολική*. Θεσσαλονίκη 1999, s. 13 – 19.

⁴ Evanjelizácia nikdy nebola službou, ktorá by bola oddelená od ostatného života Cirkvi. Evanjelizáciou sa v misii pokračuje pri prehľbovaní viery, liturgického života a živého praktického života. PRUŽINSKÝ, Š.,

a zjednotenie všetkých...“¹

Misia a jednota

Otázka misie a jednoty nie je pre Pravoslávnu cirkev vecou bezprostrednej vnútornej potreby. Preto sa táto otázka nerozvinula do nejakého teologického hnutia, a to ani v teoretickej rovine. Táto otázka bola skôr vyčerpaná v štúdiách jednotlivcov, ktorí sa touto témou špeciálne zapodievali. Počet týchto prác je preto obmedzený z dôvodu, ktorý sme uviedli už vyššie.

Pevným základom každej misie, a rovnako tak aj jednoty, je bezpochyby láska. Priblížime si teologický pohľad na otázku vzťahu jednoty a misie, majúc pritom na zreteli základné kritérium, ktorým je vyššie spomenutá láska.

Pri našej analýze budeme vychádzať zo Svätého Písma, konkrétne z prvého listu apoštola Jána, v ktorom píše: „Boh je láska.“² Pravoslávne kresťanstvo, ktoré veľmi citlivo vníma biblicko – teologické vyjadrenia, priviedli tieto slová apoštola Jána k záveru, že sú vyjadrením samotnej podstaty Boha.

Teologické prostredie v patristickom období v snahe o presné vyjadrenie sa o Bohu vo vyššie spomenutom texte Svätého Písma pristúpilo k jeho výkladu, na základe ktorého láska je vyjadrením Božej plnosti.³

Pravoslávne kresťanstvo vidí ontologické skúmanie i potvrdenie lásky v samotnej histórii spásy ľudského rodu. Jedinečnosť kresťanstva vo vzťahu k iným náboženstvám, ako aj osobitosť spásy, ktorú kresťanstvo hlása, spočíva v slobod-

NADZAM, M.: Teologické východiská pravoslávnej cirkevnej misie I. Prešov 1994, s. 94.

¹ *Liturgia svätého Jána Zlatoústeho*. Prešov 1996, s. 33.

² 1J 4, 8.

³ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ: *Λόγος ΚΒ*, Δ. In: ΒΕΠΕ 59, 167, 35; Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ: *Λόγος ΙΑ*, Ζ. In: ΒΕΠΕ 59, 57, 3; Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ: *Εἰς το Ἄσμα Ἀσμάτων Δ*. In: ΒΕΠΕ 66, 166, 20; ΜΕΓΑΣ ΒΑΑΣΙΛΕΙΟΣ: *Λόγος ἀσκητικός*. In: ΒΕΠΕ 53, 135, 5; ΣΥΜΕΟΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ: In: PG 32, 1152D.

nom zjavení sa Boha ľuďom, ktoré sa udialo z Božej lásky, v osobe Božieho Syna.¹ Láska je súčasne považovaná za základné pravidlo i podmienku spásy², prechodu zo smrti do života³, je naplnením Zákona⁴, „*spojivom dokonalosti*“⁵, vznešenejšou cestou⁶.

Existujú dve základné spasiteľné myšlienky, ktoré hlása Cirkev. Prvou je tá, že vtelenie Božieho Syna je prejavom lásky, a druhou, že láska je konečnou spasiteľnou ponukou, ktorú predkladá kresťanstvo ako cestu spásy.

Predkladajúc takýto teologický základ o láske je, pochopiteľne, veľmi ťažké zapodievať sa láskou, pretože hovoríme o Božstve ako takom, a nie len jednoducho o jednej z kresťanských cností, a to aj napriek tomu, že je tou najväčšou cnosťou.

Ak chceme použiť systematickú formuláciu na vyjadrenie lásky, ktorá by čo najdokonalejšie vystihla jej zmysel, musíme opäť použiť slová Svätého Písma, ktoré poukazuje na jej najvyššiu formu a dogmatický charakter.

Kenóza

Najvyššiu formu vyjadrenia Božej lásky k ľuďom nachádzame v slovách „*Boh tak miloval svet...*“⁷, v ktorých nachádzame prínos Božieho Syna za spásu všetkých ľudí. Skúmaním príslušných textov Novej Zmluvy dôjdeme k zá-

¹ Mt 11, 27; Lk 10, 22; J 17, 6; Rim 16, 26; Kol 1, 26; pozri Gal 1, 16; Ef 3, 5; 2 Tim 1, 10.

² Mt 22, 36; Mk 12, 28; pozri Lk 10, 27.

³ 1 J 3, 14.

⁴ Rim 13, 8; Gal 5, 14.

⁵ sl.: „НѦДѦ ВРѦМН ЖЕ ІМНІ (СТѦЖІТЕ) ЛЮБОВЬ, ІЖЕ ЁСТЬ РОЗЪЗ ОВЕРШЕНІТВА.“; gr.: „ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος.“ Kol 3, 14.

⁶ sl.: „A ešte vznešenejšiu cestu vám ukážem.“; sl.: „ἡ ἐμὲ πο πρεβοχοждѣнію пѣтъ вѣмъ показѣ.“; gr.: „καὶ ἔτι καθ’ ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι.“ 1Kor 12, 31.

⁷ „οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον,...“ Jn 3, 16

veru, že jediné slovo, ktoré približuje a odhaľuje zmysel lásky, je gr. slovo: „κενοῦν“, teda „kenóza“. Pre lepšie pochopenie slova „kenóza“¹ si uvidíme veľmi výstižný text apoštola Pavla z jeho listu adresovaného Filipským kresťanom: „*zriekol sa seba samého, vzal si prirodzenosť sluhy, stal sa podobný ľuďom; ... Uponížil sa, stal sa poslušným až na smrť, až na smrť na kríži.*“² Túto kenózu opisne vyjadril už v Starej Zmluve žalmista Dávid slovami: „*Znížil nebesá a zostúpil...*“³

Základným poznávacím znamením lásky je kenóza osoby, teda slobodné zapretie samého seba a vytvorenie miesta na prijatie a objatie inej osoby, ku ktorej sa obraciame.

Božia láska, ktorú Boh prejavil ľuďom, je vyjadrená v prvom rade v kenóze Božieho Syna a v Jeho vtelení sa.⁴ Toto uponíženie sa, táto pokora Božieho Syna vo vzťahu k celej Božej ikonómii spásy je vyjadrená na mnohých paralelných miestach Svätého Písma v slovných termínoch, akými sú:

¹ angl. „depletion“ [cit. 2009-09-25.] <http://www.mydictionary.net/greek> rus. „истощение, истощивание“ <http://www.mydictionary.net/russian/?word=depletion>

² Pre lepšie priblíženie danej témy uvidíme aj originálny text v gréckom jazyku: „*ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἐαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.*“; A pre ilustráciu aj csľ. text. „*но себѣ оумалихъ (испощилъ), збавиъ раба пріимъ, въ подобіи челоувѣчества бѣхъ, и ѡбразомъ ѡбкрѣтивъ ѣкоже челоувѣкъ: смирихъ себѣ, послѣдшійхъ бѣхъ даже до смѣрти, смѣрти же крѣпныѣ.*“ Fil 2, 7 – 8.

³ gr.: „*καὶ ἐκλινεν οὐρανούς καὶ κατέβη, καὶ γνώφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.*“; csľ.: „*И приклонѣ нѣбѣ и снѣде,*“ Ž 17, 10.

⁴ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ: *Λογος ΑΗ'. Εις τα Θεοφανια*. In: ΕΠΕ 5, Θεσσαλονίκη 1997 s. 59 – 61. Work #046 36.325.39 to Work #046 36.325.42 „*Καὶ ὁ πλήρης, κενοῦται κενοῦται γὰρ τῆς ἐαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρὸν, ἵν' ἐγὼ τῆς ἐκείνου μεταλάβω πληρώσεως. Τίς ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος; Τί τὸ περὶ ἐμὲ τοῦτο μυστήριον;*“ TLG Workplace. (preklad: Ten, ktorý je plný, dáva, pretože dáva zo svojej slávy za krátky čas, aby som ja prijal Jeho plnosť. Aké je to bohatstvo dobroty? Aké je to mystérium, ktoré ma zahmulo?)

„kliatba“¹, „hriech“², „choroba“³, „služba“⁴, „poslušnosť“⁵, „prínos“⁶, „odovzdanie“⁷, „pokora“⁸, „trpezlivosť“⁹, „chudoba“¹⁰, s jediným cieľom - kvôli nám, kvôli našej spásy, aby nás zachránil.

Podobná terminológia je použitá na vyjadrenie Christovej lásky, ktorú človek prejavuje druhému človeku. Apoštol národov Pavol, pre ktorého láska bola hybným motorom, vyznáva, že táto láska „*nie je sebecká*“¹¹. Práve láska bola tá, ktorá ho priviedla k tomu, ako píše Korinským kresťanom, že: „...*stal som sa sluhom všetkých, aby som čím viacerych získal.*“¹² Na inom mieste pokračuje „...*ponížil som sa, aby ste vy boli povýšení...*“¹³, „*Radšej by som bol ja zavrhnutý od Christa namiesto svojich bratov, mojich príbuzných podľa tela.*“¹⁴ Vo vyjadrení svojej lásky k Bohu dosahuje ľudská

¹ gr.: „κατάρα“, csł.: „κλῶτβα“ Gal 3, 13.

² gr.: „ἁμαρτία“, csł.: „грѣхъ“ 2 Kor 5, 21.

³ gr.: „ἀσθένεια“, csł.: „нѣмоиѣ“ 2 Kor 13, 4.

⁴ gr.: „διακονία“, csł.: „поиѣлжнѣти“ Mt 20, 28; Mk 10, 45.

⁵ gr.: „ὑπακοή“, csł.: „поиѣлшнѣ“ Rim 5, 19.

⁶ gr.: „προσφορά, ἑαυτὸν προσήνεγκεν“, csł.: „себѣ принесѣ“ Žid 9, 14.

⁷ gr.: „παράδοσις, παρέδωκεν“, csł.: „нї предалѣ себѣ“ Ef 5, 2.

⁸ gr.: „ταπείνωσις, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν“, csł.: „смирнѣнїѣ себѣ“ Fil 2, 8.

⁹ gr.: „ὑπομονή, ὑπέμεινε“, csł.: „претерпѣнїѣ“ Žid 12, 2.

¹⁰ gr.: „πτωχεία, ἐπτώχευσε“, csł.: „ѡбнищѣ“ 2 Kor 8, 9.

¹¹ gr.: „οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς“, csł.: „не ѡцмѣтѣ своѡхъ сн“ 1 Kor 13, 5.

¹² gr.: „πᾶσιν ἑμαυτὸν ἐδούλωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσω“, csł.: „всѣмъ себѣ поработѣхъ, да множаишїѣ прїиобрѣмѣю“ 1 Kor 9, 19.

¹³ gr.: „ἑμαυτὸν ταπεινῶν ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε“, csł.: „себѣ смирѣа, да вѣ вознєсѣтєѣ“, 2 Kor 11, 7.

¹⁴ gr.: „ἠυχόμην γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα“, csł.: „молїѣзъ бѣхъ за ко сѣмъ ѣзъ ѡлѣчѣнъ бѣхъ ѡ хрїтѣ по брѣтїи моѣи, брѣднїицѣхъ моѡхъ по плѡтї“, 2 Kor 11, 7.

kenóza svoj najväčší stupeň v slovách apoštola Pavla, keď hovorí: „*Už nežijem ja, ale vo mne žije Christos.*“¹

Vo všeobecnosti platí, že v celej askéze, (uplatňovaní) lásky k Bohu, je zdôraznený prvok kenózy, „ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν“² (zapretie samého seba), „ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν“ (strata duše)³. Pochopiteľne, pre kenózu platí to isté aj v prípade askézy (uplatňovania) lásky voči svojmu blížnemu, čo vyjadril apoštol Pavol v liste Korinským kresťanom: „*Nech nik nehľadá vlastné záujmy, ale záujmy iného. ... a nehľadám, čo mne vyhovuje, ale čo osoží mnohým, aby boli spasení.*“⁴ Preto apoštol Pavol napomína Galatských kresťanov slovami: „*navzájom si slúžte v láske!*“⁵ Ten istý význam lásky nachádzame aj u svätých otcov.⁶

Kenóza ako energia nie je niečím záporným, čo uspokojuje jedinca ako takého, ale naopak, niečím pozitívnym, nakoľko je podmienená druhou osobou, ktorá je podnetom ku kenóze, ktorá je k nej nasmerovaná. Láska vo svojej podstate nie je podmienená dialógom, hoci práve v dialógu sa stáva úplnou.

Priamym výsledkom kenózy je jednota.⁷ Táto jednota je

¹ gr.: „ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός“, cs!.: „ЖИВЮ́ ЖЕ НЕ КТОМЪ́ ЯЗЪ, НО ЖИВЮ́ТЪ КО МНѢ́ ХРІ́ТОСЪ.“ Rim 2, 20.

² Tomu nás učí aj sám Spasiteľ, keď hovorí: „Kto chce ísť za mnou, nech zaprie sám seba, vezme svoj kríž a nasleduje ma.“; gr.: „ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν“ Mt 16, 24.

³ Spasiteľ ďalej pokračuje: „Lebo kto by si chcel dušu zachrániť, stratí ju, ale kto stratí svoju dušu pre mňa, nájde ju.“ cs!.: „НѢ́КЕ́ Я́ЧМЕ ПОГЪБЮ́ТЪ ЯЗЫ́КЪ ОУО́Н МЕНѢ́ РА́ДН“, Mt 16, 25. Pozri Zj 12, 11; Mk 9, 35.

⁴ 1 Kor 10, 24 – 33; Pozri Fil 2, 4.

⁵ Gal 5, 13. Pozri Fil 2, 3; 1 Petr 5, 5; 1 Kor 6, 7.

⁶ Pozri ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: *Περὶ τελείας ἀγάπης*. In: PG 56, 281; ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΣ: *Λόγος περὶ ἀγάπης* ΣΤ. In: BEΠE 42, 225, 16; ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ: *Πασχάλιοι ὁμιλίες*. In: PG 77, 560.

⁷ Pozri ΚΛΗΜΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ: *Στρωματεῖς Δ*, XVIII. In: BEΠE 8, 88, 13; ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: *Επιστολαί* 133. In: BEΠE 55, 160, 11; ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: *Επιστολαί* 70. In: BEΠE 55, 103, 10.

vecná a existuje aj napriek tomu, že len jedna strana skutočne miluje.

Mystýrio jednoty troch osôb Svätej Trojice, ako aj jednota dvoch prirodzeností v osobe Isusa Christa, sú pre človeka viac pochopiteľné, ak si ešte k tomu predstavíme, že v takomto prípade máme pred sebou lásku v jej dokonalej forme. Totiž v dokonalej a vzájomnej kenóze funguje úplná jednota bez toho, aby viedla k zmätku a chaosu, pretože láska nevyhnutne vyžaduje osobu a vedie ku spoločenstvu.

Pre lepšie pochopenie lásky pomôže skúmanie jej pomýlených foriem, najmä egoizmu. Častokrát je za opak lásky považovaná nenávisť, ale vo svojej podstate, či z morálneho alebo vieroučného pohľadu, je to predovšetkým egoizmus. Omyl egoizmu spočíva v egocentrickom smerovaní pseudo-kenózy.¹ Uvedieme si niekoľko charakteristických ukazovateľov apoštola Pavla, ktoré odhalia egoizmus v jeho reálnej podobe, nakoľko je tento egoizmus vzdialený od skutočnej kenózy. V jeho listoch stretávame výrazy: „nasýtení“, „zbohatlí“, „kraľovať“, „múdri“, „silní“, „slávni“. Táto pseudo-kenóza privádza človeka do nemiestnej a hanebnej podoby samojednoty, teda opustenosti, prázdnoty² a samoty.³

¹ Pozri príslušný text: „Už ste sa nasýtili, už ste zbohatli. Začali ste kraľovať bez nás - a kiež by ste len kraľovali, aby sme s vami kraľovali aj my. Zdá sa mi, že nám, apoštolom, Boh prideliť posledné miesto ako odsúdeným na smrť, lebo sme sa stali divadlom pre svet, anjelov i ľudí. My sme blázni pre Krista, ale vy ste múdri v Kristovi; my sme slabí, a vy silní; vy ste slávni, my znevážení.“ 1 Kor 4, 8 – 10.

² „Výsledkom prázdnoty je sklúčenosť. Je to stav malomyselnosti, ktorý všetci duchovní otcovia považovali za najväčšie nebezpečenstvo.“ SCHMEMANN, A.: Veľký pôst. Prešov 1996, s. 28, (Preklad NADZAM, M.)

³ Pozri „My sa totiž neodvažujeme prirábať alebo prirovnávať k tým, čo odporúčajú samých seba. Ale sú aj nerozumní, keď sa podľa seba merajú a k sebe samým sa prirovnávajú.“ csl.: „*Не имѣемъ во сѣбѣ (приговора) плѣти, нѣ приклѣдовати себѣ нѣмѣмъ хвалѣщымъ себѣ самѣхъ: но ѡмнѣхъ себѣ нѣ змѣрѣюще, ѡ прилагѣюще себѣ самѣмъ себѣ, не раздѣляюще.*“ 2 Kor 10, 12. Pozri výklad Nikodéma Svätého NIKOΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ: *Ερμηνεία εις τας ΙΔ' επιστολάς του απόστολου Παύλου*. Τομ. II. Θεσσαλονίκη 1990, s.163 – 164.

Výsledkom tohto egoizmu je prenesenie kozmologického centra z Boha na egoistu a ukončenie jednoty všetkých s Bohom. Totiž egoista nepovažuje druhého človeka za subjekt, vďaka ktorému môže dávať (rozdať sa – kenóza) a tak s ním vybudovať jednotu, ale mení ho za objekt, ktorý zneužije na ukojenie svojich potrieb. Nakoniec on sám sa stáva obeťou svojho životného štýlu, pretože absencia lásky zraňuje samotný základ egoizmu a rozbíja jeho vnútornú jednotu.¹

Vzťah jednotnej Cirkvi k misii

Keď sa človek z dôvodu hriešneho egoizmu vzdialil od Boha, Boh z veľkej lásky chcel, aby všetko spočinulo u Neho, preto predložil spasiteľný plán Božej ikonómie, ktorý mal od večnosti. Podľa tohto plánu Boh spočiatku preukázal lásku človeku, učiac a vychovávajúc ho rôznym spôsobom a na každom mieste prostredníctvom prorokov a anjelov. Keď nadišiel vhodný čas, ako Otec zjavil vo svete svojho jednorodeného Syna, naplniac tak v praxi svoju, teda Božiu lásku.²

Kenóza a vtelenie Syna, Božieho Slova a kladná odpoveď hriešneho človeka mali za následok opätovné vzájomné zjednotenie, teda Cirkev.³

Cirkev ako Christovo telo a pokračujúce vtelenie Božieho Slova tu na zemi⁴ pozýva k pokračovaniu Ním začatého diela.

¹ Tu máme na mysli rozkol „duše“ alebo „mysle“ 1Kor 14, 15, a „svedomia“ Tit 1, 15, i „srdca“ Ef 4, 19.

² Pozri Jn 3, 16; 2 Tes 2, 16; Ef 1, 5; 2, 5; Rim 5, 8.

³ Táto jednotu je v Novej Zmluve vyjadrená veľmi často a mnohými spôsobmi. Pozri opis viniča v Jánovom Evanjelii v 15 kapitole, alebo započúvajte sa do prosieb Christovej modlitby adresovanej Otcovi v arcipastierskej modlitbe Jn 17, 11 – 20. Na tému Cirkvi nachádzame veľmi veľa vyjadrení v listoch apoštola Pavla, ktorý píše o „tele“ Rim 12, 5; „stavbe“ Ef 1, 21; „manželstve“ 2Kor 11, 2.

⁴ Táto realita tajomstva je spontánne vyjadrená aj v tropáre sviatku Christovho narodenia, v ktorom kresťania oslavovali Christa ako slnko: „Рѣѣтъ въ тѣбѣ хрѣтѣ бже нашъ, возѣа миръ въ свѣтѣ рѣзѣма...; тебѣ кланяетсѣ елици правды...“ – slnko spravodlivosti, pravdy, ktoré „возѣаа въ свѣтѣ хрѣтѣ въ дѣи, рѣзѣмно елици правды...“ – zažiarilo z Panny ako skutočné

Zmysel tohto pokračovania tvorí spoločné povedomie¹ Cirkvi a je vyjadrené tým najzrozumiteľnejším spôsobom v arcipastierskej modlitbe Isusa Christa: „*Ako si mňa poslal do sveta, aj ja som ich poslal do sveta.*“² Táto analógia medzi misiou Isusa Christa a Cirkvi neplatí len pre jej podobu a spôsob vykonávania, ale aj samotnú hybnú silu, ktorá ju robí funkčnou. Preto ju Cirkev vykonáva z lásky.³

To, čo je hybnou silou pri konaní misie pre Cirkev, musí byť hybnou silou aj pre jej členov, lebo v opačnom prípade táto misijná činnosť nebude funkčná a neprinesie žiadne ovocie. Na základe svedectva Skutkov apoštolských, pre apoštola Petra hybnou silou pre šírenie Božieho slova⁴ bolo vnútorné presvedčenie. Vnútorné presvedčenie⁵ z pohľadu „dlhu“⁶ vidíme u apoštola Pavla. Táto potreba je výsledkom „túžby“ a „lásky“⁷. Ale nachádzame svedectvá aj o tom, že hybným motorom k hlásaniu Christa môžu byť nielen zbožné a čisté úmysly, ale aj závisť, hašterivosť a iné nečisté úmysly.⁸

Cirkev tým, že poctivo a autenticky nasleduje jedinečný príklad svojho vodcu, aj keď je „svätá a bezúhonná“⁹, uponíži-

rozumné svetlo spravodlivosti, pravdy, ktoré sa „*ἡ ἀλήθεια ἐκὶν ἐκ μίσεως*,...“ – zjavilo celému svetu, aby zvíťazilo a zrušilo tmu a „*ἀπὸ τοῦ φωτὸς ἐκλάμψαι*,“ – zasvietilo sediacim v tme, a takto viedlo svet, ľudí žijúcich vo svete do nádherného svetla Bohopoznania, teda poznania Boha v Trojici.

¹ Mt 28, 19; Sk. ap 10, 42; 20, 24; 26, 16. Pozri Gal 1, 12.

² Jn 17, 18. Pozri Jn 20, 21; Mt 10, 40; Jn 13,20.

³ Ef 4, 15 – 16.

⁴ Sk. ap 4, 20.

⁵ 1 Kor 9, 16.

⁶ Rim 1, 14.

⁷ Fil 1, 15 – 16.

⁸ „Pravda, niektorí kážu Krista zo závesti a hašterivosti, ale iní predsa z dobrej vôle. Tí, čo to robia z lásky, vedia, že som tu na obranu evanjelia, ale ktorí zvestujú Christa z hašterivosti, a nie z čistého úmyslu, myslia si, že pridajú súženia mojim okovám.“ Fil 1, 15 – 17.

⁹ Ef 5, 27. Pozri výklad Nikodéma Svätohorca ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ: *Ερμηνεία εις τας ΙΔ' επιστολάς του απόστολου Παύλου*. Τομ. II., cit. dielo, s. 476 – 477.

la sa, rozdáva sa a neúnavne slúži v tomto svete¹, aby ako druhý „koráb“ či „Jeruzalem“ zhromaždila všetkých, a odovzdala² ich Christovi a Christos Otcovi, „...aby Boh bol všetko vo všetkom.“³

Prirodzeným a priamym výsledkom misie v širšom zmysle slova kenózy Boha je jednota, a to nielen v chápaní jej eschatologického cieľa, ale aj pri realizácii každého jedného prejavu kenózy v praxi. Jednotu tejto kenózy Boha v praxi je reálne vidieť v osobe Isusa Christa, teda v zjednotení dvoch prirodzeností, ktoré je východiskom novej jednoty.

Tajomstvo svätej Trojice

Cirkev o tajomstve svätej Trojice učí, že Boh je síce jeden, ale v troch osobách. Tieto tri osoby majú medzi sebou spoločenstvo, na základe ktorého, či už sú všetky tri pohromade alebo osobitne, vždy hovoríme o jednom Bohu.⁴ „Kresťanský Boh nie je len jeden, ale jednota, a nie je len jednota, ale spoločenstvo. Toto je určitá analógia medzi Bohom a spoločnosťou.“⁵

Toto tajomstvo gr. „μυστήριον“⁶ spoločenstva troch osôb svätej Trojice je zjavené vo vzťahu k svetu a to spolupracou týchto troch osôb, ktoré konajú spoločne, ale súčasne aj každá osoba samostatne. Vidíme, ako Boh Otec tvorí viditeľný i neviditeľný svet, ako to Boh Syn realizuje, a ako ho Svätý Duch

¹ Jn 17, 15 – 18.

² Grécke slovo „ὑποταγή“ znamená „podriaadiť, pokoriť“, teda byť závislým, oddať sa, poddať sa.

³ „A keď Jemu všetko bude poddané, vtedy aj sám Syn poddá sa Tomu, ktorý Jemu všetko poddal, aby Boh bol všetko vo všetkom“. 1 Kor 15, 28.

⁴ POMANIΔΟΥ, I. Σ.: *Πατερική θεολογία*. Θεσσαλονίκη 2004, s. 166 – 171.

⁵ „Amo ergo sum“, „Milujem, teda som“, tento názov básne Kathleen Raineovej, ako píše biskup Kallistos Ware, môže slúžiť ako motto pre Boha svätej Trojice. Pozri WARE, K.: *Cestou Orthodoxie*. Praha 1996, s. 29.

⁶ Grécky termín „μυστήριον“ bol do slovanských jazykov veľmi šťastne preložený slovom „tajina“, čo v plnosti vyjadruje teologický zmysel tohto pojmu. Pozri PRUŽINSKY, Š.: *Život v Christu*, cit. dielo, s. 168.

oživuje a takto na každej činnosti jednej osoby majú účasť aj ďalšie osoby. Taktiež, keď Boh zachraňuje človeka, táto záchrana sa koná „z Otca, cez Syna a vo Svätom Duchu.“

O tajomstve vtelenia sa Božieho Syna Cirkev učí, že zjednotenie sa Boha a človeka v osobe Bohočloveka Isusa Christa sa udialo tak, že Syn aj človek, ktorého na seba prijal, si zachovali svoju prirodzenosť, vôľu aj energiu. Súčasne sa ale nachádzali v takom harmonickom spoločenstve, že aj keď boli dvaja, tvorili jednu osobu, a to Bohoľudskú.

Tieto dve veľké tajomstvá kresťanskej viery odhaľujú pravdu o charaktere a kvalite spoločenstva. Spoločenstva, ktoré spája jedného so všetkými a všetkých s jedným, a preto, kde jeden pracuje a je aktívny, tam sú aktívni všetci, a kde sú všetci aktívni, tam je aktívny aj ten jeden. Táto realita tvorí základ fungovania Cirkvi a jej života.

O tejto veľkej pravde sa živo presvedčame v tajomstve Cirkvi. Apoštol Pavol o nej svedčí vo svojom liste, kde hovorí: *„Lebo ako v jednom tele máme mnoho údov, ale všetky údy nevykonávajú tú istú činnosť, tak aj my mnohí sme jedno telo v Christu, jednotlivo však sme si navzájom údmi.“*¹ A taktiež, ako pokračuje ap. Pavol v inom liste: *„...keď trpí jeden úd, spolu s ním trpia všetky údy; keď sa jednému údu dostáva oslavy, radujú sa s ním všetky údy.“*²

Cirkevné spoločenstvo a misia

Keď hovoríme o Cirkvi ako o Christovom tele³, v takom prípade obraz Cirkvi nabera široké dimenzie z pohľadu jej narastania. Toto narastanie sa nedeje len do hĺbky v duchu

¹ Rim 12. 4.

² 2 Kor 12, 29.

³ Ešte viac statickejší a opisnejší je obraz stavby, ktorej základom je Christos, *„na ktorom každé stavenie... harmonicky pospájané, rastie vo svätý chrám...“* (Ef 2, 21). Toto veľmi silné spojenie Cirkvi s Christom spočíva v tajomstve spoločenstva osôb. Je to tajomstvo, ktoré funguje a je činné predovšetkým medzi tromi osobami Svätej Trojice, a následne na to je zjavené a odhalené v tajomstve vtelenia sa Božieho Syna. Pozri ŠAK, Š.: *Misia je dielom celej Cirkvi*, cit. dielo, s. 161 – 163 .

slov ap. Pavla: „*zložte starého človeka..., obnovte sa duchom svojej mysle a oblečte nového človeka...*“¹, ale aj do šírky, a to svätou misiou. Najznámejší a najviac používaný symbol či obraz na vyjadrenie Cirkvi je obraz „Christovho Tela,“ ktorého „Hlavou“ je sám Isus Christos. Tento obraz veľmi výstižne poukazuje na organické spojenie celej Cirkvi s Christom, a zároveň aj organické spojenie, ktoré existuje medzi jednotlivými údmi tohto tela navzájom. Organické spoločenstvo tela s hlavou je nielen symbolom života, ale aj podmienkou života. Tento obraz Cirkvi taktiež ukazuje aj iný rozmer, ale aj smerovanie či tendenciu narastania a zväčšovania sa, čo vidíme u apoštola Pavla, ktorý hovorí, že Hlava „*z ktorej celé telo, kĺbami a šľachami vystrojené a pospájané, rastie Božím vzrastom.*“²

Totíž misia je z našej strany pomoc pri konaní spasiteľského diela Boha, ktoré koná pre človeka, kvôli ktorému „Isus Christos zomrel“³, „aby zhromaždil rozptýlené Božie dietky“⁴, alebo povedané slovami Isusa Christa: „*Mám aj iné ovce, ktoré nie sú z tohto ovčince. Aj tie musím viesť, a počujú môj hlas, a bude jedno stádo a jeden pastier.*“⁵

Tieto iné ovce, ktoré sa priebežne stávajú Božimi dietkami, kvôli ktorým Christos zomrel, tvoria reálne možných, čiže eventúálnych členov Cirkvi. Týchto jej možných členov, v zhode s tým, čo bolo vyššie povedané o tajomstve Cirkvi, si Cirkev nemôže nevšimáť, alebo ich jednoducho ignorovať a tváriť sa, že jej na nich nezáleží. Jedine v tom prípade to môže urobiť, ak zabudne, či zapredá svoj charakter a poslanie, ktoré dostala do vienka od Stvoriteľa. Ale v prípade, že Cirkev ako celok má toto misijné poslanie, každý jej člen má to isté misijné poslanie. Preto každý jeden člen Cirkvi je vyzývaný k misijnej činnosti. Vyzývaný k tejto činnosti nie je preto, že je spojený s telom, v ktorom ako jeho úd je účastný na živote,

¹ Ef 4, 22 – 24.

² Kol 2, 19.

³ Rim 5, 8; 2Kor 5, 14.

⁴ J 11, 52.

⁵ J 10, 16.

teda vďaka čomu žije, ale preto, lebo je spojený s ďalšími údmi tohto jedného tela. Nakoľko tieto roztrúsené Božie dietky sú eventuálnymi členmi, čiže údmi Cirkvi, ktoré sú choré a trpia, zdravé údy nemôžu byť bezcitné a nepodeliť sa s nimi o ich utrpenie, a to o to viac, keď za týchto chorých, trpiacich členov Cirkvi ako prvý Christos, hlava tela Cirkvi, „zomrel... *trpel za vás, dal vám príklad, aby ste nasledovali Jeho šľapaje.*“¹

Z vyššie uvedeného vyplýva jednoznačné konštatovanie, že misia nie je jednou zo služieb, činností Cirkvi, ale je to jej základná služba pri obnove a premieňaní, formovaní tohto sveta, ľudí i národov,² aby sa stali „spoludedičmi, spoluúdmi (toho istého) tela a spoluúčastníkmi na zaslúbeniach v Isusovi Christovi skrze Evanjelium.“³

To, že misia nie je jednou zo služieb a činností Cirkvi, ale naopak, tou hlavnou a základnou, postupne začína chápať čím ďalej tým viac ľudí, ktorí sú aktívnymi a živými členmi Cirkvi. Niektorí z týchto ľudí pokročili zo štádia chápania k štádiu zodpovednosti, ktorú pociťujú voči Cirkvi v otázke misie. Ako údy Cirkvi pociťujú spoluzodpovednosť v diele misie, ale skôr v rovine akejsi všeobecnej a nie osobnej zodpovednosti. A preto fakt, že Cirkev vysiela misionárov, vedie veriacich skôr k pseudospokojnosti než k nejakej aktivite, ktorí takýmto spôsobom svoju osobnú zodpovednosť preniesli, a veľmi elegantným spôsobom zložili na plecía misionárov.

Pochopiteľne, toto ich správanie nie je v žiadnom prípade neobvyklé a ani čudné. Totiž príčinou takéhoto ich správania je skôr zlá informovanosť, ako zlá ochota. Oni si jednoducho myslia, že misia je záležitosť, ktorá sa vykonáva a dotýka len

¹ 1 Pt 2, 21.

² 2 Kor 3, 18; Rim 12, 2.

³ Ef 3, 6. Pozri ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Γ.Δ.: *Ενορία, η μεγάλη μας οικογένεια*. Θεσσαλονίκη 2009, s. 10 – 11. Pozri výklad ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ: *Ερμηνεία εις τας ΙΔ' επιστολάς του απόστολου Παύλου*. Τομ. II., cit. dielo, s. 410 – 411.

vzdialených krajín a len samotných misionárov, ale v žiadnom prípade nie ich cirkevnej obce, a už vôbec nie ich. A v takomto prípade je prirodzené a pochopiteľné, že akákoľvek čo i len myšlienka, ktorá by sa dotýkala ich osobnej účasti na diele misie, sa im zdá nereálna, ba priam pohoršujúca.

Samozrejme, že takéto zmýšľanie nie je vôbec správne, pretože Božie dielo, aj keby sa realizovalo kdekoľvek a kýmkoľvek na svete, vždy je na tomto diele zodpovedne účastná každá miestna Cirkev a, pochopiteľne, každý veriaci člen tejto Cirkvi. V tejto veci, najmä história misijnej činnosti Cirkvi v minulosti, ale aj v prítomnosti, nás má čo naučiť a ukázať nám, aby sme nežili v agnosticizme, ktorý je najmä v súčasnosti veľmi rozšírený.

Už v prvom období života Cirkvi, teda už v apoštolskej dobe vidíme dostatok misijnej činnosti pre naše osvetenie, aby sme aj napriek modernej dobe rozumeli a žili misijným životom Cirkvi. V tomto duchu nám pomáhajú aj knihy Novej Zmluvy, v ktorých nachádzame zmienky, ktoré sa dotýkajú jednotlivých udalostí, ktoré sa odohrali v histórii Cirkvi.

Misijní spolupracovníci

Študujúc všeobecné listy apoštola Pavla sa presviedčame o tom, že v jeho neúnavnej práci pri hlásaní Evanjelia existovali ľudia, ktorí mu všemožne pomáhali.¹ Apoštol Pavol týchto ľudí nazýva spolupracovníkmi², nakoľko mu pomáhali pri jeho misijnej práci. Ide o veľmi známe osobnosti Novej Zmluvy, ktorí sa podieľali na šírení kresťanstva, akými boli napríklad Marek, Lukáš, Timotej a Tito.

¹ Pozri ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΥ, Γ.Ι.: *Συνεργάτες του Απόστολου Παύλου*. Θεσσαλονίκη 2002, s. 11 – 13. ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΥ, Γ.Ι.: *Συνεργάτριες του Απόστολου Παύλου*. Θεσσαλονίκη 2002, s. 7 – 10.

² Slovo „Συνεργός“ znamená spolupracovník. Toto slovo apoštol Pavol použil na označenie svojich spolupracovníkov, ktorí mu pomáhali pri misijnom diele, čo vidíme v jeho listoch Fil 24, Rim 16, 21; 1Kor 3, 9; 1Tes 3, 2 atď.

Je pozoruhodné, že apoštol Pavol ten istý termín, ktorý použil pri mužoch - „spolupracovník“, používa aj na pomenovanie žien, ktoré mu pomáhali pri jeho misijnom poslaní.¹ Ide o Priscilu, Evodiu a Sintichu. Je pochopiteľné, že tieto ženy nepracovali tým istým spôsobom ako muži, ale mali nezastupiteľné miesto pri hlásaní Evanjelia a šírení kresťanstva. Toto postavenie žien vidíme v celej histórii života Cirkvi².

Nakoniec je nevyhnutné zmieniť sa aj o tom, že termínom „spolupracovník“ pomenoval a charakterizoval aj Filemóna, ktorý bol známy tým, že materiálne vypomáhal nielen apoštolom, ale aj verným kresťanom.

Z vyššie povedaného vyplýva, že pre apoštola Pavla jeho spolupracovníkmi neboli len tí, ktorí boli priamo účastní na misijnej práci, ale aj tí, ktorí ho nasledovali, ktorých spomína vo svojich listoch, ale aj tí, ktorí príležitostne vypomáhali alebo priamo apoštolovi, alebo aj iným kresťanov v prípade núdze, a to alebo slovom, alebo skutkom. Boli to ľudia, ktorí cestovali z miesta na miesto, ale boli aj takí, ktorí misijne pracovali stabilne na jednom mieste.

Apoštol Pavol vo svojich listoch okrem slova spolupracovník používa aj iné výrazy, ktorými charakterizoval rôzne osoby, ktoré rôznym spôsobom pomáhali v misijnom diele Cirkvi. Väčšinu týchto výrazov či pomenovaní nachádzame na konci listu apoštola Pavla k rímskym kresťanom, kde posielala pozdravy jednotlivým svojim spolupracovníkom.

Je ťažko s určitosťou povedať, čo všetky tieto pozdravy znamenajú. Hoci pozorné štúdium Apoštolských skutkov a všetkých všeobecných listov ap. Pavla poskytuje možnosť

¹ Pozri: ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΥ, Γ.Ι.: *Συνεργάτριες του Απόστολου Παύλου*, cit. dielo, s. 11 – 86.

² ŠAK, Š.: *Ženy, ich postavenie a živá účasť na živote cirkevnej obce v pravoslávnej Cirkvi a v modernej spoločnosti. Prežitok a či nevyhnutnosť?* In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXVI/11, Prešov r. 2003, s. 193 – 200. Pozri: ΚΟΥΚΟΥΡΑ, Δ. Α.: *Η θέση της γυναίκας στην ορθόδοξη εκκλησία*. Θεσσαλονίκη 2005, s. 75 – 78.

domnievať sa o širokom počte rôznych služieb a prác, ktoré mali priamy alebo nepriamy vzťah k misijnej práci. Tieto jednotlivé služby môžeme rozdeliť do dvoch skupín. Do prvej skupiny patria ľudia, ktorí sprevádzali apoštolov, a do tej druhej skupiny patria veriaci kresťania z jednotlivých miestnych Cirkví, ktorí im poskytovali pomoc.

Existuje množstvo informácií, z ktorých je jasne vidieť, že apoštol Pavol mal na svojich misijných cestách ľudí, ktorí ho sprevádzali. Niektorí z nich boli stáli, iní ho zase sprevádzali len určité časové obdobie, a iní len z času na čas. Tých, ktorí patrili do skupiny stáleho doprovodu, apoštol Pavol používal na rôzne poslania. Tí, ktorí ho sprevádzali len z času na čas, boli poväčšine delegáti jednotlivých miestnych Cirkví, ktorí v apoštolovej blízkosti dozreli do kresťanskej dospelosti a učili sa misijnému dielu. Pravdepodobne tú istú metódu používali aj ostatní apoštolovia.

Občas, keď si to vyžadovala situácia, apoštolovia používali aj rôznych služobníkov. Jeden z takýchto služobníkov, ktorí vypomáhali len občas, musel byť aj Onezimos¹. Taktiež používali pisárov na písanie svojich listov. Z jednotlivých svedectiev poznáme dvoch takýchto pisárov, Tertia², ktorý písal pre apoštola Pavla a Siluána³ pre apoštola Petra.

Ako vyplýva zo svedectva kníh Novej Zmluvy, mnohí boli zapojení a pomáhali v misijnom diele Cirkvi. Skutky apoštolské, ako aj jednotlivé listy obsiahnuté v Novej Zmluve, odhaľujú veľa služieb v Cirkvi, ale je pravdepodobné, že okrem nich existovali aj ďalšie, o ktorých knihy Novej Zmluvy nehovoria, aj keď sa môžeme domnievať, že existovali. Ale aj tie, o ktorých sa zmieňuje Sväté Písmo Novej Zmluvy, je toľko, že bude stačiť, ak ich jednoducho vymenujeme.

Ide o spoločníkov⁴, spolubojovníkov⁵, spoluväzňov⁶, spo-

¹ Flm 13. Pozri ΠΑΠΤΟΠΟΥΛΟΥ, Γ.Ι.: *Συνεργάτες του Αποστόλου Παύλου*, cit. dielo, s. 191 – 194.

² Rim 16, 22.

³ 1 Pet 5, 12.

⁴ Sk. ap 19, 29.

⁵ Fil 2, 25.

⁶ Rim 16, 7.

lupracovníkov v Pánovi¹ atď. V každej jednej miestnej Cirkvi existovali verní kresťania, ktorí dávali k dispozícii svoje domy, v ktorých sa zhromažďovali kresťania.² S takýmito prípadmi poskytovania domov sa stretávame veľmi často. Ale keď sa zišlo veľa ľudí, bolo potrebné, aby sa vyzbierali peniaze, za ktoré sa prenajala miestnosť, ako to bolo v prípade Tyranovej školy v Efeze³.

Veľmi veľkou službou bolo taktiež prichýlenie apoštolov spolu s ich spolupracovníkmi a pomocníkmi, ako aj poskytnutie zdravotnej starostlivosti⁴. Nesmieme zabudnúť na zbierku peňazí a ich zaslanie chudobným v Jeruzaleme ako priamy spôsob podpory misijného diela, do ktorej môžeme zahrnúť aj oblečenie, ktoré ženy šili pre chudobných⁵. Mnohí veriaci kresťania taktiež pomáhali a zachraňovali apoštolov v nebezpečných situáciách, alebo ich sprevádzali na úteku, keď boli vystavení prenasledovaniu. Iní im zase pomáhali ekonomicky, alebo konkrétnou materiálnou pomocou. Ďalší im pomáhali pri doručovaní listov, ktoré zase iní čítali v cirkevných zboroch. Iní zase informovali⁶ apoštolov o neporiadkoch, ktoré vznikali v jednotlivých miestnych Cirkvách⁷. Veriaci mali taktiež vo zvyku alebo vyprevádzať apoštolov keď odchádzali⁸, alebo ich privítať keď prichádzali.

Každá takáto pomoc, či už materiálna⁹ alebo morálna, ktorú poskytovali apoštolom veriaci jednotlivých miestnych Cirkví, bola pre nich veľkou úľavou a útechou, a to predovšetkým v čase ťažkých skúšok¹⁰. O tých spolupracovníkoch, ktorí

¹ Rim 16, 6.

² Sk. ap 2, 46 5, 42 19, 29 20, 4 21, 5; 2Kor 8, 19; Kol 4, 15; Fil 2.

³ Sk. ap 19, 9. Tyrannos bol pôvodom Grék a filozof, ktorý žil v meste Efez, ktoré bolo hlavným mestom Ázie. Bližšie pozri ΠΑΙΤΟΠΟΥΛΟΥ, Γ. Ι.: *Συνεργάτες του Αποστόλου Παύλου*, cit. dielo, s. 249 – 251.

⁴ Sp. ap 16, 33; 1 Kor 2, 3; 2 Tim 4, 20.

⁵ Sk. ap 9, 39.

⁶ Sk. ap 9, 13; 14, 6; 20, 3; 23, 16.

⁷ 1Kor 1, 11.

⁸ Sk. ap 13, 3; 20, 6; Rim 15, 24; 1 Kor 16, 6.

⁹ Fil 4, 15; Tit 3, 13; 3 J 6.

¹⁰ Fil 4, 14 – 17; Gal 4, 15; 2 Tim 1, 16.

sa namáhali pri šírení Evanjelia, apoštol Pavol neváha vyznať to, že ich mená budú zapísané v knihe života¹.

Z vyššie povedaného, čo vidíme v čase apoštolov, teda v čase prvotnej Cirkvi, kde misijné dielo bolo chápané ako dielo celej Cirkvi, teda všetkých veriacich i kléru, môžeme urobiť záver, že misijné dielo nie je záležitosťou len misionárov, ale všetkých veriacich ako celku i každého osobitne.

¹ Fil 4, 3.

FILANTROPIA V MISIJNOM DIELE CIRKVI

Termín filantropia¹ alebo diakonia je pre Cirkev veľmi blízky. Hoci je potrebné povedať, že filantropia či diakonia ako prax je omnoho bližšia a výstižnejšia pre život Cirkvi ako v minulosti, tak aj dnes. Bola to spontánna služba, ktorou kresťania pomáhali spoločnosti, v ktorej žili a predovšetkým ľuďom, ktorí trpeli núdzou, a ktorí potrebovali podať pomocnú ruku. Z histórie Cirkvi vidíme, že Cirkev poznala filantropiu skôr ako prax, než ako teóriu.

Filantropia i diakonia majú christocentrický² obsah. Isus Christos, náš Mesiáš, povedal: „*Syn človeka neprišiel, aby Jemu slúžili, ale aby On slúžil...*“³ Toto je základný princíp, ktorý vyplýva z Evanjelia a ktorý je a má byť každodennou praxou v živote kresťana. Totiž filantropická služba zblížuje k sebe dvoch ľudí, toho, ktorý túto službu vykonáva, s tým, ktorý ju nevyhnutne potrebuje a je na ňu odkázaný. Je to veľmi významný bod, ktorý tvorí jeden zo základných článkov učenia našej Cirkvi, našej vierouky. Preto človek, ktorý sa ocitol v núdzi a je odkázaný na filantropickú službu Cirkvi, nie je nejaký obyčajný človek, s ktorým by sme nemali nič spoločné, aj keď to v živote niekedy tak vyzerá, ale naopak, z pohľadu Cirkvi ide o samého Isusa Christa. Pretože sám Spasiteľ povedal: „*Čokoľvek ste urobili jednému z týchto*

¹ φιλανθρωπία, ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπον (láska k človeku); φιλάνθρωπος /φίλος+ἄνθρωπος/, ὁ ἀγαπῶν τὸ ἀνθρώπινον γένος (milujúci ľudský rod) ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΥ, Ι. Δ.: *Λεξικόν αρχαίας ελληνικής γλώσσης*. ΑΘΗΝΑ 1990, s. 1072.

² „Pravoslávny christocentrizmus je neodlučiteľne spätý s dogmou o Svätej Trojici, podľa ktorej Christos ako Bohočlovek je neoddeliteľný a nemysliteľný bez Otca a Ducha Svätého, a takú povahu má celé spasiteľské dielo.“ PRUŽINSKÝ, Š.: *Život v Christu*. Prešov 1998, s. 177 – 178.

³ Mt 20, 28.

mojich najmenších bratov, mne ste urobili.“¹ Pri týchto slovách si každý z nás oveľa lepšie uvedomuje zodpovednosť Cirkvi v jej poslaní v tomto komplikovanom svete.

V časoch, keď štátne zriadenie nepoznalo sociálnu starostlivosť o svojich občanov, aj v Byzancii táto sociálna starostlivosť – filantropická služba pripadla v plnom rozsahu Cirkvi. Ona bola tá, ktorá vzala na seba zodpovednosť za túto oblasť ľudského i spoločenského života. Práve pod záštitou Cirkvi množstvo ľudí našlo v núdzi pomoc i balzam na svoju utrápenú dušu. Od počiatku až do dnes, práve v tých najťažších časoch, v časoch veľkých kríz, ktoré poznáme z dejín, kresťania neustále milovali a prejavovali milosrdenstvo celému svetu. Túto lásku Cirkiev počas celej svojej existencie prejavovala a prejavuje voči všetkým ľuďom bez rozdielu vierovyznania, ktoré daný človek vyznáva, bez rozdielu farby pleti a jazyka, ktorým rozprávajú. V Cirkvi, ako svedčí apoštol národov Pavol, platí, že v Christu už *„nie je ani Žid ani Grék, nie je ani otrok ani slobodný, nie je ani muž ani žena, lebo všetci jedno ste v Christu Isusovi.*“²

Je pravdou, že Cirkvi trvalo trochu dlhšie, niekoľko storočí, kým dokázala ovplyvniť verejnosť vo svete natoľko, aby prijala príslušné, ba aj zákonné normy, ktorými zrovnoprávnila napríklad mužov a ženy, a uviedla na pravé miesto ich rovnoprávne postavenie v spoločnosti. Pád človeka sa dotýka rovnako muža, ako aj ženy. To isté platí aj pri obnove človeka, teda muža i ženy, kvôli ktorým Boží Syn sa vtelil. Túto skutočnosť vyjadruje aj eucharistické zhromaždenie, v ktorom spoločne muži a ženy prinášajú³ Eucharistiu (vdakyvzdanie) Bohu za dar ich spásy prostredníctvom Isusa Christa vo Svätom Duchu, a kde spoločne muži i ženy

¹ Mt 20, 40.

² Gal 3, 28.

³ „Твоѧ ѡ твоеѣхъ тебѣ приносѧще, ѡ всѣхъ ѡ за всѧ.“ (Tvoje z Tvojho Tebe prinášame, za všetkých a za všetko.) Modlitba Anafóry Liturgie svätého Jána Zlatoústeho, cit. dielo, s. 88.

prijímajú Najčestnejšie a životodarné dary. Aj vykúpenie spod zlorečenia zákona¹ platí rovnako pre muža i pre ženu.

Ale Cirkev už od prvého storočia po Christu vzdávala úctu žene v osobe Panny Márie, Matke nášho Spasiteľa, ktorá spolupracovala v tajomstve Božej ikonómie.² Totiž žena do príchodu Isusa Christa nebola považovaná za človeka, ktorý by mal nejaké práva na tejto zemeguli. S týmto pohľadom sa nestretávame len u ľudí zaostalých, či žijúcich v málo rozvinutých spoločnostiach. Toto vidíme aj v starej helénskej filozofii, ktorá aj napriek svojmu nesmiernemu pokroku nedokázala prekonať veľkú bariéru medzi ženou a mužom, vybudovanú počas dlhých stáročí.

Ak podrobne rozanalyzujeme kresťanskú lásku, zistíme, že ona bola a je tou, ktorá je hybnou silou v každom veľkom diele, ktoré človek vykonal a ktoré si vyžadovalo túto lásku. Nemyslíme si však, že lásku potrebujú len ľudia chudobní a biedni. Potrebu lásky máme všetci, ktorí žijeme na tejto planéte. Pretože človek je stvorený naším Stvoriteľom ako bytosť spoločenská, bytosť, ktorá žije v spoločenstve³ iných, čiže ako bytosť milujúca i milovaná. Preto človek má prirodzenú potrebu milovať a byť milovaným. A ak nemiluje, vtedy deklaruje vo svojom živote, že je tvrdý a krutý ako zviera. A ak nie je milovaný, vtedy má pocit, že je odstrčený: zo strany vlastnej rodiny alebo spoločnosti.

A už keď sme spomenuli rodinu, je potrebné povedať, že práve rodina je kolískou života.⁴ Ale aj rodina čas od času

¹ Gal 3, 13.

² Tento moment je Cirkvou veľmi jasne vyjadrený v niceo-carhradskom Symbole viery slovami: „Ktorý pre nás ľudí... vtelil sa z Ducha Svätého a Panny Márie a stal sa človekom.“ *Liturgia svätého Jána Zlatoústeho*, cit. dielo, s. 83.

³ Práve Cirkev vonkajším spôsobom odhaľuje to, čím v skutočnosti človek je, teda bohoľudské spoločenstvo. Pozri ZOZULAKOVÁ, V.: *Cirkev ako bohoľudské spoločenstvo*. In: Cesta obnovy človeka v súčasnej pluralitnej spoločnosti, Gorlice 2009, s. 32 – 33.

⁴ Pozri ŽUPINA, M.: *Manželstvo v chápaní Jána Zlatoústeho*. In: Nipsis, roč. II, č. 1, Prešov 2007, s. 78 – 85.

zažíva veľkú krízu,¹ a to v celom svete. Toto je fakt, ktorý všetci veľmi dobre poznáme, a ktorý denne prežívame vo svojom živote. Prežívame ľudskú bolesť v celom jej rozmere. Prežívame nedostatok citov, ktoré dnes chýbajú. Zažívame nedostatok ľudskosti, ktorá sa vytráca z tohto sveta, aj keď sa tento svet honosí tým, ako vedecky i spoločensky napreduje. Avšak sám človek zisťuje, a zároveň dáva najavo, že ak nepracuje na svojom vnútri, všetko ostatné je len „make up“, ktorý pôsobí ako maska v živote človeka, ktorá retušuje skutočný život človeka. Preto je potrebné, aby sme nazreli do hĺbky príčiny tejto biedy, ktorá čím ďalej, tým silnejšie zaťažuje našu spoločnosť. Je to bieda, ktorá šíri horkú chuť a pocit absencie lásky v medziľudských vzťahoch.

Ale aj napriek týmto problémom je potrebné povedať, že predsa existujú ostrovčeky nádeje, ktoré vidíme v jednotlivých spoločenstvách, a zvlášť v kresťanských spoločenstvách. Máme možnosť stretávať ľudí, ktorí bez ziskuchtivosti či osobných výhod, nakoľko majú presvedčenie a osobnú vieru v kresťanské princípy lásky a solidarity, vkladajú samých seba do služby tým, ktorí túto službu potrebujú. Svätý Ján Zlatoústý vo svojej kázni na Nedeľu mäsoпустnú, ktorej ústrednou témou je druhý príchod Isusa Christa a následne na to posledný súd, od počiatku až do konca zdôrazňuje, že „návšteva chorého je veľmi dôležitá, a že je ľahkou povinnosťou našej lásky, podľa ktorej budeme posudzovaní.“² Túto povinnosť lásky svätý Ján Zlatoústý charakterizuje ako ľahkú, pretože to, čo od nás náš Pán žiada, je, aby sme trpiacim ľuďom, našim blíznym, preukazovali lásku, útechu a starostlivosť.

Slová nášho Pána Isusa Christa, slová lásky k blíznym, chorým a trpiacim sa v našej svätej Cirkvi stávajú živou praxou a jej každodenným životom už od samotného jej po-

¹ Pozri ŠAK, Š.: *Kresťanská rodina ako základný článok života Cirkvi a spoločnosti*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXV/10, Prešov 2002, s. 165 – 180. ŽUPINA, M.: *Problematika manželského života v dnešnej spoločnosti*. In: Cesta obnovy človeka v súčasnej pluralitnej spoločnosti, Gorlice 2009, s. 132 – 134.

² Pozri ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ: In. PG 58 str. 717 – 724.

čiatku.¹ Už od prvého storočia existujú zachované svedectvá o tom, že kresťania dobrovoľne a s neobyčajnou láskou prejavovali útechu a starostlivosť o starých, chorých, siroty a vdovy. Týchto svedectiev je veľké množstvo, ale uvedieme len niektoré z nich.

Svätý Bazil Veľký (žil v 4. storočí), ktorý bol arcibiskupom v Kapadocii a ktorý je známy zakladaním veľkého množstva filantropických centier, ktoré boli neskoršie pomenované ako Baziliády, radil mníchom, aby sa starali a posluhovali chorým vo filantropických domoch, ktoré boli súčasťou ich monastierov.² Ďalej sv. Atanáz Atoský, ktorý zomrel v roku 1004, postavil na Atose veľkú nemocnicu a kúpele s ubytovňou pre potreby pútnikov, ktorí ochoreli počas svojho pobytu na svätej hore Atos.³ Obaja títo otcovia našej Cirkvi žili a odporúčali asketický spôsob života. Tu je nevyhnutné zdôrazniť, že naša Cirkev počas svojej viac ako dvetisícročnej existencie neprestala vykonávať filantropickú službu lásky voči ľuďom, ktorí trpia núdzou, a ktorí túto službu potrebujú.

Z teologického pohľadu dielo filantropickej služby našej Cirkvi, ktorej hlavným cieľom je spása ľudí, sa vykonáva predovšetkým prostredníctvom svätej Eucharistie. Totiž svätá Eucharistia je centrom jednoty kresťanov s Christom, Spasi-

¹ Táto starostlivosť sa v Cirkvi odráža aj v jej každodennom liturgickom živote na Eucharistickom zhromaždení v slovách modlitby Dyptichov a prosieb „Помани гдѣ плавающихъ, блуждающихъ, недѣлющихъ, страдающихъ, плененныхъ, и спасеніе ихъ. Помани гдѣ плодоносщихъ, и добротворщихъ во рѣкахъ твоихъ црквахъ, и помнящихъ оубоѣ, и на всѣхъ нбѣ мѣшати твоѣмъ низпопѣи.“ (Rozpomeň sa, Pane,... na pocestných, nemocných, trpiacich, zajatých a na ich spásu. Pane, rozpomeň sa na prinášajúcich dary a dobrodincov v Tvojich svätých chrámoch i na tých, ktorí pamätajú na chudobných a zošli na nás všetkých svoju milosť.) Бѣжебенима гдѣже во рѣкахъ ѡтца нашего іωάνна златоустѣго. Слѣжебеникѣ, Praha 1950, s. 151 – 152. Pozri *Liturgia svätého Jána Zlatoústeho*, cit. dielo, s. 94.

² ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: In. PG, 31, 1184.

³ Le Millenaire du Mont Athos, Editions de Chevetogne 1963, str. 59 – 100.

teľom, v tele Cirkvi, v Tele Christa a v spoločenstve Svätého Ducha. V Eucharistii sa spája prítomnosť s budúcnosťou, pozemský svet s nebeskou Cirkvou. Podľa významného kňaza a teológa 20. storočia o. Georgija Florovského „Cirkev je presným a dokonalým pokračovaním prítomnosti Spasiteľa v tomto svete. Sila bojujúcej Cirkvi má svoje korene práve v tejto mystickej prítomnosti, ktorá robí Cirkev Christovým Telom a Christa jej hlavou.“¹ Cirkev túto jednotu s naším Pánom a Spasiteľom daruje ľuďom. A práve táto jednota je jednotou lásky k Nemu, k Pánovi a k nášmu blížnemu. Totiž posudzovaní budeme podľa toho, aký máme vzťah k ľuďom a aj k tomu najmenšiemu či najbiednejšiemu človekovi.

Svätý Ján Damaský zdôrazňuje, že „nie je pre nás nič úctivejšie a filantropickejšie ako to, aby sme boli milosrdní a pomáhali, nakoľko nič iné nie je Bohu také milé, ako toto.“² Tu, hoci len na doplnenie je nevyhnutné povedať, že medzi cirkevnými otcami neexistuje ani jeden, ktorý by, či už svojím životom alebo teologickými dielami, či pastoračnou prácou, nenabádal kresťanov k tomu, aby milovali ľudí a pomáhali im v ich živote i ťažkostiach, ktoré ich v ňom sprevádzajú.

Význam filantropie ako dôležitej Božej vlastnosti, ako ju hlásali významní otcovia a teológovia našej Cirkvi, akými boli sv. Atanáž Veľký, sv. Bazil Veľký, sv. Maxim Vyznávač a sv. Teodor Studita, veľmi silne oživoval známy mystický teológ 14. storočia, Nikolaj Kabasila. Práve on stotožňuje filantropiu s láskou a opisuje ju ako dokonalú definíciu vzťahu Boha a človeka. Pretože vďaka Božej filantropii plán spásy človeka Boh zrealizoval vtelením svojho Syna, nášho Pána Isusa Christa.

Z toho dôvodu nie je možné, aby človek pochopil vtelenie Božieho Slova, ako aj neoceniteľnú Božiu lásku a filantropiu, ktorá je vyjadrená vo vtelení, ak v prvom rade neocení samotné stvoriteľské dielo, ktorým je stvorenie sveta a človeka, a nepochopí bohatstvo Božej lásky, ktorej výsledkom je

¹ ΦΛΟΡΟΦΕΣΚΥ, Γ.: *Φέματα ορθόδοξου θεολογίας*. Vyd. Αρτος Ζωής, Αθηνά 1973, str. 185.

² ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ: *Ιερά Παράλληλα*. In: PG 95, str. 1473.

práve toto stvorenie a jeho záchrana cez vtelenie. Nové stvorenie predpokladá existenciu starého stvorenia, nový Adam zase starého Adama. Preto ak hovoríme o obnovení stvorenia prostredníctvom Christa, tým len potvrdzujeme, že toto stvorenie bolo stvorené. A práve z toho dôvodu Cirkev na veľkej večerni veľkých sviatkov, ktoré tvoria významné medzníky v spasiteľskom diele Isusa Christa, ustanovuje čítať začiatok z knihy Genezis hneď ako prvé čítanie.

„Na počiatku stvoril Boh nebo a zem... Vtedy riekol Boh: Bud' svetlo! A bolo svetlo... Potom riekol Boh: Nech sa vody nahromadia na jedno miesto pod nebo a nech sa ukáže súš! Potom riekol Boh: Nech zem vydá sviežu zeleň... I stalo sa tak.“¹

Aj na samotnej svätej liturgii ešte pred tým, než sa vykoná veľké mystérium, pozornosť Božieho ľudu je usmerňovaná práve na tento moment stvorenia človeka. „Lebo stvoril si teda človeka vezmúc prach zo zeme a svojím obrazom si ho poctil, postavil si ho do raja potešenia, prisľúbil si mu nesmrteľnosť života a užívanie večných bláh, (že ich dosiahne) keď dodrží Tvoje prikázania.“² Preto svätá Cirkev v Syropôstnu nedeľu,

¹ Gen 1, 1 – 13.

² Svätá liturgia sv. Bazila Veľkého, modlitba anafory: „Πλάσας γάρ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς γῆς καὶ εἰκόνι τῇ σῇ, ὁ Θεός, τιμήσας, τέθεικας αὐτόν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἀθανασίας ζωῆς καὶ ἀπόλαυσιν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπαγγελιάμενος αὐτῷ.“ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ, Γ. Β.: *Οι τέσσερις θείες λειτουργίες*. Θεσσαλονίκη 2001, s. 225.

Pozri Anafóra v Klimentovej liturgii: „Σὺ γάρ, Θεὲ παντοκράτορ, διὰ Χριστοῦ παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολὰς ἐφύτευσας παντοίων φυτῶν ἐδωδίων κόσμῳ, καὶ ἐν αὐτῷ, ὡς ἂν ἐν ἐστίᾳ πολυτελεῖ, εἰσῆγαγες αὐτόν καὶ ἐν τῷ ποιεῖν νόμον δέδωκας αὐτῷ ἔμφυτον, ὅπως οἰκοθεν καὶ παρ' ἑαυτοῦ ἔχοι τὰ σπέρματα τῆς θεογονίας.“ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ι. Μ.: *Θεῖαι λειτουργίαι*. Θεσσαλονίκη 1985, s. 338. (Ty, Bože, Vševládca, si skrze Christa zasadil raj v Edene na Východe (1M 3, 23 – 24), okrášlil si ho rôznymi jedlými (chutnými) rastlinami, vo svete a do tohto raja, ako do nádherne prepychového domu, si uviedol toho (človeka) a keď si ho stvoril, dal si mu vrozený zákon, aby od počiatku sám v sebe a zo seba samého mohol poznávať semená poznania Boha.)

teda tesne pred vstupom do Veľkého pôstu, ktorý je prípravou na sviatok Paschy, svetlé Christovo zmŕtvychvstanie, nám pripomína potešenie, radosť a blažený stav v raji, a taktiež aj vyhnanie Adama z raja i stratu všetkého, čo v raji mal.

Nekonečná Božia láska a dobrota našla spôsob záchranu Adama a s ním aj celého stvorenstva. Sám Boh ukazuje východisko pre celý ľudský rod i celú prírodu, čiže možnosť obnovy Božieho obrazu. Lebo rozumné a slobodné bytosti boli stvorené na obraz a podobu Boha¹, boli to, podľa Božej blahodate, „bohovia na zemi“ a účastníci Božej blaženosti a nekonečného blahobytu. Kozmos bol stvorený s nekonečnou múdrosťou a nepochopiteľnou láskou, ktorou si Stvoriteľ zamiloval celé dielo svojich rúk a predovšetkým človeka.² Raj bol pre človeka kolískou. Slnko, mesiac, hviezdy, zem a celý svet je pre človeka nádherný dom, v ktorom prebýva. Podľa slov žalmistu Dávida človeka *„málo menším si urobil od božských bytostí, slávou a dôstojnosťou si ho ovenčil. Urobil si ho pánom nad dielom svojich rúk, položil si mu všetko pod nohy. Všetky ovce... aj poľnú zver, nebeské vtáctvo, morské ryby, i to, čo chodí morskými cestami.“*³ A navyše je potrebné spomenúť, že človek by žil blažené spoločenstvo so Stvoriteľom naďalej, ak by bol dodržal Jeho sväté prikázania, za čo mu Boh prisľúbil nesmrteľný život.

Slobodné Božie deti sa však vzbúrili. Lest', ktorou ich diabol pokúšal a ktorú počúvli, sa stala príčinou ich pádu, odpadnutia od Boha, straty spoločenstva s Bohom, a v konečnom dôsledku aj smrti.⁴ Človek i celé stvorenie bolo zotročené ťarchou porušenosti, bolestivo stoná a narieka pod nadvládou

¹ Gen 1, 26.

² KUZMIK, V.: Niektoré aspekty antropológie sv. Gregora Teológa. In: Synergia, roč. IV, č. 7 – 8, Prešov 2006, s. 57.

³ Ž 8, 5 – 9.

⁴ Svätá liturgia sv. Bazila Veľkého, modlitba anafory: „Καὶ τῇ ἀπάτῃ τοῦ ὀφθαλμοῦ ὑπαχθέντα, νεκρωθέντα τε τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ παραπτώμασιν.“ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ, Γ.Β.: *Οἱ τέσσερις θείες λειτουργίες*, cit. dielo, s. 225, (hadovou ľst'ou si bol preľštený a svojimi hriechmi umŕtvený.)

kniežatstiev, vládarov a „*pánov sveta tejto temnosti*.“¹ Takto namiesto Boha zavládla na zemi smrť a diabol ako knieža tohto sveta.²

Ale aj keď človek svojou neposlušnosťou voči Bohu, ktorý ho stvoril,³ a následným pádom odvrhol od seba puto nekonečnej Božej lásky, kvôli čomu bol vyhnaný z raja, Boh Otec aj napriek tomu sa neodvrátil od svojho stvorenia úplne, ale zachoval si svoj milujúci vzťah k človeku ako dielu svojich rúk.⁴ Jeho najhlbšia láska a filantropia našla spôsob, ktorým bola ustanovená spása človeka⁵ „prostredníctvom znovuzrodenia v samotnom Christovi“⁶, Jeho Synovi. Túto nekonečnú lásku Boha k ľuďom vyznávame na svätej liturgii slovami: „... navštevoval si nás rozličnými spôsobmi: posielal si prorokov, konal si zázraky prostredníctvom svojich svätých, ktorí v každom pokolení sa Ti zaľúbili, hovoril si k nám skrze úst svojich služobníkov, prorokov, predpovedajúc nám budúce spasenie,

¹ Ef 6, 12 – 13.

² Rim 5 14, 21.

³ Svätá liturgia sv. Bazila Veľkého, modlitba anafory: „ἀλλὰ παρακούσαντα σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, τοῦ κτίσαντος αὐτόν...“ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ, Γ.Β.: *Οι τέσσερις θείες λειτουργίες*, cit. dielo, s. 225, (ale neuposlúchnuc, Teba pravého Boha, ktorý si ho stvoril...)

⁴ Svätá liturgia sv. Bazila Veľkého, modlitba anafory: „Οὐ γὰρ ἀπεστράφης τὸ πλάσμα σου εἰς τέλος, ὃ ἐποίησας, Ἀγαθέ, οὐδὲ ἐπελάθου ἔργου χειρῶν σου...“ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ, Γ.Β.: *Οι τέσσερις θείες λειτουργίες*, cit. dielo, s. 225 – 226, (Lebo neodvrátil si sa úplne od svojho stvorenia, dobrotivý, ani si nezabudol na dielo svojich rúk...)

⁵ Svätá liturgia sv. Jána Zlatoústeho, prvá eucharistická modlitba: „...καὶ παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν, καὶ οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν, ἕως ἡμᾶς εἰς τὸν οὐπανὸν ἀνήγαγες καὶ τὴν Βασιλείαν σου ἔχαρίσω τὴν μέλουσάν.“ ΙΕΡΑΤΙΚΟΝ. Vydavateľstvo Αποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, vyd. VI., Αθήνα 2007, s. 122 – 123. (...a keď sme padli, neodvrátil si sa, ale opäť si nás pozdvihol a neprestal si všetko činiť, až kým si nás nepovzniesol na nebo a nedaroval nám svoje budúce Kráľovstvo.)

⁶ Liturgia sv. Bazila Veľkého, modlitba anafory, „οἰκονομῶν αὐτῷ τὴν ἐκ παλιγγενεσίας σωτηρίαν, τὴν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ σου...“ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ, Γ.Β.: *Οι τέσσερις θείες λειτουργίες*, cit. dielo, s. 226,

dal si nám zákon na pomoc a anjelov si postavil za strážcov.“¹ A keď prišla plnosť času, hovoril si k nám prostredníctvom samotného svojho Syna, *ktorý* „pre nás ľudí a pre naše spasenie zostúpil z nebies a vtelil sa z Ducha Svätého a Panny Márie a stal sa človekom.“² Boží Syn, Ten Neviditeľný, sa zjavil v tele, aby prebýval tu na zemi s ľuďmi. Zostúpil z nebies na zem, aby uviedol človeka na nebesá.³ A nielen človeka, ale všetko stvorenstvo, ako to vyznávame v stichovných stichirách na večerni sviatku Narodenia Isusa Christa: „Raduj sa a plesaj všetko stvorenstvo, lebo prišiel Christos, aby ťa obnovil a spasil naše duše.“⁴

V tomto bode dochádza k odhaleniu nesmiernej hĺbky nekonečnej Božej lásky a filantropie. Vo svätootcovskej teologickej tradícii, čo je potrebné zdôrazniť, vtelenie Božieho Syna je charakterizované ako „filantropia Christa“. Termíny ako „vtelenie“ a „filantropia“ sú synonymá. Pretože mystériom vtelenia tvorí najvyšší príklad Božej filantropie. Boh totiž neprišiel k svojim poslušným deťom, ale k deťom neposlušným, ktoré sa vzbúрили. Neprišiel k priateľom, ale k nepriateľom, k svojim poblúdeným deťom, ktoré už nebývajú doma so svojim Otcom, ale stratili sa a túľajú sa vonku, ďaleko od domova. Táto strašná vzbura proti svojmu nebeskému Otcovi a následný pád človeka, ktorý je tragédiou pre celé stvorenstvo, nezmenšila ani neoslabila, a ani nezničila Božiu

¹ Svätá liturgia sv. Bazila Veľkého, modlitba anafory, „ἀλλ' ἐπεσκέψω πολυτρόπως διὰ τῶν ἁγίων σου, τῶν καθ' ἑκάστην γενεὰν εὐαρεστησάντων σοι ἐλάλησας ἡμῖν διὰ σόματος τῶν δούλων σου τῶν προφητῶν, προκαταγγέλων ἡμῖν τὴν μέλλουσαν ἔσσεσθαι σωτηρίαν νόμον ἔδωκας φύλακας.“ ΜΑΥΡΟΜΑΘΗ, Γ.Β.: *Οι τέσσερις θείες λειτουργίες*, cit. dielo, s. 226.

² *Liturgia sv. Jána Zlatousteho*, Symbol viery, cit. dielo, str. 83.

³ Večerňa vo sviatok Narodenia nášho Spasiteľa, Litijne stichiry.

⁴ Večerňa vo sviatok Narodenia nášho Spasiteľa, Stichovná stichira, hlas 4. po malom slavosloví je dielo mnícha Jána, „Εὐφράνθητι, Ἱερουσαλήμ,... Χορευέτω τοίνυν πᾶσα ἡ κτίσις καὶ σκιρτάτω ἀνακαλέσαι γὰρ αὐτὴν παραγέγονε Χριστός, καὶ σῶσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.“ (Veselisja Jerusalíme,... Da likovstvújet úbo vsjá tvár, i da ihrájet: obnoviti bo jú priíde Christós, i spastí dušy náša.)

lásku a filantropiu, ale naopak, zväčšila ju, a ešte viac posilnila.

Živým príkladom otcovej filantropie¹ a lásky je pre nás milujúci otec z podobenstva o stratenom synovi, ktorý zobral svoj podiel z otcovho majetku, odsťahoval sa ďaleko od svojho otca do ďalekej krajiny, kde v hýrení premrhal celé imanie. Ale láska jeho otca nielenže neochladla, ale bola ešte silnejšia a vrúcnejšia, čo vidíme aj v tomto podobenstve, kde keď sa stratený syn vracal späť domov k svojmu otcovi² a bol ešte ďaleko, uzrel ho otec, zľutoval sa, pribehol k svojmu synovi, padol mu okolo krku a vybozkával ho. A nielen to, ale navyiac „*prikázal svojim sluhom, aby rýchlo priniesli najkrajšie rúcho, obliekli ho a dali mu prsteň na ruku a obuv na nohy. Lebo tento môj syn bol mŕtvy a ožil; bol stratený a našiel sa.*“³

Vtelenie Božieho Slova sa stalo počiatkom nového stvorenia, ktoré bolo skrášlené a obohatené dobrotou a filantropiou Božej vôle. Prvé stvorenie vyjadruje veľkosť Božej múdrosti a lásky, a to druhé, „nové stvorenie“, dômyselnú, tvorivú a nekonečnú Božiu filantropiu. Takto sa pád stal príčinou Božej filantropie, aby sa „*ešte väčšmi rozhojnila milosť, aby tak, ako zavládol hriech smrťou, aj milosť panovala spravodlivosťou k večnému životu skrze nášho Pána Isusa Christa.*“⁴ Apoštol Pavol, apoštol národov, nás teda poučá, že keď sa rozhojnil hriech, o to viac sa rozhojnila Božia milosť, lebo „*ak pádom jedného mnohí umreli, milosťou toho jedného človeka, Isusa Christa, sa Božia milosť a dar tým väčšmi rozhojnili na mnohých.*“⁵

Celé spasiteľské dielo božskej ikonómie stojí a je vybudované na pevnom základe, ktorým je vtelenie sa Boha Slova.

¹ KUZÍŠIN, B.: *Svätá tajina pokánia v procese obnovy človeka*. In: Cesta obnovy človeka v súčasnej pluralitnej spoločnosti, Gorlice 2009, s. 54.

² Pozri ŠAK, Š.: *Čo je a čo nie je pokánie*. In: Pravoslávny kalendár, Prešov 2005, s. 121 – 124. ŠAK, Š.: *Svätá tajina pokánia a jej problémy v praxi*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXVIII/13, Prešov 2005, s. 47 – 64.

³ Luk 15, 22 – 24.

⁴ Rim 5, 20.

⁵ Rim 5, 15.

Toto je počiatok, prameň i obsah filantropického diela. Vtelením prichádza na svet sám Boh Slovo, „nie ako orodovník, alebo ako anjel, ale sám vtelený Pán.“¹ Boh prijíma na seba ľudskú prirodzenosť a Slovo sa stáva telom. Už viac neexistuje hrádza, odstup, rozdelenie a nepriateľstvo medzi človekom a Bohom. Bolo totiž vykonané dielo zmierenia. Apoštol Pavol v liste korinským kresťanom píše: „*A to všetko je z Boha, ktorý nás zmieril so sebou v Christu a zveril nám službu zmierenia, že totiž Boh bol v Christu, zmieril svet so sebou, nepočítal ľuďom ich priestupky a ustanovil medzi nami zvestovanie zmierenia.*“²

Všetko ostatné sa z Božej ikonómie konalo v osobe Isusa Christa po vtenení. On totiž odsúdil hriech vo svojom tele, aby tí, ktorí v Adamovi umierajú, boli oživení v samom Christovi, ktorý nás priviedol k poznaniu pravého Boha Otca.³ O tomto svedčí aj sám náš Spasiteľ, keď hovorí: „*Kto mňa videl, videl Otca.*“⁴ Takto Boh už nie je niečo abstraktné, neviditeľné, niečo mimo tohto sveta, ale naopak, v tomto svete je viditeľný, Ten, ktorého sa ľudia dotýkali, a s ktorým sa rozprávali. On, Boh Slovo, žil tu na zemi medzi nami, uzdravoval, kázal, učil, vyhánal démonov, pomáhal a potešoval. „Preto si prišiel v podobu sluhu a nie ako príznak, aby si nás vystrašil“, modlíme sa v posväcujúcej modlitbe v obrade malého posvätenia vody.⁵ Za vlády Pontského Piláta bol za nás ukrižovaný, trpel a bol

¹ Prvý Tropár 4. piesne kánonu pred svätým prijímaním: „Prišiel jesi ot Divy, ne chodataj, ni Anhel, no sam, Hospodi voploščasja, i spalj jesi vseho mja čelovika...“ (Prišiel a narodil si sa z Panny, nie ako orodovník, ani ako anjel, ale sám vtelený Pán, ktorý si ma spasil...)

² 2 Kor 5, 18 – 19.

³ Liturgia sv. Bazila Veľkého, modlitba anafory: „προσήγαγε τῇ ἐπιγνώσει σου τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός...“ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ, Γ.Β.: *Οἱ τέσσερις θείες λειτουργίες*, cit. dielo, s. 226.

⁴ J 14, 9.

⁵ Modlitba posvätenia vody v obrade malého posvätenia, ktoré sa koná vždy v prvý deň v mesiaci, „Διὰ γὰρ τοῦτο παραγάγγονεν ἐν δούλου μορφῇ, οὐ φάσμασιν ἡμᾶς ἐκδεδαιματούμενος...“ ΜΙΚΡΟΝ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ. Vydavateľstvo Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, vyd. XI., Αθήνα 1992, s. 28.

pochovaný.¹ A v tretí deň ako Bohočlovek vstal z mŕtvych, rozbil brány smrti, „stal sa počiatkom zosnulých... ako prvorodený z mŕtvych, a vytvoril pre nás cestu vzkriesenia z mŕtvych.“² Zbožstil ľudskú prirodzenosť, vystúpil na nebesá a posadil sa po pravici Otca.

A práve toto zjednotenie Boha s človekom prostredníctvom vtelenia Boha Slova a zbožštenie ľudskej prirodzenosti malo nesmierny význam nielen pre človeka, ale aj pre celé stvorenstvo. Človek je totiž zložený z neviditeľnej duše a viditeľného tela. Boh Slovo svojím vtelením, filantropiou, posvätil kompletne celého človeka i celý svet, ktorý stvoril: „*Ajhľa, nové činím všetko.*“³

Toto mystérium vtelenia a zbožštenia ľudskej prirodzenosti nie je len vrcholný bod či udalosť v histórii ľudstva, ktorá sa udiala kedysi v minulosti. Je to realita, ktorá pokračuje čas i miesto. Isus Christos je vždy ten istý Boh i človek na večné veky. Je hlavou bohoľudského spoločenstva, Cirkvi. Práve v nej pokračuje dielo zbožštenia človeka prostredníctvom jeho zjednotenia s telom, do ktorého sa vtelil Boh. Blahá spasiteľského diela Isusa Christa sú dávané ľuďom prostredníctvom Cirkvi. Človek nanovo zostáva slobodným, teda má slobodnú vôľu. Boh mu nič nevnučuje a ani násilne nepresadzuje svoju svätú vôľu. Ale s láskou a otcovskou starostlivosťou a bezhraničnou filantropiou je pozývaný k spoločenstvu s Bohom prostredníctvom svätých tajín Cirkvi.

Práve svätá tajina Eucharistie je takým novým mystirickým vtelením Božieho Slova, prostredníctvom ktorého máme možnosť byť účastní na spasiteľnom diele nášho Pána. Totiž svätá Eucharistia tvorí centrum života Cirkvi a života každého člena, centrum, ktoré v sebe zhrňuje mystérium vtelenia, Božej ikonómie, našej spásy. Boží Syn sa „zo svojej

¹ Symbol viery.

² Liturgia sv. Bazila Veľkého, modlitba anafory, „ἐγένετο ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν...καὶ ὁδοποιήσας πάσῃ σαρκὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν.“ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ, Γ. Β.: *Οι τέσσερις θείες λειτουργίες*, cit. dielo, s. 226.

³ Zj 21, 5.

nevýslovnej a nesmiernej filantropie (lásky k ľuďom) stal bez premeny a nezmeniteľne človekom. Stal sa našim Veľkňazom, a ako Vládca všetkých nám zveril vykonávanie tejto služby nekrvavej obete¹, kde On, Christos, je neustále „prinášajúci i prinášaný, prijímajúci i rozdávaný“² „k bedlivosti duše, k odpusteniu hriechov, k prijatiu Svätého Ducha, k dosiahnutiu Nebeského kráľovstva, k prehĺbeniu dôvery v Teba...“³ a k zbožšteniu.

Duchovenstvo i veriaci Cirkvi nielen v minulosti, ale aj dnes aktívne vstupujú do filantropickej služby.⁴ S láskou a zodpovednosťou vykonávajú toto spasiteľské a Bohom požehnané dielo na tom mieste, kde ich svätá Cirkev ustanoví. Neustále sa nachádzajú v blízkosti chorých ľudí, ktorí alebo dočasne, alebo natrvalo stratili ten najcennejší dar, svoje zdravie. Prežívajú túto realitu, nad ktorou sa mnohí zdraví ľudia vďaka egoizmu povznášajú, a ktorú prehľadávajú, ako

¹ *Liturgia sv. Jána Zlatoústeho*, modlitba cherubínskej piesne. „διὰ τὴν ἄφατον καὶ ἀμέτρητόν σου φιλανθρωπίαν, ἀτρεπῶς καὶ ἀναλλοιώτως γέγονας ἄνθρωπος καὶ ἀρχιερεὺς ἡμῶν ἐχρημάτισας, καὶ τῆς λειτουργικῆς ταύτης καὶ ἀναιμάκτου θυσίας τὴν ἱερουργίαν παρέδωκας ἡμῖν, ὡς Δεσπότης τῶν ἀπάντων.“ IEPATIKON, cit. dielo, s. 124.

² *Liturgia sv. Jána Zlatoústeho*, modlitba cherubínskej piesne. „ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος καὶ προσδεχόμενος καὶ διαδίδόμενος“ IEPATIKON. cit. dielo, s. 125.

³ *Liturgia sv. Jána Zlatoústeho*, modlitba anafory. „εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος, εἰς Βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα, εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς σέ...“ IEPATIKON, cit. dielo, s. 133.

⁴ Podľa slov apoštola Pavla každý „kto dáva, (nech dáva) z úprimnosti (v jednoduchosti);... kto činí milosrdenstvo, nech je ochotný.“ Rim 12, 8. Totiž žiadna cnosť nie je cnosťou, ak sa nekoná správnym spôsobom, ktorý prízvukuje aj apoštol Pavol kresťanom v Ríme. Podrobnejšie pozri ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ: *Ερμηνεία εις τας ΙΔ' επιστολάς του απόστολου Παύλου*. Τομ. Ι. Θεσσαλονίκη 1989, s. 277 – 278.

keby neexistovala. Rozdávajú¹ vieru a nádej v tých naj-
vážnejších momentoch života človeka, aj keby bola akokoľvek
ťažká a nepríjemná. Táto služba sa dotýka aj starostlivosti
o zosnulých a pozostalých. Ľudia, ktorí sa oddali diakonskej
a filantropickej službe v našej Cirkvi sa denne stretávajú
s ľudskou tragédiou. Tvárou v tvár prežívajú ľudskú bolesť.

Z tejto filantropickej a diakonskej služby nemôžeme vyne-
chať ani osobitú starostlivosť o rodiny a o výchovu detí i mlá-
deže, nakoľko rodina tvorí základný článok v živote Cirkvi
i spoločnosti. Ďalším krokom je starostlivosť a ochrana slo-
bodných matiek, na ktoré naša, veľakrát pokrytecká spo-
ločnosť, poukazuje prstom, hoci neraz je ešte horšia ako tie
slobodné mamičky. Totiž, v dnešnej spoločnosti, cirkevnú
nevynímajúc, sme sa veľmi rýchlo a ľahko naučili vziať do
ruky kameň, anatómy a hádzať ich na hlavy tých druhých, hoci
niekedy by sme tieto kamene mali nasmerovať na naše vlastné
hlavy. Pretože akosi sme si veľmi poľahky zvykli rozprávať
krásne a múdre slová, avšak naše skutky sú v príkrom rozpore
s našimi slovami, ktorými si robíme dobrú reklamu. Kedykoľ-
vek sme pripravení a ochotní povážiť cudzie hriechy a pokles-
ky doslova s elektronickou presnosťou, ale svoje poklesky
a hriechy by sme najradšej vážili na nejakej starej a napoly
hrdzavej váhe, na ktorej už nie je nič vidieť.

Cirkev sa snaží byť vždy blízko každého človeka, či hrieš-
neho alebo spravodlivého. Vo svojej filantropickej službe lás-
ky nikdy nerobila rozdiel medzi ľuďmi. Totiž sám Spasiteľ
Isus Christos nám hovorí, že pastier, ktorý má sto oviec, nechá
deväťdesiat deväť v košiari a uteká hľadať tú jednu, ktorá sa
mu zatúlala, a nevracia sa späť k tým deväťdesiatim deviatim,
až kým nenájde tú jednu, ktorá sa mu stratila. Túto tradíciu,
ktorú hlásal Christos, prijala svätá Cirkev a uplatňuje ju už
viac ako dvetisíc rokov. Takto by sme mohli pokračovať,

¹ Ľudia, ktorí dávajú, lepšie povedané rozdávajú sa, mnohonásobne
rozmnožujú to bohatstvo, ktoré majú. Je to to isté, čo platí pri radosť. Pozri
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, αρχιεπ.: *Θεραποστολή*, cit. dielo, s. 190 – 191.

rozprávať o službe väzňom¹, drogovu závislým, ľudom bez prístrešia, vdovám, sirotám, telesne postihnutým, týraným, emigrantom, prostitútkam, alkoholikom atď., teda ľudom, ktorí boli stvorení na obraz a podobu Božiu, a pomôcť im nanovo nájsť tento obraz v sebe samých, aby aj oni našli svojho Otca, ktorý je na nebesiach, a ktorý na nich netrpezlivo čaká, aby im mohol vybehnúť v ústrety, padnúť im okolo krku a prikázať svojim sluhom, aby ich umyli, obliekli im nový odev, nasadili prsteň na ruku a dali obuv na nohy, a aby sa takto spoločne radovali a veselili, pretože boli mŕtvi a ožili, boli stratení a našli sa.

¹ KEMENΔΖΕΛΔΙΔΗΣ, Ν. Σ.: Συγκλονιστικές μαρτυρίες φυλακισμένων. Θεσσαλονίκη 2003, s. 13 – 17.

MISIA NA VEĽKEJ MORAVE – ZÁKLAD KULTÚRNEJ A DUCHOVNEJ SAMOSTATNOSTI

„Kedykoľvek sa náš duchovný zrak obráti k počiatkom kresťanstva u slovanských národov, vidíme svätú a vznešenú osobnosť veľkomoravského kniežaťa, svätého RASTISLAVA. Kedykoľvek uvažujeme s vďačnosťou o tvorcoch duchovnej a národnej kultúry, ktorá vyrastá z kresťanského koreňa, pripomíname si s dvojicou svätých solúnskych bratov Cyrila a Metoda žiariaci zjav muža, ktorý ich na požehnanú prácu na Veľkú Moravu povolal¹ a v plnosti podporil“.² Týmito nádhernými slovami začína synaxár svätého Rastislava, ktorý je svätou Cirkvou predkladaný všetkým nám, verným deťom Cirkvi, pre poučenie, ale aj povzbudenie do nášho ďalšieho života, ktorého cieľom je naše posvätenie pri putovaní do Nebeského kráľovstva.

Sväté knieža Rastislav, ktorý sa ujal vlády okolo roku 846 po udatnom Mojmírovi, bol prvým veľkomoravským kniežaťom. Práve on položil pevné základy nášho duchovného života i kultúrnej samostatnosti, základy, ktoré aj napriek ťažkým historickým skúškam pretrvali až dodnes. Aké sú tie základy? V čom vlastne spočíva prínos svätého Rastislava a aký je jeho odkaz pre dnešnú dobu, v ktorej žijeme my, pravoslávni na Slovensku? Tieto a mnohé iné otázky sa vždy vynárajú pri spomienke na túto osobu, na ktorú historici, a žiaľ, aj pravoslávny ľud na Slovensku, na čele s hierarchiou, po dlhé stáročia zabúdali. A to aj napriek tomu, že každý panovník, ktorý v histórii ľudstva „priviedol k svojmu národu kresťanskú vieru i kultúru, bol vzápätí zaradený do zboru Božích vyvolených,

¹ Pozri TAXAIOΣ, A.: *Κύριλλος και Μεθόδιος*. Θεσσαλονίκη 2004, s. 100 – 101.

² *Svätý kníže Rostislav*, Brno 1994, s. 3.

v ktorých svieti svätosť Bohočloveka Christa.¹ Takto by sme mohli spomenúť svätého byzantského cisára Konštantína v Konštantínopole², ruské knieža Vladimíra,³ atď.

Sväté knieža Rastislav, hoci bol pohanom, predsa z Božej milosti si veľmi jasne a zreteľne uvedomoval, že „nestačí blahu národa stavať a jeho štátnosť upevňovať len na politických kalkuláciách, alebo na prevahe vojenskej moci, či na obyčajnom hmotnom bohatstve, čo sú veci veľmi pomínutelné a vzbudzujú závisť susedov. Podľa slov Isusa Christa si uvedomil, že *„všetko toto pohania hľadajú. Ved' váš Otec nebeský vie, že toto všetko potrebujete. Ale hľadajte najprv (Božie) kráľovstvo a Jeho spravodlivosť a všetko toto Vám bude pridané“*.⁴

Svoju pozornosť obrátil k pôsobeniu rôznych kresťanských učiteľov, ktorí pôsobili v čase jeho panovania na území Veľkej Moravy. Bola to hŕstka kresťanských učiteľov a kňazov⁶ z rôznych kútov sveta, ktorí hovorili rôznymi jazykmi a nesnažili sa dohovoriť so slovanským obyvateľstvom ich rodným jazykom, u ktorých boli značné rozdiely v názoroch, a navyše, mnohí z nich sa pridŕžovali len vonkajších foriem kresťanskej viery, bez hlbšieho prenikania k jej jadru, čo boli hlavné príčiny zlyhania týchto misií.

„Bystrému duchovnému zraku kniežaťa nemohlo uniknúť ani to, že ľudské srdce nemôže trvale a s láskou priľnúť k živému Bohu a vystupovať k nemu v cnosti, keď Božie slovo bude národu hlásané v cudzej reči, ktorá je väčšine z nich nezrozumiteľná a nemilá. Nemôže cudzia reč, v ktorej je slúžená bohoslužba, preniknúť k ľudskému srdcu, aby ho uchvátila Božou prítomnosťou a udelila mu dary Svätého Ducha, ktoré môžu spôsobiť duchovné obrátenie, aby sa takto osobnosť človeka, a najmä mladého začínajúceho kresťana, zu-

¹ Tamže, s. 4.

² ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, Κ.: *Εκκλησιαστική Ιστορία*. Αθήναι 1990, s. 22 – 24.

³ NEILL, S.: *Χριστιανικές ιεραποστολές*. Θεσσαλονίκη 1987, s. 89 – 90.

⁴ Mt 6, 32 – 33.

⁵ *Svätý kníže Rostislav*, cit. dielo, s. 4 – 5.

⁶ Pozri TAXAΙΟΣ, A.: *Κύριλλος και Μεθόδιος*, cit. dielo, s. 101.

šľachtila, nabádala k dobru i vzdelávala, a získala možnosť stať sa v plnosti dieťaťom nebeského Otca, Božím synom alebo dcérou skrze Božiu blahodat'.¹

Svätému kniežaťu, ako skúsenému štátnikovi, bolo veľmi známe, že z byzantského cirkevného prostredia na všetky strany vyžaroval láskavý a nenásilný duch prvotného kresťanstva, ktorý bol spojený a zušľachtený hlbokou vzdelanosťou, duchovnými cnosťami a uchvacujúcim kultúrnym bohatstvom.² Taktiež veľmi dobre vedel, že Cirkev na Východe nikdy nebránila žiadnemu národu konať Božie služby v jeho materinskom jazyku a snažila sa podporovať prekladanie Svätého Písma do jazykov rôznych národov, čo robí s láskou a materinskou nehou do dnešných dní³, s výnimkou Slovenska. Totiž Cirkev, ako nežná matka, bola vždy nablízku tým ľuďom, ktorí ju prijali. Pre týchto ľudí sa stala učiteľkou zbožnosti, čistoty, vzdelanosti, oporou i záštitou. Ctila osobnosť každého človeka, a zároveň podporovala požehnaný rast a rozkvet samostatných cirkevných i národných spoločenstiev. Toto bolo to skutočné svetlo, ktoré z Východu zasvietilo národu na Veľkej Morave, ktorý bol vedený „v Bohu múdрым a svetlom poznania osvieteným kniežaťom Rastislavom“.⁴

Svätý Rastislav nezostal len pri poznaní a teórii, ale pristúpil k vážnemu rozhodnutiu, ku ktorému došiel po porade so svojimi kniežatami, a na základe ktorého napísal list byzantskému cisárovi, v ktorom ho prosí, aby im poslal „takého učiteľa, ktorý by národu vyložil pravú kresťanskú vieru v jeho vlastnom jazyku.“⁵

Ako vidíme, Rastislav neprosil o akéhokoľvek učiteľa a o akúkoľvek vieru len tak, aby si splnil svoju štátnickú povinnosť a mal to z krku, ale naopak, pristupoval k tejto otázke veľmi zodpovedne a poctivo. Zodpovednosť a poctivosť je cnosť, ktorú vidíme u svätých ľudí ako sprievodný jav v ich

¹ *Svatý kníže Rostislav*, cit. dielo, s. 6.

² Pozri TAXAIOΣ, A.: *Κύριλλος και Μεθόδιος*, cit. dielo, s. 99 – 100.

³ Pozri PRUŽINSKÝ, Š.: *Byzantská teológia II*. Prešov 2004, s. 349 – 350.

⁴ *Svatý kníže Rostislav*, cit. dielo, s. 8.

⁵ Tamže, s. 8.

pozemskom živote. S tou istou zodpovednosťou sa stretávame aj u byzantského cisára Michala III., a aj vtedajšieho patriarchu Fótia,¹ ktorí veľmi podporovali zvestovanie Evanjelia.² Preto ohromení s veľkou radosťou uvítali Rastislavovu prosbu, ktorú ako ochrancovia kresťanskej viery a zbožnosti nemohli odmietnuť. Naopak, zvolali veľradu, na ktorej predložili prosbu veľkomoravského kniežaťa a poverili touto významnou misiou dvoch najvýznamnejších zvestovateľov svätého Evanjelia, učeného Cyrila a jeho brata Metoda. Ako verní kresťania na službu Bohu priniesli to najkvalitnejšie z toho najkvalitnejšieho, tak, ako nás tomu učí Sväté Písmo, svätá tradícia i učenie Cirkvi.

Takto cisár Michal III. s požehnaním patriarchu Fótia vyslala na Veľkú Moravu solúnskych bratov s mnohými darmi a listom pre knieža Rastislava, v ktorom mu píše: „Boh, ktorý chce, aby všetci ľudia boli spasení a došli k poznaniu pravdy“³... videl tvoju vieru a úsilie a učinil i v našej dobe, že zjavil pismo pre váš jazyk..., aby ste aj vy boli pripočítaní k veľkým národom, ktoré oslavujú Boha svojím jazykom. A tak sme ti poslali muža, ktorému Boh zjavil (písmo). Muža ctihodného a pravoverného, veľmi učeného a filozofa. Prijmi dar väčší a drahší nad všetko zlato, striebro, drahé kamene a pominuteľné bohatstvo. Pričín sa, aby si s ním horlivo

¹ Patriarcha Fótij bol profesorom vysokej dvorskej školy, okolo ktorého sa sústreďovalo veľmi veľa vecí intelektuálneho sveta. Sám bol aktérom vytvorenia intelektuálneho krúžku, s cieľom pozdvihnúť vzdelanosť. Jeho dom bol aj strediskom mládeže, ktorá túžila po poznaní a vyššom vzdelaní. Práve v tomto prostredí vzniká akási vysoká škola, ktorá sa neskôr stala základom univerzity, ktorú založil v cisárskom paláci cisársky regent Bardas okolo roku 864. Pozri KUČERA, M.: *Postavy veľkomoravskej histórie*. Bratislava 2005, s. 106. Fótij bol muž s veľkým rozhľadom, ktorý na patriarchšom stolci prejavoval neobyčajný zmysel pre misijné dielo a ktorý najhlbšie a najlepšie pochopil význam byzantskej misie pre Moravu a ostatný slovanský svet a ovplyvnil cisára Michala, ktorému naznačil ďalekosiahle dôsledky, ktoré vyplynú zo splnenia Rastislavovej žiadosti. Pozri PRUŽINSKÝ, Š.: *Byzantská teológia II*, cit. dielo, s. 349.

² Pozri PRUŽINSKÝ, Š., NADZAM, M.: *Teologické východiska pravoslávnej cirkevnej misie II*. Prešov 1995 s. 74.

³ 1 Tim 2, 4.

upevnil dielo a celým srdcom hľadal Boha. Nezamietaj spásu celku, ale povzbud' všetkých, aby nelenili, ale aby nastúpili cestu pravdy, a aby si aj ty, keď ich svojim úsilím privedieš k poznaniu Boha, prijal odmenu ako v tomto veku, tak aj v budúcnosti za všetky duše, ktoré uverili v Christa, nášho Boha, od teraz až na veky... podobne ako veľký cisár Konštantín...“¹

Slová obsiahnuté v liste cisára Michala III., ktoré si knieža prečítal hneď, len čo privítal svätých solúnskych bratov na Veľkej Morave, určite veľmi hlboko zapadli do jeho srdca. Svätí Cyril a Metod podporovali knieža Rastislava v jeho zbožnom úsilí.² Osobnostný vplyv Cyrila, ktorý sa mohol rozprávať s Rastislavom bez tlmočníka, ako aj nádej, ktorú misia proklamovala, spôsobili, že Rastislav dal Cyrilovi veľké právomoci nad veľkomoravským duchovenstvom, ktoré už v tom čase na Morave pôsobilo.³ Rastislav spolu so svojou družinou sa stali vernými priateľmi, a zároveň aj žiakmi svätých bratov, dielo a prácu ktorých Rastislav, ako panovník, ctil a podporoval. Umožnil im aj ich pomocníkom, aby ďalej nerušené prekladali Sväté Písmo a bohoslužobné knihy z gréckeho do staroslovienskeho jazyka.

Tento preklad je geniálnym dielom po všetkých stránkach, ktorý vyniká svojou presnosťou a výstižnosťou. Je to až prekvapujúce, keď sa zamyslíme nad tým, aké náročné muselo byť pre prekladateľov použiť „macedónsky dialekt dedinčanov a obchodníkov bez vyššej kultúry a sformovať tento dedinský dialekt tak, aby obstál v úlohe najzodpovednejšej pre vtedajšieho kresťana a v súťaži s gréckym jazykom, vybrúseným literárnou tradíciou pätnástich storočí.“⁴ Ale aj napriek tomu, že to bola úloha neľahká, svätí bratia v nej obstáli. Boli si totiž vedomí toho, že neprekładajú slová, ale tlmočia pojmy, a že

¹ *Svätý kníže Rastislav*, cit. dielo, s. 12 – 13.

² Pozri ŠAK, Š.: *Cirkev a spoločnosť (Národno-kresťanské tradície ako súčasť vlasteneckého vedomia)*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXVII/12, Prešov 2004, s. 366.

³ Pozri KUČERA, M.: *Postavy veľkomoravskej histórie*, cit. dielo, s. 116.

⁴ JAKOVLEVIČ, R.: *Svätí Cyril a Metoděj – prekladatelia Písma*. In: Jubilejný sborník k 1100. výročiu smrti sv. Metoděje arcibiskupa Velké Moravy, Praha 1985, s. 137.

teda presnosť nesmie byť na škodu zrozumiteľnosti, ako je to vyjadrené svätým Cyrilom v úvodnom slove staroslovienského prekladu Evanjeliára, kde píše: „Preto sme sa niekde vzdali presného (slova) a dosadili sme tam zmysel presný, ktorý má tú istú platnosť. Lebo prekladáme kvôli zrozumiteľnosti (Evanjeliového) výkladu a nie kvôli presnosti výrazu...“¹ Celú metodiku prekladu svätý Konštantín objasňuje v úvode Evanjeliára, ktorý uvádzame v českom preklade v poznámkach pod čiarou.²

¹ VAŠICA, J.: *Literární památky epochy velkomoravské 863-885*. Praha 1966, s. 101-102. (online). [cit. 2009-08-20.] Dostupné na internete: <http://www.moravia-magna.cz/texty/t_predml.htm>

² Sv. Konstantina-Cyryla „Předmluva k slovanskému překladu evangeliáře“ (złomek). ... přikázání proto jsou lidem dána ... zachovají-li je, bez křidel vzletět [budou moci] ... i Kristus vzhůru nad naše tělo vystoupil ... [zanechav nám] toto svaté evangelium. A ten výklad, který po[dali někteří] mužové, třebaže nebyla pravověrná jejich nauka, tedy přece dobře [vyložili, takže] nelze zamítat jejich výklad ... jak praví Cyril Alexandrijský ke knězi Eulogiovi: [„Ne všechno, co mluví] kacíři, třeba opouštět [a zamítat], neboť mnoho vyznávají stejně, jako [my vyznáváme] ...“ ... jak jsem řekl, prosím, aby ste si vážili ... i výkladu těch všech mužů ... [a nevytýkali mně] neučenému a hrubému, jestliže ... [někde] jest položeno slovo nenáležité. Neboť pokud [jsme mohli], snažili jsme se položit [slovo] náležité a báli jsme se přidat [něco] k evangeliu, takže najde-li se někde i skrovně něco přidáno, ať ten, kdo čte, rozumí, že se tak stalo z nutnosti, nikoli ze smělosti a rozpaku. Neboť nikdo není tak smělý ani se tak nezapomene, aby se odvážil přidat nebo ubrat slovo ... A Mojžíš je v tom [náš] učitel. [Není to] z nedbalosti, že [slova nejsou vždy] vyjádřena týmiž výrazy. Neboť k ničemu nám nejsou výrazy a slova, ale jeho (evangelia) smysl. Proto tam, kde se řečtina a slovanština spolu shodovaly, užili jsme za slovo téhož výrazu; tam kde slovo bylo buď delší [nebo] ztrácelo smysl, pak jsme se drželi smyslu a vyjádřili jsme je [jiným] výrazem. Neboť nemůže se vždy stejně vyjadřovat řecký jazyk, když je překládán do jiného jazyka, a v každém jazyku, když je překládán se mnohdy stává, [že slovo v] jednom jazyku krásné, v druhém [jím není], a co v jiném je strašné, [v druhém nikoli; co] v jednom značí věc hlavní, to v druhém [nikoli. A jméno mužské] v druhém jazyku je ženské, jako řecké mužské jméno] *potamos*, *astir*, ale slovansky [ženské] *rěka*, *zvězda*. A opět řecky [... ženská] jména, ale slovansky [mužská ... A opět pravíme] řecky *panta tauta* [... a slovansky *vse se pride* ... A opět *panta ta*] *ethni* řecky, ale slovansky *vše ezyci*. Neboť [nelze se všude ohlížet na řecký] výraz, nýbrž smyslu [nutno dbát]. Přichází [totiž někdy mužské] jméno v řečtině, ve slovanštině však [přichází ženské], takže přeložíme-li je [mužským jménem,] jak to stojí v řečtině, bude to na velikou [újmu

Solúnski bratia veľmi oceňovali Rastislavovu pomoc pri zriadení cirkevného učilišťa, v ktorom mali Cyril a Metod vychovať dostatočné množstvo kňazov pre misijný a organizačný program. Svätí učitelia pod ochranou kniežat'a Rastislava za veľmi krátky čas zahájili výchovu a vyučovanie zhromaždených žiakov, ktorí sa s veľkým nadšením učili všetkému, čo ich svätí bratia učili.

Ak sa zamýšľame nad organizáciou, programom a výsledkami výučby, dá sa predpokladať, že išlo pravdepodobne o učilište, aké dovtedy Veľká Morava nemala ani napriek veľkému úsiliu bavorského duchovenstva. Podstata spočíva v tom, že nešlo len o to, že v popredí tohto učilišťa stál jeden z popredných a znamenitých učencov vtedajšieho sveta, Cyril, muž s pedagogickou praxou a návykmi z vysokej školy, ktorý spolu s profesormi zaručoval dôkladné a rýchle štúdium. Prevratnosť a jedinečnosť novej školy spočívala najmä v tom, že solúnski bratia neprijali a ani nepropagovali výučbu v gréckom jazyku, čo presadzovalo byzantské duchovenstvo,¹ ani výučbu v latinskom jazyku, ako si to vyžadovalo franské duchovenstvo, ale svojim žiakom sprístupnili knihy v slovanskom jazyku.² Takýmto spôsobom sa nestrácala energia na

překladu]. Takových slov naskytuje se málo, ale jsou. Proto jsme se někde vzdali [slova] přesného, a dosadili jsme tam smysl [přesný], který má tutěž platnost. Neboť překládáme kvůli srozumitelnosti (evangelního) výkladu, a ne kvůli přesnosti výrazů ... A tomu nás učí veliký apoštol: „Mluvíím víc jazyky než vy všichni, ale ve chrámu chci pět slov rozumem svým povědět, abych i jiné poučil, než nesčíslně slov jazykem“. A vpravdě veliký učedník Pavlův (Dionysius) praví: Jest to věru bez užitku, a jak se domnívám, [chybně, dávat pozor ne na sílu smyslu,] ale na slova. A to nepřisluší tomu, kdo chce rozumět věcem Božským, ale vnímá holá slova, která [dál než] až do sluchu nepronikají ... VAŠICA, J.: *Literární památky epochy velkomoravské 863-885*, cit. dílo, s. 101-102. (online). [cit. 2009-08-20.] Dostupné na internete: <http://www.moraviamagna.cz/texty/t_predml.htm>

¹ PRUŽINSKÝ, Š.: *Byzantská teológia II*, cit. dílo, s. 350.

² Za toto veľkolepé dielo ich oslavujeme v deň ich pamiatky 11. mája, slovami večernej stichiri, ktorá je štvrtou v poradí: „Вѣнчани а҃х҃овными ꙗ҃вѣньми коꙋзвѣлѣнимъ кѣсѣ, ѿ прѣбѣжѣніѣи о҃чнѣтсѣіе, рѣди сїеініа людеѣи словѣникухъ лїѣльици поѣнзѣвшыаѣа, ѡ вѣз просвѣщѣніѣи ѡхъ свѣтѣомъ кѣѡвѣдѣніа доѣрѣѣ потрѣдѣнѣшыаѣа, кѣз немѣже дѣвѣрѣ зѣтѣворѣннаа, вѣамѣи

zdlhávú jazykovú prípravu žiakov a pozornosť sa skôr mohla venovať vlastnej príprave na katechizáciu.¹

Vyučovanie v materinskom jazyku odstraňovalo množstvo zbytočných problémov, s ktorými sa stretávala západná cirkev počas celého raného stredoveku. Tento nový, na tú dobu pokrokový a moderný spôsob výuky eliminoval možnosť, aby sa kňazmi veľakrát stávali aj ľudia negramotní, ktorí nevedeli čítať, písať, a dokonca ani zodpovedne konať predpísané obrady. Táto škola, organizovaná a vedená Cyrilom, musela mať na Morave hneď od svojho počiatku veľký úspech, ktorý nebolo možné nikým ignorovať, ale naopak, museli ho cieľavedome zakomponovať do vlastných predstáv a koncepcie.

Svätý Rastislav, moravské knieža, s veľkým záujmom sledoval študijné úspechy veľkomoravských chlapcov, ktorých zveril svätým vierozvestcom z Byzancie. Duše veľkomoravanov prilnuli k bohoslužbám, ktoré boli slúžené v staroslovienkom jazyku, i k uchvacujúco znejúcim textom Svätého Pisma i modlitieb spolu s krásnym spevom.² Ako sa spomína v živote svätého Rastislava: „Pravoslávnym Božím bohoslužbám každý rozumel a každý – vznešený či prostý, bohatý či chudobný, otrok alebo slobodný – mohol, prijímajúc vzdelanie a poučenie, rásť ku spáse Nebeského kráľovstva.“³ Takýmto

ПИСЬМЕНЪ СЛОВЕНИКЪХЪ НЪЗВЕРЪКЪТЕНІЕМЪ ѿВЕРЗЕЛЪ НАМЪ; ВЪ НЮЖЕ ВХОДЯЩЕ ТАННЕТКО ЕЛГОВЪКЪТІА ХРІТОВА РАДОУМЪВЛЕМЪ, НЪ ПРІЕМЛЕМЪ ѿ ХРІТА ЕКА МНЪРЪ НЪ ВЕЛІЮ МЛЪТЬ.“ VELÍKIJ SBÓRNIK. Prešov 2002, s. 558.

¹ Pozri Kondak sviatku Cyrila a Metoda na utreni po 6. piesni: „БЖЕКТВЕННЪХЪ ПИСАНІЙ ПРЕЛОЖЕНІЕМЪ НЕТОЧНИКЪ БОПОЗНАНІА НАМЪ НЕТОЧНІВШЪХЪ, НЪЗ НЕГЮЖЕ ДАЖЕ ДО ДНЕСЪ НЕУКЪДАНУ ПОЧЕРПАЮЩЕ,“ VELÍKIJ SBÓRNIK, cit dielo, s. 560.

² „ИЛИ БО НАЧАЛА НА БОДАНІЕМЪ НАМЪ ЛЪЗЫЦЕ СЛОВЕНИЧЕМЪ ЛІТЪРІА БЖЕКТВЕННАА НЪ ВЪ ЦРКОВНОЕ СЛЪЖЕНІЕ СОВЕРШАТИСЯ, НЪ ТЧЕМЪ НЕУЧЕРПАЕМЫИ КЛАДАЗЪ ВОДЫ ТЕКУЩІА ВЪ ЖІЗНЬ ВЪЧИНЮ ДАДЕА НАМЪ; ѿ НЕАЖЕ ПІЮЩЕ НЕ ПРЕСТАЕМЪ ВЕЛИЧАТИ ВАШЪ, КЪРІЛЛЕ НЪ МЕДОДІЕ.“ na utreni 2. sidalen. VELÍKIJ SBÓRNIK, cit dielo, s. 559.

³ JAKOVLEVIČ, R.: *Svatí Cyril a Metoděj – překladatelé Pisma*, cit. dielo, s. 14.

spôsobom kresťanská pravoslávna viera pôsobila na všetkých, ktorí ju prijímali posväcujúco a robila z nich ľudí, ktorí si boli pred Bohom rovní, a vo svojej ľudskej hodnote jedinečných a duchovne žijúcich. Takto národ, o ktorý knieža Rastislav dbal, rástol vo svojom sebedomí ako národ, ktorý bol rovný medzi ostatnými a slobodný vo svojom bytí.¹

Solúnski bratia vo svojom poslaní boli priam geniálni, čo je vidieť zo školského programu, liturgie, konania obradov, teda vo všetkom, čím bolo kresťanstvo navonok pozoruhodné a veľkolepé. V žiadnom prípade nerúcali nič z toho, čo veľkomoravská spoločnosť vytvorila a k čomu sa dopracovala, ale získané poznatky zabudovali do svojho programu, ktorého základom bol, pochopiteľne, domáci jazyk² a slovanská kultúra. Práve tieto bolo potrebné zakomponovať do kresťanského sveta, presadiť a pozdvihnúť medzi národy, ktoré svoju civilizačnú úroveň v novej kresťanskej perspektíve využívali a rozvíjali, čo vôbec nebolo ľahké, nakoľko konzervativizmus a nepochopenie ľudí, posadnutých duchom závesti a egoizmu, veľmi brzdili ich prácu, a to aj napriek nesmiernej pomoci veľkomoravského kniežaťa Rastislava.

To, že to bola veľmi dobrá a Bohom požehnaná voľba, potvrdzuje nielen história, ale aj súčasnosť. Ako to napísal jeden z najskúsenejších misionárov dnešnej doby, terajší arcibiskup albánsky Anastasios Yanoulatos: „Na práci týchto dvoch svätcov, Cyrila a Metoda, bolo najdôležitejšie to, že sa vždy snažili, aby pochopili svet, v ktorom pracovali. To znamená, aby pochopili kultúru, spôsob života, jazyk a vôbec

¹ Úlohou misie svätých bratov Cyrila a Metoda nebolo iba to, aby pokresťančili ľud Veľkej Moravy, ale mali tiež veľké poslanie kultúrno-spoločenské. Pozri PRUŽINSKÝ, Š.: *Byzantská teológia II*, cit. dielo, s. 350.

² Na Východe sa otázkami misijnej práce a výchovy zaoberal svätý Fótij, konštantínopolský patriarcha, ktorý veľmi „dobro vedel, že základom úspešnej misie je živá a v praxi ľudu používaná reč. Preto, aby Cirkev mohla čo najlepšie osloviť veriaci ľud, odporúčal používať v bohoslužobnej praxi hovorový jazyk s rozličnými nárečiami, výrazmi a zvratmi. Svoje názory Fótij výstižne nastolil na Sneme v Carihrade roku 879 – 880, kde predložil otcom snemu rozpracovaný, a v dejinách pravoslávnej Cirkvi zaužívaný princíp pluralizmu.“ GERKA, M.: *Solúnsky bratia*. In: Pravoslávny kalendár, Prešov 1990, s. 84 – 85.

existenciu ľudí. Boli vychovaní v gréckej tradícii, boli vzdelaní v byzantskom horizonte a mali veľké profetické vízie, pokiaľ šlo o budúcnosť. Ale boli schopní chápať to, čo naši protestantskí bratia pochopili až o šesť storočí a katolíci až o jedenásť storočí neskôr, t. j. silu jazyka.“¹

Princíp praxe Východnej Cirkvi bol vždy ten, že jednotlivé národy prijímali kresťanstvo vo svojom rodnom jazyku, čo vidíme v histórii u Koptov, Sýrčanov, Arménov, Gruzínov, Arabov, Indov atď. A práve vďaka tomuto evanjeliovému princípu sa pravoslávne kresťanstvo šírené z Byzancie natoľko utvrdilo v živote jednotlivých národov, že ani cudzie nadvlády a ideológie ho nedokázali prekonať. Toto si, pochopiteľne, vyžadovalo, aby v Cirkvi existovalo veľmi tesné prepojenie duchovenstva a ľudu, aby fungovala prirodzená sobornosť. „Žiaľ, novodobý nacionalizmus do značnej miery oslabil toto pôvodné a veľmi potrebné soborné cítenie príslušníkov Cirkvi.“²

Tento vyššie spomenutý evanjeliový princíp, ktorý vychádza zo slov Isusa Christa: „*činite mi učeníkmi všetky národy...*“³, bol veľmi dobre známy solúnskym bratom. Plne si uvedomovali slovo „mi“, ktoré povedal Pán svojim žiakom. On totiž povedal, že činite mi mojich učeníkov a nie svojich učeníkov. „Toto je ten najkritickejší prvok misie. Práve na tomto bode misia veľakrát troskotá a stáva sa všetkým možným, len nie misiou. Totiž Isus Christos nehovoril apoštolom: „činite učeníkov svojej kultúry, alebo svojej národnosti, či koloniálnej politiky, teda k svojmu prospechu. Ale náš Pán nám hovorí: „*činite mi mojich učeníkov.*““⁴

Vďaka Bohu svätý knieža Rastislav spolu so solúnskymi bratmi Cyrilom a Metodom svojím životom i prácou „zanechali nášmu storočiu, ktoré sa nazýva technologickým, elektronickým, nukleárnym, vesmírnym, revolučným, večný

¹ YANOULATOS, A.: *Sila cyrilometodejského pravoslávia*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XIII, Prešov 1986, s. 43.

² PRUŽINSKÝ, Š.: *Byzantská teológia II*, cit. dielo, s. 351.

³ Mt 28, 19.

⁴ ŠAK, Š.: *Pravoslávna misia vo svete, ktorý prichádza*. In: Pravoslávny teologický zborník. č. XXVII/12, Prešov 2004, s. 99.

model evanjelizácie. Ústredné posolstvo zostáva nedotknuté, ale jazyk, forma, sémantika a terminológia sa majú stále skúmať, upresňovať a prispôbovať novým životným podmienkam. Preto duchovní majú venovať väčšiu pozornosť užívateľným metódam, používanému jazyku a spôsobu naučania viere, aby tak odstránili každú duchovnú ospalosť svedomia k problému duchovného života. Nesmieme sa spoliehať na staré vzory, ktoré už dnes nemajú význam. Tieto boli platné v určitom historickom období, ale dnes už sú nevhodné a pre-kážajú aktívnemu pochopeniu a uplatňovaniu viery.¹

Zo života a diela veľkomoravského kniežaťa Rastislava vidíme, že nastúpil na životnú cestu, o ktorej apoštol Pavol hovoril, že „všetci, ktorí chcú zbožne žiť,... budú (na tejto ceste) prenasledovaní“² a znášať protivenstvá. Preto sa k nemu obraciame v piesni na večernej bohoslužbe v stichirách, ktoré spievame na verše žalmu „Hospodi vozvach...“ so slovami: „Mnohotripiaci preslávný vyznávač, rozsievač svätého pravoslávia vo svojom národe, pros Christa Boha, aby žehnal zemi moravskej, českej i slovenskej, aby sme žili v zbožnosti, a aby boli spasené naše duše.“³ Ďalej v stichovných stichirách spievame: „Nedbajúc na zlobu odporcov, hájil si proti zákerným Frankom dietky svojho národa. Stal si sa mu pevnou a neporaziteľnou oporou.“⁴

On, ako panovník na Veľkej Morave, „celým svojím srdcom i dušou si zamiloval Boha a spolu so svojím národom snažil sa Mu slúžiť v cnostiach a pravde celým svojím životom.“⁵ Tento kondak, ktorý spievame na 4. hlas, nech je pre všetkých nás, ale predovšetkým pre štátnych predstaviteľov a duchovenstvo výzvou k duchovnému napredovaniu do cieľa, kvôli ktorému sme na tomto svete, čiže zjednoteniu sa s Bohom, čoho nevyhnutnou podmienkou je naša neustála spolupráca s Bohom počas celého nášho života.

¹ PRUŽINSKÝ, Š., NADZAM, M.: *Teologické východiska pravoslávnej cirkevnej misie II*, cit. dielo, s. 78 – 79.

² 2 Tim 3, 12.

³ *Svätý kníže Rastislav*, cit. dielo, s. 34.

⁴ Tamže, s. 35.

⁵ Tamže, s. 37.

„Lebo spravodlivý veseliť sa bude v Hospodinovi a svoju nádej bude mať v Ňom.“¹

¹ Tamže, s. 39, Aliluárium sviatku sv. Rastislava.

CIRKEVNÁ MISIA A SPOLOČNOSŤ

Obraz, ktorý nám čo najlepšie predstavuje prítomnosť Cirkvi v histórii, je chrám, respektíve chrámová loď. Pretože Cirkev v skutočnosti pláva ako loď, putuje po nedozernom oceáne storočí.

Keď Cirkev chcela, v zhode s prikázaním nášho Pána, aby zostala „novým stvorením“ pri svojom historickom putovaní, už od svojho počiatku zaujala pevné miesto voči sile mocných, ktorí v tom čase formovali vtedajšiu spoločnosť, a súčasne sa dištancovala ako spoločenstvo milosrdenstva a spásy od právnych noriem a štruktúr spoločnosti, ktoré táto spoločnosť presadzovala mocenským centralizmom. Takto sa Cirkev oddelila vo svojom základe ako Telo Christovo od židovstva (toto vidíme predovšetkým v diele a snažení apoštola národov, svätého Pavla). Teda Cirkev sa oddelila od židovstva a najmä od tých, ktorí chceli podriadiť kresťanstvo litere zákona a židovskému formalizmu a vtesnať katolicitu (sobornosť) Cirkvi do židovského nacionalizmu (filetizmus).¹

Cirkev sa taktiež separovala aj od helenizmu² ako nacionalizmu vlastenectva – idololatrie. Ďalej zamedzila vstupu do svojho spoločenstva helenistickým prúdom, ktoré sa snažili zmiešať kresťanstvo s pseudofilozofiou a mytológiou sveta (napríklad gnosticizmus), ohraničiť takto úlohu kresťanstva do obradového rámca jedného náboženstva a zmeniť ho, ako nejakú náhradu, na druhoradý doplnok idololatrie, čo začína byť problémom aj našej doby.

Na druhej strane Cirkev spolu s veriacimi zotrúva vo svojom katolíckom – sobornom a večnom poslaní a neustále si zachováva svoj bohoľudský charakter, ktorý zamedzuje každú snahu uzatvorenia sa do svojho vnútorného sveta, alebo do pomínuteľnosti. Šírla sa v období Rímskej ríše, najmä v čase

¹ Pozri ŠAK, Š.: *Počiatky kresťanskej misie*. Prešov 2007, s. 54 – 59.

² Pozri PRUŽINSKÝ, Š.: *Byzantská teológia II*, cit. dielo, s. 350 – 351.

od 4. storočia, avšak vzápätí sa dištancovala od ducha tejto Rímskej ríše, ktorá nezriedka využívala, či lepšie povedané, zneužívala Cirkev ako prostriedok na budovanie a rozšírenie svojho vplyvu.¹ Samozrejme, tento veľmi ťažký boj sa zo strany svätých a ozaj verných členov Cirkvi, ktorí zostávajú na tých istých pozíciách, ako mala prvotná Cirkev, odohráva bez prestania dodnes.

Preto Cirkev, aj keď spolu existuje so svetom, sa vo svete nestotožňuje so svetom. Ani Christos, ani Jeho Cirkev nie je z tohto sveta. Odlišuje sa od kultúry, filozofie i ustanovení tohto sveta, pretože „nemáme tu trvalého mesta, ale hľadáme ono budúce“². Cirkev sa takto nachádza neustále v putovaní po ceste, po ktorej kráča. Jej postoj voči svetu je vždy kritický a kontrolný, ale zároveň plný lásky.

A preto, aj keď odchádza z tohto sveta, robí tak bez nenávisťi voči svetu. A naopak, keď ostáva vo svete a prijíma ho do svojho náručia, robí tak preto, aby ho spasila a nie aby sa ona sama posvetštila, teda nie preto, aby ona žila ako tento svet. Takto sa Cirkev z jednej strany vyvaruje ekleziologickému monofyzitizmu (zapretie misie vo svete), ale aj ideologickému nestorianizmu (zrelativizovanie Božej pravdy pre láskavosť tohto sveta).

Prítomnosť kresťanov v tomto svete a ich spoluexistencia s nekresťanmi, ako aj moc (rímska, židovská), niekedy nepriateľsky naladená ku kresťanom, alebo inokedy ignorujúca kresťanstvo, vytvárala často veľmi ťažké problémy. Jedeným z veľmi dôležitých problémov bolo sformovanie vzťahu Cirkvi ako Tela Christovho (t. j. v Christu zhromaždené spoločenstvo) s mocenskými štruktúrami mocnosťami okolitého sveta. Na rozdiel od starého Izraela, ktorý tvoril osobitný národ žijúci v jasne vymedzenom životnom, geografickom priestore, nový Izrael, čiže Cirkev, sa ocitol vo veľmi krátkom čase roztrúsený po celom svete, medzi ostatnými národmi, ktoré

¹ „Čas od času k posvätným zámerom byzantskej misie sa pridávali nie celkom múdre zábery cisárov, bola tu aj snaha helenizácie pokresťančených národov.“ PRUŽINSKÝ, Š.: *Byzantská teológia II*, cit. dielo, s. 350.

² Žid. 13, 14.

napriek jednotnej Rímskej ríši mali svoje obyčaje, svoj osobitý spôsob života a hlavne svoje náboženské presvedčenie, ktoré nebolo možné zladit' s vierou Cirkvi. Tieto podmienky života Cirkvi, cirkevného spoločenstva vo vtedajšom svete, ale aj praktické ťažkosti, ktoré vznikali, majstrovským spôsobom opisuje nádherný text z 2. storočia, známy ako list k Dioknitovi.

„Samozrejme, kresťania sa neodlišovali od ostatných ľudí ani podľa miesta, kde bývali, ani podľa jazyka, ani podľa každodenných obyčají. Nebývali ani v osobitných mestách, ani nepoužívali nejaký osobitý dialekt a ani nevedli nejaký osobitý život... Žijú v mestách gréckych, ako aj barbarských, tam, kde sa kto nachádza a pridŕžiavajú sa miestnych obyčají, čo sa týka obliekania a stravovania a aj ostatného života, avšak vyvolávajú obdiv paradoxným zjavom ich celkového života. Každý žije vo svojej krajine, ale ako cudzinci, zúčastňujú sa na všetkom ako občania, ale znášajú všetko ako cudzinci. Každá cudzia krajina je ich vlasťou a každá vlasť ako cudzia krajina. Sobášia sa ako všetci ostatní, taktiež rodia deti ako všetci ostatní, ale to, čo sa narodí, nezahadzujú. Usporiadávajú spoločné stoly, ale nerobia prepychové hostiny. Žijú v tele, ale nežijú telesne. Žijú na Zemi, ale sú nebeskými občanmi. Podriaďujú sa existujúcim zákonom, ale svojím životom vysoko presahujú tieto zákony. Milujú všetkých, ale všetci ich prenasledujú. Zostávajú nevinnými, ale aj tak ich odsudzujú. Sú zabíjaní, avšak ožívajú. Zostávajú chudobní, ale robia mnohých bohatými. Je im odobraté všetko, avšak všetkého majú hojne... Židia proti nim bojujú ako proti cudzincom a Gréci ich prenasledujú, avšak tí, čo ich nenávidia, nevedia povedať, prečo ich vlastne nenávidia. Jednoducho povedané, to, čo je duša pre telo, tým sú kresťania pre svet. Duša je obsiahnutá v každom úde tela. Taktiež aj kresťania sú vo všetkých mestách sveta. Duša býva v tele, ale nepochádza z tela. A aj kresťania, hoci bývajú v tomto svete, nepochádzajú z tohto sveta... Duša je uzatvorená v tele, ale táto duša drží pohromade

telo a aj kresťania sú držaní ako uväznení v tomto svete, ale práve oni udržiavajú pohromade tento svet“ (kap. 5 – 6)¹.

Poslaním cirkevnej misie, akú Isus Christos zveril apoštolom, je ísť do sveta a učiť všetky národy pravde Evanjelia i dielu spásy. Táto misia nebude oslavovať iba jeden národ, ale všetky národy sveta², lebo Isus Christos zomrel za spásu všetkých ľudí sveta, za všetky národy³.

Z toho príkazu, daného Spasiteľom, je možné pochopiť, že Boh sa prostredníctvom apoštolov obracia na všetky národy bez toho, aby niektorých z tohto diela spásy vyčlenil a tiež aj to, že každý národ má právo na spásu ako národ, ktorý Boh rešpektuje.

Boh nemal a ani teraz nemá jednotné ľudstvo v zmysle homogénneho druhu, ktoré by malo jeden jazyk, alebo nemalo by vlasť. Druh, ktorý by obýval celú Zem, nemá vlasť. Boh dáva každému národu zem, v ktorej má prebývať, vyvolenému národu dal svätú zem. Isus sa nielenže vtelil, ale On sám sa narodil ako človek v konkrétnom národe, ako príslušník jedného národa, ako potomok Dávidov. Ľudská identita nespočíva v tom, aby bol človek príslušníkom ľudského druhu, ale osobnosťou, v ktorej duchovná identita sa odráža v jeho osobitnej národnosti⁴.

Národnosť je, podobne ako aj osobnosť, prvkom duchovnej identity človeka, a to preto, že národnosť nie je ani politická, ani ekonomická, ani rasová, ani interná, ani jazyková, ale predovšetkým duchovná, duchovné spoločenstvo. Takto aj Christov príchod určil historickú osobitosť ľudskej osobnosti. Človek bez duchovného koreňa ani nemôže byť osobnosťou, a ten koreň alebo osobitosť tela duchovnosti je národ.

To, čo v duchovnom živote predstavuje telo, ktoré bude vzkriesené, to vo svete predstavuje národ. Národ je telo v tom spoločenstve, ktorého dušu predstavuje Cirkev, pokiaľ je ten

¹ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Γ. Δ.: *Εκκλησία και πολιτεία στην Ορθόδοξη παράδοση*. ΑΘΗΝΑ 1997, s. 16,17.

² Sk. ap. 15.

³ PRUŽINSKÝ, Š.: *Evanjelium podľa Matúša II*. Prešov 2002, s. 429.

⁴ PRUŽINSKÝ, Š.: *Evanjelium podľa Matúša II*, cit. dielo, s. 445.

národ naozaj duchovnou spoločnosťou. A z toho plynie ešte jedna pravda, že duchovne usporiadaný národ by mal mať jednu dušu – jednu Cirkev, Cirkev Christovu. Každému národu dal Boh anjela ochrancu, ako ho dal aj každému človeku¹.

Kríza spoločnosti nového veku je krízou nevyriešeného vzťahu národa a Cirkvi, ktorá napriek všetkému zostáva jedna, svätá, katolícka a apoštolská aj potom, čo Svätý Duch, podobne ako jazyky apoštolom, podelil Cirkev na rôzne národy, lepšie povedané, zveril jej mnohé národy, ktoré, hoci sa ocitli v jej nedeliteľnom spoločenstve, navždy si majú zachovať svoju identitu².

Tento vzťah Cirkvi a národa predstavuje kľúčovú otázku dnešného kresťanstva a hlavný problém vzťahu Cirkvi k svetovej kultúre. Lebo ako z mŕtvych vstáva telo, národy majú žiť vo svojom nebeskom spoločenstve až do konca, pretože národy sú povolané k spásu.

Sv. bratia Cyril a Metod prišli k nám preto, aby náš národ začlenili cez misiu, duchovnú i kultúrnu, do spoločenstva jednej, svätej, katolíckej a apoštolskej Cirkvi, ktorá inou ani nemôže byť, lebo takou je z Božej vôle, a do spoločenstva najvyspelejších národov sveta, ako to vyplýva z listu byzantského cisára Michala III. Rastislavovi, kniežaťu moravskému. Preto prišli s hotovými prekladmi liturgických a iných kníh, a to do zrozumiteľného staroslovenského jazyka. Hlavnou zásadou východnej kresťanskej misie je, aby zvestovala Evanjelium konkrétnemu národu, povolanému Bohom do spoločenstva Cirkvi, v jeho vlastnom jazyku.

Nepriatelia svätého diela svätých Cyrila a Metoda vyrukovali s tvrdením, že Boha môžeme oslavovať iba v troch jazykoch: hebrejskom, gréckom a latinskom. Oporou svätých bratov v obhájení ich diela bolo rozhodnutie VI. Všeobecného snemu (rok 680 v Konštantinopole), ktoré nazvalo vyhlásenie nejakého jazyka za posvätný a uprednostňovanie nejakej jednej kultúry nad iné za herézu (blud) s názvom „filetizmus“.

¹ PRUŽINSKÝ, Š.: *Evanjelium podľa Matúša II*, cit. dielo, s. 444.

² PRUŽINSKÝ, Š.: *Evanjelium podľa Matúša II*, cit. dielo, s. 444.

V živote Konštantína Filozofa sa píše, že Boh, „ktorý prikazuje každému dospieť k poznaniu pravdy..., zjavil písmeňá pre váš jazyk, aby ste sa aj vy pripočítali k veľkým národom, ktoré Boha slávia svojím rodným jazykom“¹.

Prínos byzantskej misie veľmi výstižne zachytáva známa osobnosť literárneho sveta slovenského národa Ľudovít Štúr, ktorého bystrému zraku neunikla skutočnosť, že vzťah Pravoslávia k spoločnosti bol vždy vzťahom vnútornej samostatnosti a že sa vyznačoval nepretržitou snahou po jej etickom preniknutí v zmysle Isusovho podobenstva o kvase, ktorému je podobné Nebeské kráľovstvo, a ktorý podľa slov apoštola Pavla nakvasí celé cesto. Pretože Ľudovít Štúr správne usudzoval, že Pravoslávie si nevytvorilo orgány na presadzovanie svojho vplyvu, a tak sa vyhlo samoučelnému zínstitucionalizovaniu svojho života².

V novej dobe a zvlášť v súčasnej, ľudskú identitu ohrozuje presadzovanie tzv. „svetovej kultúry“, spoločnej pre všetky národy sveta, „svetového umenia“ a „všeobjímajúcej svetovej organizácie“. Toto platí aj o všetkých planetárnych organizáciách, náboženských (Islam) alebo aj svetských. Spolu s tým sa viac než kedykoľvek predtým, od čias Isusa Christa až dodnes, naskladáva otázka národa. Je to zložitá otázka, ktorú svetová a svetská kultúra dodnes nevyriešila. V poslednej dobe sa tejto otázke priamo bojí. A nie sme ďaleko od toho času, keď diskusia o národe bude nežiaduca. V našom prípade to bude najtvrdší útok na všetky krásne idey a ideály cyrilometodejskej misie: nezávislý národ, nezávislý štát, nezávislé územie, nezávislá Cirkev, jazyk a kultúra³.

Isus Christos nechce zmiznutie národa v takto chápanom jednotnom človečenstve (toto čas od času robí svet), ale pokoj medzi národmi, rôznymi národmi, z čoho plynie rešpekt národa voči národu, jeho identite, kultúre, duchovnosti,

¹ PRUŽINSKÝ, Š., NADZAM, M.: *Teologické východiská pravoslávnej cirkvi misie II*, cit. dielo, s. 63-79.

² BUCHTA, V.: *Kontakty slovenských dejateľov s pravoslávny duchovenstvom v 19. storočí*. In: Jubilejný sborník k 1100. výročiu smrti sv. Metoděje arcibiskupa Velké Moravy, Praha 1985, s. 182.

³ PRUŽINSKÝ, Š.: *Evanjelium podľa Matúša II*, cit. dielo, s. 443.

talentu, mentalite, tvorivosti, čiže voči jeho tvorivému duchu. Z toho hľadiska misia Christovej Cirkvi je zameraná na konkrétny národ, ako to bolo aj v našom prípade na Veľkej Morave. Takou má byť aj misia národa samotného, čiže misiou cirkevnou, soborne – osobnou, aby v tejto misii ukázal svetu svetlo i pravdu Pravoslávia, ktoré Slovania prijali od Boha¹.

Myšlienke o osobitnom poslaní každého národa v ľudskom pokolení ako celku venovali mimoriadnu pozornosť mnohí veľkí myslitelia a literáti. Z nášho prostredia postačí, keď tu uvedieme napríklad myšlienku, ktorú vyslovil Ján Kollár, veľký slovenský básnik. V krátkosti ju môžeme vysloviť takto: „Ľudstvu môžeme poslúžiť iba prostredníctvom národa!“ Národ, ktorý si nie je vedomý svojho osobitného postavenia a poslania v ľudstve, sa alebo asimiluje, alebo úplne zanikne. Takto sa asimilovalo a zaniklo mnoho národov sveta. Pamiatka na tieto národy zostala vo vedomí a kultúre tých národov, ktoré dodnes prežili².

Je našou úlohou urobiť všetko preto, aby taký osud nepostihol národy, žijúce v našej terajšej vlasti. Zaznel už ne-jeden hlas popredných svetských i duchovných predstaviteľov, ktorí varujú pred vymieraním nášho národa, lebo proces jeho vymierania sa už začal. Ako prvé vymierajú dediny (u nás to nie je prvýkrát) a s nimi všetko, čo patrí k podstate národa po materiálnej, kultúrnej i duchovnej stránke. Christova misia môže osloviť iba žijúci národ, živé mestá a dediny, ako je to často zdôrazňované v samotnom Evanjeliu. Ako hovorí literát a básnik slovenského národa, Svätozár Hurban Vajanský: „V najťažších chvíľach života národa zostáva jeho záchranou mohutná viera otcova, jeho nezlomná dôvera a svätosť pravdy“. Toto poučenie čerpal mladučký Svätozár priamo z najčistejších prameňov, zo svätej liturgie, ktorej sa zúčastňoval veľmi často v Pravoslávnom chráme vo Viedni, kam cestoval

¹ PRUŽINSKÝ, Š.: *Evanjelium podľa Matúša II*, cit. dielo, s. 446.

² PRUŽINSKÝ, Š.: *Evanjelium podľa Matúša II*, cit. dielo, s. 448.

z neďalekej Bratislavy počas svojich právnických štúdií¹.

Slovensko ako malý národ s bohatou históriou a cyrilometodskou tradíciou tak, ako v minulosti, rovnako aj dnes má povinnosť prispieť týmto bohatstvom do zjednotenej Európy ako rovnocenný partner iných, toho času vyspelých krajín.

Nakoniec by som uviedol monumentálny ódický Žalm, ktorý napísal P. O. Hviezdoslav na tisícročnú pamiatku virozvestov sv. Cyrila a Metoda. Je ukončený staroslovienskou žalmovou prosbou „Budi, Gospodi, milosť Tvoja na nás nynie i vo veky!“, čo je pádnym dôkazom skutočnosti, že opravdivo prežívaná kresťanská viera neodvádza veriaceho od páľčivých otázok života, neoslabuje jeho vôľu k činu, ale vedie ho do zodpovedného zápasu proti zlu v akejkoľvek podobe a zoceluje jeho rozhodnosť v boji za osobnú a spoločenskú spravodlivosť.

Ó, Bože, jak slovom zvestov svojich, bližencov dl'a ducha

zjednotil si nás k službe krstom vôd dunajských:

ó, udrž nás pospolu svorných, udrž tuhnúcich vo priazni,

nech žiaden neprerve zväzku, ni sa neodkruší!

Daj by sa poznalo stádo Slávy, kdekoľvek na horách

rozptýlené mešká, daj, nech sa uspolčí;

i ako pastierov dobrých vyslals k jeho privráteniu,

tak učíš zázrak zas: nech znova uverí!

Tak dôjde istotne cieľa, akys' mu na pastve vykázal:

i zasadí palmu pokoja na zemi,

v tom tieni hoviet' si ľudstvo jak v prístave bez búry a prieku,

a Ty s úľubou spočinieš zas ako po stvorení...

- Ó, spievaj, národe, Mu slávu, vo vytržení mysle hlásaj: Hallelujah!

Vzbud' ozyv tisícov brál, šumot riek i vekov svedectvo;

¹ BUCHTA, V.: *Kontakty slovenských dejateľov s pravoslávnyim duchovenstvom v 19. st. dielo*, s. 192.

ples tvoj posvätný nech v ústrety Mu jak slnce
k poludniu,
vd'aka tvoja nech letí za Ním jak roj hviezd k polnoci.
S tým pokľakni i skloň sa v pokore, tak opakuj prosbu:
„Budi, Gospodi, milost' Tvoja na nás nynie i vo
veky!“¹

¹ BUCHTA, V.: *Kontakty slovenských dejateľov s pravoslávnyim duchovenstvom v 19. st.*, cit. dielo, s. 196.

KREŠŤANSKÁ RODINA AKO ZÁKLAD MISIE CIRKVI V SPOLOČNOSTI

Rodina¹ tvorí jednoznačne základ tak pre rozvoj osobnosti, ako aj pre rozvoj spoločnosti. Keď v určitých obdobiach prechádzajú krízou osoby i celkove spoločnosť, je tomu tak len preto, lebo existuje kríza, ktorou prechádza aj rodina. Tento problém sa teda v konečnom dôsledku lokalizuje do fenoménu rodina.

Všetci citeľne vnímame, koľko je dnes spoločenského chaosu, rozruchu a celkove pobúrenia. Čo je príčinou tohto problému? Možnože to bude zniet' veľmi čudne, ale predsa pravdivo, že koreňom tohto problému je práve rodina, respektíve stav, v akom sa dnešná rodina nachádza.

Spoločenský chaos, zmätok a celkove rozruch, nervozita, postupne ovplyvňujú rodinu a takto ovplyvnená rodina následne ovplyvňuje ešte viac celé spoločenské dianie, v ktorom, v konečnom dôsledku, spejeme od zlého k ešte horšiemu. Vývoj teda ide od rodiny k spoločnosti, od spoločnosti k rodine a takto spejeme k postupnému úpadku.

V duchu autoreflexie musíme spomenúť, že aj na pôde Cirkvi, v prostredí duchovenstva kráčame v tom istom duchu. Mnohokrát hovoríme, že nemáme dostatok duchovenstva, a to nielen čo sa týka ich počtu, ale aj ich kvality. Natíska sa otázka, kde sa nachádza príčina alebo jadro tohto problému? Odpoveď je jednoznačná – v rodine. Tam sa totiž nachádza celý základ, genéza tohto problému.

¹ Manželstvo je svätá tajina, v ktorej sa posväcuje prirodzené puto medzi mužom a ženou, ktorí sa slobodne rozhodli spojiť svoje životy na celý svoj život a spoločne kráčať do Božieho kráľovstva. ΠΑΤΡΟΝΟΥ, Γ. Π.: *Ὁ γάμος στή θεολογία καί στή ζωή*. Αθήνα 1981, s. 44. Pozri ΚΟΥΡΚΟΥΒΑΤΗ. Γ. Α.: *Οικογένεια ό έν ήμιν Παράδεισος ή ή Κόλαση*. Βολος 1999, s. 11 – 21.

Rodina so zníženou intenzitou duchovného i cirkevného života privádza na svet deti, členov Cirkvi a duchovných taktiež so zníženou intenzitou duchovného života, so zníženou schopnosťou pre život v Cirkvi a pre Cirkev. A je úplne pochopiteľné, že takíto duchovní so zníženou intenzitou duchovného života nedbajú, ako by bolo potrebné, o zvyšovanie úrovne kresťanskej rodiny. Následne takáto kresťanská rodina sa naďalej postupne prepadáva na ešte nižšiu úroveň a privádza do Cirkvi nových členov s ešte nižšou intenzitou duchovného života. Keďže duchovný stav jednotlivca sa prirodzeným spôsobom odráža aj na stave Cirkvi, môžeme opäť povedať, že ideme od zlého k ešte horšiemu.

Apoštol Pavol, ktorý dokonale poznal tento problém, napísal kresťanom v Korinte, že: „*Keď trpí jeden úd, spolu s ním trpia všetky údy. Keď sa jednému údu dostáva oslavy, radujú sa s ním všetky údy.*“¹ Je to jeden zo základných princípov cirkevného života, na ktorý v pastoračnej činnosti duchovných sa nikdy nesmie zabúdať.²

Toto sme si na úvod povedali preto, aby bolo jasné, že príčina, vedúca človeka alebo spoločnosť k dobrému alebo k zlému, sa vždy nachádza v rodine, lebo ona je základnou zložkou rozvoja osoby, jednotlivca, ale i spoločnosti ako celku.

Náš národ, či už rusínsky alebo slovenský, je vo svojej väčšine kresťanský a z toho sa môžeme domnievať, že aj rodiny v týchto národoch sú taktiež kresťanské. Ale ako máme možnosť všetci pozorovať najmä v posledných rokoch, náš kresťanský národ sa neustále odkresťančuje a stáva sa postupne národom svetským, sekularizovaným. Toto je fakt, zvláštny fenomén, ktorým všetci žijeme a všetci ho v našom živote môžeme pozorovať. Napríklad vidíme, že veľa detí v našej dnešnej spoločnosti nechce žiť kresťanským spôsobom života a rodičia takmer bezradne bedákajú, horekujú a pýtajú sa: Keď

¹ 1 Kor 12, 26.

² Pozri ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ: *Ερμηνεία εις τας ΙΔ' επιστολάς του απόστολου Παύλου*. Τομ. Ι, cit. dielo, s. 590 – 591.

naše deti takto žijú a takto sa správajú, ako sa budú správať ich deti?

Tu vidíme, ako sa náš kresťanský národ z rôznych príčin zrieka kresťanského spôsobu života, každodenne a neustále, a k tomu ešte s takou veľkou rýchlosťou, že si to niektorí ani nestihajú uvedomovať. A v dôsledku toho vidíme, ako kresťanské rodiny nemôžu ostať bez vplyvu, tlaku tohto fenoménu – sekularizácie.

Ale je možné, že si niektorí povedia, že predsa len ostáva ešte nejaká nádej. Táto nádej spočíva v kresťanských rodinách, ktorých členovia sú kresťansky činní, chodia na kresťanské stretnutia, besedy, štúdium Svätého Písma (napr. biblické hodiny, katechizáciu), chodia do chrámu, prijímajú sväté tajiny, predovšetkým Telo a Krv Christovu a svedčia o ňom. Môžeme teda povedať, že život všetkých týchto ľudí, čo takto žijú, má určitý kresťanský rozmer a je samozrejmé, že takýto ľudia by mohli trochu napraviť veci kresťanského života k lepšiemu, v duchu evanjeliových zásady a princípov ranokresťanskej Cirkvi.

Vždy, keď stúpa počet aktívnych kresťanov v cirkevnej obci, stúpa úroveň duchovnej zrelosti obce, úroveň jej duchovného zdravia. Ale kam až môže klesnúť táto úroveň cirkevného spoločenstva, ideálnym spôsobom zobrazuje kniha Pastier, ktorej autorom je jeden z prorokov Rímskej cirkvi.¹ Mal by si ju preštudovať každý duchovný, lebo ona mu ukáže cestu i spôsob, ako sa vyhnúť duchovnej pasivite, ktorá sa prenáša aj na veriaci ľud, ale aj to, ako sa z krízy dostať a ako ju prekonať.

Tu by sme mali upriamiť našu pozornosť na to, či kresťansky žijúca rodina, ako ju všetci poznáme, a tá, akú všetci máme, je skutočnosťou, alebo takáto rodina je skôr niečo, čo len hľadáme a po čom túžime? Bojíme sa, že kresťanská rodina v dnešnom uponáhľanom svete nie je samozrejmosťou, že dnešná kresťanská rodina nie je naozaj kresťanská.

¹ Ο ΠΟΙΜΗΝ ΤΟΥ ΕΡΜΑ: Αποστολικοί Πατέρες. Απαντα τα έργα. In: ΕΠΕ 119, Θεσσαλονίκη 1994, s. 381 – 593.

Toto sami uvidíme, keď si o tom trochu konkrétnejšie povieme a porovnáme dnešnú kresťanskú rodinu s kresťanskými rodinami z Evanjelia ako prototypmi.

Z uvedených skutočností vyplýva, že tieto veci sú veľmi vážne, pretože dnešná rodina praktizujúca kresťanstvo je príliš otvorená a dostupná pre svetské vplyvy a prechádza veľkou vnútornou a duchovnou krízou. Ved' ľudia, ktorí hovoria o svojich deťoch, o sebe samých, o svojom manželovi, o svojej žene, sami hovoria o tejto kríze. A tak si nechtiac všímame a uvedomujeme, že kresťanská rodina prechádza veľkou krízou, pretože jednoducho prijíma vplyvy tohto sveta. A vďaka tomu pozorujeme aj to, že práve tento druh kresťanskej rodiny pokrýva len akýsi tenký povlak kresťanstva, ale chýba jej hĺbka kresťanského života.

Pýtame sa: Čo je potrebné urobiť, aby táto duchovná kríza bola zažehnaná? Je nevyhnutné, aby sa kresťanské rodiny nanovo zahľadeli do svojho evanjeliového prototypu, vzoru. Toto sa musí udiať nielen jedenkrát, ale je potrebné, aby sa to dialo každý deň a neustále, bez prestania.

V trinástu nedeľu po Zostúpení Svätého Ducha na apoštolov v Jeruzaleme naša Cirkev číta perikopu z prvého listu ap. Pavla korinským kresťanom (v poslednej, 16. kapitole), v ktorej nám predstavuje takú kresťanskú rodinu, aká sa pokladá za prototyp evanjeliovej rodiny.

Tak, ako každý biblický text, aj tento musíme podrobiť štúdiu, aby sme získali aktuálne prvky pre porovnanie stavu súčasnej rodiny. Podobne aj patristická literatúra, ktorá objasňuje Sväté Písmo, nám pomôže, aby sme spoznali správnu pôvodnú kresťanskú rodinu.

Apoštol Pavol napísal korinským kresťanom: „*Prosím Vás však, bratia, znáte domácnosť Štefanovu, že je z prvých v Acháji a dali sa do služby svätých. Buďte aj vy poddaní takýmto aj každému, kto spolupracuje a ustáva sa. Teším sa, že prišli Štefan, Fortunatos a Achaikos, lebo nahradili mi vašu neprítomnosť. Ved' potešili ducha môjho i vášho. Nuž, vážite si takýchto!*“¹

¹ 1 Kor 16, 15-18.

Teraz sa pokúsime objasniť tieto slová. Apoštol Pavol povedal v podstate toto: Bratia, chcem vás ešte o niečo poprosiť: poznáte rodinu Štefanovu. On bol ako prvý plod - ovocie nášho kázania v Acháji. Takými sa stali aj príslušníci jeho rodiny, ktorí zasvätili samých seba na službu v spoločenstve svätých, čiže kresťanov. Preto nasledujte takýchto ľudí ako aj každého, kto pracuje a namáha sa v práci v Cirkvi. Som veľmi potešený z prítomnosti Štefanovej, Fortunatovej a Achájovej, pretože oni vyplnili prázdnotu vašej neprítomnosti. Odpočinula mi pri nich moja duša, ako aj vaša duša. Takýchto ľudí si vážte.¹

Vyzerá to tak, že Fortunatos bol synom Štefana a Achaios bol sluhom v rodine Štefana, lebo otroci mali veľakrát svoje meno podľa názvu krajiny odkiaľ pochádzali. Pochádzal teda z Acháje. Ďalej to vyzerá tak, že rodina Štefanova predstavovala Cirkev v Korinte. Jej príslušníci navštívili Pavla, ktorý bol v tom čase v Efeze. Išlo o kresťanskú rodinu, t.j. o celý dom, spolu so služobníctvom. Na základe údajov, ktoré nám apoštol Pavol poskytuje, a na tom zápale, s akým hovorí o dome, rodine Štefana, máme aj my príležitosť vidieť jednu vzorovú duchovnú kresťanskú rodinu, ako ju sformovalo kázanie apoštola Pavla a, samozrejme, aj blahodať Svätého Ducha.

Jedno takéto stručné priblíženie rodiny Štefanovej nám ponúka veľmi veľa údajov. Čo také pozoruhodné, charakteristické predstavuje Štefanova rodina?

Z dvoch pochvál apoštola Pavla usudzujeme, že:

- celá táto rodina mala spoločnú vieru a ako prvá sa nebála túto vieru prijať, preto apoštol napísal, že „je z prvých v Acháji“,
- že sa dali do služby svätých, čiže kresťanov, členov Cirkvi v Korinte.

V čase Rímskej ríše bolo Grécko rozdelené na dve časti (provincie), na Macedóniu, s hlavným mestom Tessaloniki, a na Achaju, ktorá v sebe zahrňovala Peloponéz a všetky

¹ Pozri ΝΙΚΟΛΑΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ: *Ερμηνεία εις τας ΙΔ' επιστολάς του απόστολου Παύλου*. Τομ. Ι, cit. dielo, s. 693 – 695.

ostrovy s hlavným mestom Korint. Keď sa teda apoštol Pavol zmieňuje o tom, že Štefanov dom, jeho rodina, „je z prvých v Acháji“, chcel tým povedať, že na začiatku bol kresťanom v Aténach Dionýz Areopagita a Tamara, ktorí uverili v Christa, ale títo neuverili s celou ich rodinou, t.j. ich domácnosťou, ale uverili iba oni dvaja. Z toho ďalej vyplýva, že Štefanova rodina bola prvou rodinou, ktorá uverila kázaniu svätého apoštola Pavla a vzápätí sa pokrstili všetci členovia Štefanovho domu. Na inom mieste, keď apoštol Pavol sa zmieňuje o krste, hovorí : „...nikoho som nekrstil okrem Krispa a Gaja, len ich som krstil, ale nie ich domy“¹, čiže rodiny a pokračuje: „aby ste nepovedali, že ste v moje meno boli pokrstení. Ba pokrstil som aj Štefanovu domácnosť.“² Tu pripomína, že pokrstil celý jeho dom, t.j. všetkých, čo v ňom žili. Nikoho iného nekrstil. Hovorí, že nevie o tom, aby nejaký iný dom pokrstil, lebo ako dodáva, Christos ho neposlal krstiť, ale zvestovať Evanjelium.

Čo je na týchto údajoch pozoruhodné? Predovšetkým to, že členovia Štefanovej rodiny preukázali úslužnosť a ochotu v Christovej viere, viere, ktorá bola činná a aktívna až po krajné možnosti. Ďalej dali do služby Cirkvi všetkých členov rodiny, samých seba, do služby svätých, kresťanov Cirkvi v Korinte. Apoštol Pavel sa skutočne potešil, keď v Efeze videl Štefana, Fortunata a Achaika, tváre tých, ktorých Cirkev v Korinte poslala ako predstaviteľov ku apoštolovi Pavlovi. A čo tu apoštol Pavol hovorí? „Lebo nahradili mi vašu neprítomnosť“³. Čiže nemohli prísť do Efezu, ktorý je v Malej Ázii, a preto vyslali ich.

Teraz si podrobne objasníme to, čo hovorí ďalej „Veď potešili môjho ducha“. Členovia Štefanovej rodiny boli totiž ľudia v plnosti zasvätení do služby Cirkvi. Ale to isté potešenie, ktoré pociťoval apoštol Pavol, pociťovali aj kresťania v Korinte pri týchto úslužných a ochotných členoch Štefanovej rodiny. A tu si vieme predstaviť aj to, aká situácia by bola

¹ 1 Kor 1, 14.

² 1 Kor 1, 16.

³ 1 Kor 16, 17.

v Korintskej cirkvi, keby táto Cirkev nemala takýchto obetavých členov? Z dejín Cirkvi poznáme mená mnohých miestnych Cirkví, ktoré dnes už neexistujú. Prečo tieto Cirkvi zanikli? Jedine preto, že ich duchovná úroveň klesla na najnižšiu možnú úroveň a neboli schopní zastat' a obhájiť svoje miesto, ani svoju existenciu. A treba sa zamyslieť aj nad tým, prečo bola aj naša Cirkev umlčaná na celých tristo rokov? V iných oblastiach Slovenska je to viac ako tisíc rokov. Keď sa zopakuje duchovný úpadok, môže sa zopakovať nové odmlčanie sa Cirkvi na dlhú dobu, alebo aj navždy.

Apoštol Pavol napísal: „Veď potešili ducha môjho i vášho“. Vieme veľmi dobre, že keď cítime, že máme nejakých ľudí, ktorí nás nezradia, ani nesklamú, ktorí sú nám oddaní a svoju prácu i službu vykonávajú správne a poctivo, či nás snád' nepotešia? Napríklad nejaký vedúci, ktorý má svojho podriadeného a ten si poctivo robí svoju prácu, či sa ten vedúci nepoteší a neoddychne si? Keď rodičia majú deti, ktoré dobre vykonávajú svoje povinnosti a stoja pevne na Božej ceste, či sa tí rodičia nepotešia? A práve o tom rozpráva apoštol Pavel v liste korintským kresťanom, keď tvrdí, že príslušníci Štefanovej rodiny potešili nielen jeho, ale potešili aj ostatných členov Korintskej cirkvi. A keďže boli takí významní, preto apoštol Pavol odporúča korintským kresťanom: „*Nuž, vážte si takýchto*“, majte ich v úcte, uznávajte ich. To je ďalšia ekleziálna zásada, ktorá upevňuje pokoj, porozumenie, a cez to aj jednotu miestnej Cirkvi. Máme sa aj my zamyslieť nad tým, či sa riadime touto dôležitou zásadou a upevňujeme jednotu našej Cirkvi, či si skutočne vážime tých, ktorí obetavo pracujú pre celok Cirkvi.

Synaxarij našej jednej, svätej, katolíckej a apoštolskej Cirkvi, v ktorom si 15. júna uctieваме členov Štefanovej rodiny, hovorí: „Svätý apoštol Štefan skončil svoj život v pokoji, svätý apoštol Fortunátos, jeho syn, skončil svoj život mučenícky, zahynul od meča, svätý apoštol Achaikos skončil

svoj život o hlade a smäde“.¹

Citovaný text svedčí, že Štefan skončil svoj život pokojne a ďalší dvaja mučenícky. Keby apoštol Pavol bol v tom čase nažive, iste by bol doplnil vzácne vlastnosti týchto vyznávačov, ale keďže medzi živými už nebol, povedala to za neho Cirkev, ktorá ich nazvala vyznávačmi – mučeníkmi. Je to črta, ktorá dokresľuje charakteristiku Štefanovej kresťanskej rodiny. Takou v budúcnosti bude napr. rodina sv. Bazila Veľkého.

Priblížili sme si takto vzorovú kresťanskú rodinu so všetkými evanjelióvymi prvkami. A je tomu tak preto, aby táto rodina slúžila ako vzor, hodný nasledovania pre všetky ďalšie storočia a pre všetky budúce kresťanské rodiny.

Ale teraz sa všetci spolu pozrime, ako sa nám dnes predstavuje a vykresľuje takzvaná súčasná, moderná, šťastná kresťanská rodina:

- pravidelná účasť na bohoslužbách v chráme: obyčajne nie všetci členovia rodiny sú prítomní na liturgii a ostatných bohoslužbách (tzv. moderný prvok individuálnej spásy),
- aktívna účasť na Eucharistii: niekedy niekto, väčšinou dieťa pristúpi ku spovedi a pravidelne prijíma, alebo prijíma len sporadicky ako aj rodičia, ktorí žijú v určitom neporiadku, teda neusporiadanom duchovnom živote, keď im duchovník nedovolí zúčastniť sa na Eucharistii buď pre nechotu mať deti, alebo kvôli chamtivosti, túžbe po spoločenskej kariére, úspechu a pod.²

Takéto rodiny považujú za vážny úspech to, ak svojim deťom dali povrchnú kresťanskú výchovu, ďalej vzdelanie – diplomy, tituly, štúdium cudzích jazykov, hudobné vzdelanie, spoločenské postavenie, postavenie v zamestnaní, ktoré sa

¹ Pozri [cit. 2009-10-05]. Dostupné na internete: <http://www.synaxarion.gr/>
Pozri [cit. 2009-10-05]. Dostupné na internete: <http://www.saint.gr/2009/-06/15/index.aspx>

² ΖΗΣΗΣ, Θ.: Σύμφωνο ἐλεύθερης διάλυσης τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας. In: Θεοδρομία, Θεσσαλονίκη 2008, roč. X, č. 1, s. 3 – 15.

snažia stoj čo stoj zabezpečiť, a nakoniec, zaistiť im aj svadbu. Ak všetky tieto veci táto rodinka dosiahne, vtedy je považovaná za šťastnú, z nášho hľadiska za takzvanú kresťanskú rodinu.

Ľudia v týchto rodinách túžia zväčša po spoločenskom uznaní a dobrej reklame svojho mena. Sú veľmi smutní a zarmútení, ak sa niečo zlé o sebe dozvedia, alebo sa dostanú do reči. A tak bez toho, aby chápali skutočnú podstatu kresťanskej rodiny, veľmi často stotožňujú svoju šťastnú a úspešnú kresťanskú rodinu so svetskou šťastnou a úspešnou rodinou, teda aspoň v týchto prvkoch. V konečnom dôsledku ide o analýzu alebo preanalyzovanie rodiny posvetšteného kresťanstva. A toto posvetštené kresťanstvo je to, ktoré navonok prejavuje kresťanské svedectvo, ale vo vnútri má úplne svetské zmýšľanie a morálku.

Čo je teda to posvetštené kresťanstvo v súčasnej kresťanskej rodine? Je to, v úvodzovkách, „svet“ oblečený do kresťanského odevu. Spomeňme si na jeden príbeh, ktorý hovorí o oslíkovi a levovi. Keď sa jeden somárik chcel vytiahnuť pred ostatnými somárikmi, našiel raz kožu z leva. Obliekol si ju a ukázal sa medzi somárikmi, ktorí sa, pochopiteľne, veľmi preľakli, keď uvideli leva, ale niektorý somárik spomedzi nich si všimol, že spod levovej kože trčia dve veľké somárske uši a skríkol: Aha, to je náš priateľ somárik.

Toto je obraz súčasnej kresťanskej rodiny, ktorá má síce oblečenú leviu odvahu kresťanského života, ale v jej vnútri sa nachádza terajší vonkajší svet. Toto posvetštené kresťanstvo je síce dobré situované kresťanstvo, ktoré na jednej strane pozerá na nebo, ale svoje srdce i svoju istotu má tu na zemi. Skúsme sa dnes dobre poobzerať okolo seba, aby sme videli, koľké kresťanské rodiny sú znepokojené a zdesené pri predstave očakávaného druhého príchodu Isusa Christa či objavenia sa Antichrista a hneď si budete môcť urobiť jasnejšiu predstavu o tom, o čom sme celý čas hovorili. Uvidíme, že ide o čistý a jasný sekularizmus¹ (z latinského saeculum = vek, saecularis

¹ Sekularizmus je svetonázor / ideológia, zameraná na spoločnosť ako takú a verejný život ako taký a ignorujúci náboženstvo, prípadne aj požadujúci

= časný, svetský)¹. Čiže ide o kresťanov, ktorí žijú v tomto čase a len pre tento čas - „nynišnij vik“. A keby náhodou získali aj večný život, tak to by nebolo zlé, ale prečo by mali stratiť tento život tu na zemi?

Kresťania tejto kategórie sú tí, ktorí neskôr, po určitých svedectvách a prejavoch, spojených s príchodom Antichrista alebo jeho predchodcov, sa mu poklonia, príjmu ho a budú ho uctievať. Nezabúdajme na to, lebo toto je totiž tragédia. Môžeme smelo povedať, že toto je najtragickjšie miesto v knihe Zjavenia. Nie je tragédiou, že príde Antichrist, ale tragédiou je, že ho prijmeme, a že sa mu pokloníme a budeme ho uctievať.

Chcete to vidieť ešte inak? Totiž samotné Sväté Písmo to odhaľuje a píše o tom. V prvom rade je potrebné podotknúť, že ducha tejto témy, o ktorej hovoríme, vidíme a pozorujeme v celej Starej i Novej Zmluve. Či nehovorí napríklad prorok Daniel: „*A vzrástol až po knieža nebies a zvrhol niektorých z vojska a z hviezd a pošliapal ich*“.² O tom sa hovorí už dlhý čas. Ale tu si pripomenieme ešte čosi, čo hovorí kniha Zjavenia: „*Vstaň a zmeraj Boží chrám i oltár i modliacich sa v ňom. Vnútorne nádvorie chrámu však vynechaj, nemeraj ho, lebo bolo dané pohanom, ktorí budú plieniť sväté mesto štyridsaťdva mesiacov*“.³

Nezabúdajme, že keď anjel hovorí apoštolovi Jánovi, aby vstal a zmeral Šalamúnov chrám v Jeruzaleme, ktorý bol už v tom čase zbúraný a neexistoval, poukázal naň ako na symbol. Teda keď hovorí, aby zmeral chrám i oltár, mal na mysli malú časť celkového chrámu, to jest obetisko a nie široké nádvorie, ktoré boli v Šalamúnovom chráme. Široké nádvorie chrámu nemal merať, lebo spolu s celým Jeruzalemom budú dané na-

striktne oddelenie spoločnosti a verejného života - najmä štátu - od cirkvi. Pojem sa niekedy zamieňa s pojmom sekularizácia (zosvetštenie) a sekulárnosť (svetskosť). Pozri [cit. 2009-09-29]. Dostupné na internete: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Sekularizmus>

¹ Saeculum znamená náš vek, časopriestor, svet podriadený času. Naopak, Boh, posvätné, je mimo času.

² Dn 8, 10.

³ Zj 11, 1 – 2.

pospas pohanom, Antichristovi, aby tu vládol a plienil 42 mesiacov, to jest 3,5 roka. Toto je doba jeho krutej vlády na zemi.

U všetkých svätých Otcov nachádzame, že toto mesto je symbolom Cirkvi. Jeruzalem je vždy symbol Cirkvi. Pýtame sa, čo to znamená? Len toľko, že cirkevní ľudia, klerici a laici, budú vydaní Antichristovi a pohanom na milosť a nemilosť, aby nad nimi vládli. Je to otrasné alebo nie?

Ale aby sme ešte lepšie spoznali ducha Svätého Písma, ktorý je stále jeden a ten istý v Starej i Novej Zmluve, počúvajte, čo hovorí apoštol Pavol v liste Rimanom: „*len zvyšky!*“¹, to znamená, že nemnohí budú spasení. Spomína proroka Eliáša, ktorému Boh povedal: „Ponechal som si 7000 mužov, ktorí nesklonili kolená pred Baálom“, a ďalej pokračuje: „*Tak teda aj v terajšom čase zostali ostatky podľa vyvolenia z milosti!*“². Kedy to je v tom „terajšom čase“? To je vtedy i teraz a, samozrejme, v každom čase. „Podľa vyvolenia z milosti“, teda len hŕstka ľudí, nemnohí.

Rozumejme teda tomu, že sekularizovaná, svetská kresťanská rodina dôjde až do toho, že sa pokloní a príjme Antichrista. Kto boli tí ľudia, ktorí v čase proroka Eliáša neobetovali Baálovi? Bolo to 7000 mužov. Je to historický vzor eschatologického času, teda posledných časov. Nie je to náhoda, že tak, ako vtedy bol prorok Eliáš, aj dnes, v čase druhého príchodu Isusa Christa, znovu príde ten istý prorok Eliáš na svet.

Z vyššie povedaného vyvstáva otázka, ako vlastne máme chápať takúto správnu kresťanskú rodinu? A to je to, o čom si musíme konkrétnejšie porozprávať.

Totíž správna kresťanská rodina, evanjeliová kresťanská rodina, kladie na prvé miesto za cieľ svojej existencie, a to rovnako tak pre manželov, ako aj pre deti, aby sa stali radostnými a úspešnými obyvateľmi nebies (nebeskí občania)³, to jest, aby sa stali svätými. Teda nie, aby získali diplomy, dosiahli nejaké dobré miesto v zamestnaní, aby mali dobrý

¹ Rim 11, 5.

² Rim 11, 4.

³ Pozri ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ: In. PG 54 str. 658 – 659.

mesačný príjem, ale to, ako sa stanú skutočnými svätými. Ako sa stanú obyvateľmi nebies?

Samozrejme, nepohŕdame aj svetským úspechom. Svätý Ján Zlatoústý hovorí: „Nechceme teraz, aby naše deti neboli vzdelané“. ¹ Nie o tom hovoríme. Ale jednoducho nekladíme dôraz na dosiahnutie diplomov, svetských úspechov a rôznych výhod. Hlavný dôraz kladieme na to, ako sa staneme obyvateľmi neba, ako sa staneme správnymi kresťanmi. ² Keď pritom získame diplom, tak získame diplom, ak získame nejaké peniaze, tak získame nejaké peniaze, ale hlavný dôraz nebudeme klásť práve na tieto veci. A taktiež si nebudeme myslieť, že náš úspech spočíva v dosiahnutí týchto pozemských vecí.

Takáto kresťanská rodina vidí manželstvo ako veľmi dôležitú sviatosť, svätú tajinu, ³ odkiaľ načerpáva svoju silu. Je charakteristické, že apoštol Pavol, hovoriac o morálnej čistote, panenstve či manželstve, nevidí ho ako veľkosť spoločenskú pre nejakú spoločenskú aktivitu, ale veľkosť duchovnú, a ich predstaviteľov, manželov, vidí ako údy začlenené do Cirkvi, to jest do Tela Christovho. A to znamená, že v tomto prípade ide o začlenenie bytostné a nie morálne. Preto vo svojich listoch používa tieto slovné vyjadrenia: „údy Christove ste“, „ste chrámom Ducha Svätého“. Je potrebné podotknúť, že tu nejde o obrazy, ale o vyjadrenie čisto bytostné, ontologické.

Rodina nie je nejaká vec zvesená z vešiaka, ale je začlenená, vtelená do Tela Christovho, teda do Cirkvi. ⁴ Takto vidí Božie slovo rodinu: že nie je nezávislá, ale vtelená,

¹ Pozri ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ: In. PG 61 str. 150 – 152.

² Súčasťou výchovy detí od útleho veku je aj vyučovanie Božieho slova. ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΓΑΙ: In: ΕΠΕ 114, Θεσσαλονίκη 1993, kniha 4, verš 11. Pozri ΣΤΑΜΟΥ, Π. Γ.: *Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ομιλίες περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων*. Αθῆναι 1962, s. 95 – 117.

³ Pozri ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Π.: *Το μυστήριον τοῦ γάμου. Δογματική*. том 3. Αθῆναι 1961, s. 325.

⁴ Jedným z dôvodov, kvôli ktorému Tertulian vo svojich dielach prízvukoval mystirický a eucharistický rozmer manželstva, bolo ochrániť kresťanov pred pokušeniami diabla, ktorého snahou bolo a je potupiť a zničiť sväté tajiny Cirkvi ich preformovaním na pohanské obrady. Pozri ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Π.: *Το μυστήριον τοῦ γάμου. Δογματική*, cit. dielo, s. 326.

začlenená do Cirkvi, do Tela Christovho.¹

Avšak v súčasnej rodine je zdôrazňovaný viac prvok biologický než duchovný. Vo veľkej miere je zdôrazňovaný pohlavný prvok, slasť a rozkoš, a preto sa tento pohlavný prvok zdôrazňuje aj v spomínanej sekularizovanej kresťanskej rodine. Preto sa objavuje fenomén smilstva (cudzoložstva), ktorý je vyzdvihovaný a glorifikovaný ešte aj v týchto takzvaných kresťanských rodinách. A nebudme z toho až tak veľmi prekvapení. Nedivme sa, že tento fenomén smilstva a cudzoložstva máme aj v týchto takzvaných kresťanských rodinách.

A dokonca, aj keď tento fenomén ešte niekde nie je na prvom mieste, môže sa stať, že tí, ktorí sú dnes kresťanskými rodičmi, neprežili v minulosti nejaký „veľmi dobrý život“ a žili ako skutoční kresťania, dnes to ľutujú. Je to čudné, ale ľutujú, že žili kresťansky a zbožne. A čo robia teraz? Pod tlakom súčasnej reality života podporujú a vedú svoje deti k smilstvu. A argument? Ten majú hneď po ruke: Ako sa vydá moja dcéra? Ved' pedsa musí niekoho spoznať.

Vieme, koľkí ľudia nemôžu prísť k svätému prijímaniu, pretože ich chlapec privedie do domu dievča a spolu spia v jednej posteli, ktorú im k tomu všetkému ešte ustelie mama? Vieme, koľkí rodičia nemôžu prísť k svätému prijímaniu, pretože dcéra privedie do domu svojho chlapca s tým, aby im oznámila, že sa zosobášia, ale aj keď nie sú zosobášení, už spia spolu? A keď sa aj kňaz snaží upozorniť rodičov na túto skutočnosť a vysvetliť im, že práve oni napomáhajú tomuto smilstvu, rodičia niekedy veľmi razantne odpovedajú, že čo majú robiť, keď tak žije celý svet.

A teraz si položíme otázku, či je toto kresťanská rodina? Týmto rodičom stačí, že majú relatívne pokojné svedomie a pri tom, ako ubiehajú roky, si hovoria: „my chodíme do chrámu a to, čo robia naše deti..., no, čo už teraz..., ale my sa sponedáme, chodíme na prijímanie, počúvame Božie slovo...“ Pravdupovediac, je to čudné, čo počúvame od dnešných kresťanských rodičov.

¹ HUSÁR, J.: *Spoločnosť a Eucharistia*. In: Cesta obnovy človeka v súčasnej pluralitnej spoločnosti, Gorlice 2009, s. 90 – 98.

Nerozumejú a nechápu, že manželstvo je spoločenstvo, ktoré spoločne tvoria a v ktorom žijú. Preto apoštol Pavol prízvukuje: „*Bratia, čas je krátky! Ostatne aj ženatí nech sú, akoby nemali ženu*“¹, a tu apoštol nemá na mysli, aby muž neľúbil svoju ženu, alebo žena svojho muža. Ak existuje niekto, kto naozaj dokonale písal o láske manželov, ten niekto v histórii je práve apoštol Pavol. Povšimnime si hoci len tieto jeho slová: „*Nech muž miluje svoju ženu ako Christos Cirkev*“². Ďalej píše, že nie je taký nerozumný, aby nenávidel svoje telo, ale sa oň stará.. Hovorí mužovi: žena je tvojím telom a nemôžeš ju nekrmieť a nestarať sa o ňu.³ Teda nikto tak ako Sväté Písmo nezdôrazňuje lásku manželov. Nakoniec musíme zdôrazniť, že vzorom a obrazom svätej tajiny manželstva je veľká tajina Christa a Cirkvi, teda svätej tajiny lásky. Presne tak, ako vo svätej tajine Eucharistie dochádza k zjednoteniu Christa s Cirkvou, presne tak vo svätej tajine manželstva dochádza k zjednoteniu muža a ženy.⁴ Keď apoštol Pavol hovorí „aj ženatí nech sú, akoby nemali ženu“, chce tým povedať a zdôrazniť, že netreba manželstvo absolutizovať, čiže robiť z neho idol.

Prvky súčasného svetského manželstva vo veľkej miere zdôrazňujú rozkoš, pôžitkárstvo, ako som už spomínal, a manželstvo je pre nich spolčovanie sa. „Prečo sa ženíš?“ znie otázka. „Aby som mal spoločníka.“ Toto je to citové a psychologické spolčovanie sa, spolok, zväzok, za účelom svetského či spoločenského uznania. „Aby sa mi nesmiali, že som sa neoženil. A nech aj ja mám deti. Nech aj ja zapadnem medzi ostatných ľudí, teda do radu.“ Nie je problém v tom, aby človek zapadol do spoločnosti s rodinou a deťmi, ale nemôže rodinu absolutizovať, urobiť z nej svoj idol a postaviť ju nad svätú tajinu manželstva.

¹ 1 Kor 7,29.

² Ef 5, 25.

³ Ef 5, 28.

⁴ ΦΟΤΙΟΥ, Σ. Σ.: *Ο γάμος ως μυστήριο αγάπης κατά την Καινή Διαθήκη*. Vyd. Αρμός. Αθήνα 1994, s 206.

Teraz prejdeme na ďalšiu tému. Hovoríme o správaní sa detí. Toto je veľmi vážna vec. Zodpovednosť rodičov za svoje deti pred Bohom je neskutočne veľká a dôležitá. Kresťanská rodina totiž nepovažuje svoje deti za svoj majetok. Rodičia sú len jednoducho budovateľmi, „šafármi Božích tajomstiev“, ako hovorí apoštol národov Pavol. A ďalej dodáva: „Od šafárov sa vyžaduje, aby každý bol verný“.¹ Teda čo požadujeme od ekonómov, budovateľov, šafárov? To, aby boli verní a spofahliví.

Rodičia sú tí ekonómovia, šafári, a majú sa starať o výchovu svojich detí tak, aby sa z nich stali občania, obyvatelia Božieho Kráľovstva. Kresťanskí rodičia vedia, že najťažšie je starať sa o dušu, a najmä o detskú.²

Z čias cisára Júlia Apostatu je známe, že kresťanskí rodičia neposielať svoje deti do škôl, pretože na miesta učiteľov dosadil pohanov, aby vyučovali pohanstvo. A čo urobili kresťania? Zriadili si domáce školy.

Dnes stojíme pred fenoménom svetského vzdelania. Dôležité sú diplomy, vytváranie vzdelanostných predpokladov, ale nepočíta sa s ochranou či zachovaním viery, ani so zachovaním kresťanskej morálky. A pokiaľ sa o morálke aj hovorí, nie je to morálka kresťanská, ale filozofická.

Možno si povieme: „Či snáď teraz nemáme poslať svoje deti do škôl?“ Pošleme ich, ale vytvárajme protiváhu, lebo príde raz taký čas, že ich tam nepošleme. Už dnes vieme, že naše deti žijú vo fyzickom i morálnom nebezpečenstve už na základnej škole. Preto ak chceme poslať dieťa na univerzitu, so strachom v srdci pozeráme, aby bez ujmy, duchovnej i duševnej, skončilo aspoň strednú školu.

Výchova spočíva vo vzdelávaní a poučaní v Pánu, ktoré poukazuje na to, že výchova je úplne evanjeliová. Evanjeliová výchova je asketická. V tomto momente musíme slovo „asketická“ zdôrazniť. Pretože aj náš Pán nám hovorí, že keď Ho chceme nasledovať, musíme zaprieť samých seba a zobrať

¹ 1 Kor 4,2.

² ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: *Περὶ κενοδοξίας, καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῶς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα*. In: ΕΠΕ 30, s. 637 – 701.

svoj kríž. Rovnako tak, ako aj On niesol svoj kríž. Tomu sa hovorí asketická výchova.

Dnes, bohužiaľ, stavíme domy, kariéru, rodinné podniky, ale z našich detí nevychováme skutočných kresťanov. Staráme sa najmä o to, čo im dáme, ale nie o to, čo z nich vychováme.

V kresťanskej rodine v kresťanskom dome musí byť pochopené, že chceme realizovať to, že sme stvorení na obraz a podobu Boha, aby sme sa v živote podobali Bohu, svojmu vzoru. Toto platí nielen pre rodičov, ale aj pre deti. A nakoniec, deťom už od útleho veku musí byť vštepená Božia bázeň¹, ktorá ich ochráni lepšie než ich vlastný otec.²

Svätý Ján Zlatoústý hovorí: „Toto je skutočná výchova, toto je skutočné vzdelanie, aby moje dieťa získalo bázeň Božiu a vedomie o tom, že Boh je všade“.³

Kresťanskí rodičia musia poznať niečo, čo je u svätého Jána Zlatoústeho veľmi reálne a to, že „otca nerobí otcom to, že len splodí dieťa..., ale aby svoje deti dobre vychoval. Toto robí z otca skutočného otca. A taktiež ani zo ženy nerobí skutočnú matku to, že nosí dieťa v lone a porodí ho, ale to, že ho dobre vychová. Ak by to tak nebolo, príroda by robila z otcov otcov. Ale nie je tomu tak. Nie príroda robí z otcov otcov, ale robia ho ním cnosti.“⁴

Čo sa týka kresťanskej výchovy, kresťanskí rodičia sa nesmú riadiť súčasnými, materialistickými a svetskými teóriami o výchove. Kresťanskí rodičia sa nesmú riadiť týmito skutočne deštrukčnými teóriami, ale musia pevne stáť a študovať pravidlá Božej výchovy.

Kresťanská rodina žije sviatostný život v celom svojom rozsahu, i v celej svojej hĺbke a so všetkými dôsledkami. Sviatostný život pre nich nie je symbol, ale život s konečným vý-

¹ ŠAK, Š.: *Bázeň pred Hospodinom je počiatkom múdrosti*. In: Nipsis, roč. III, č. 6, Prešov 2008, s. 33 – 40.

² ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: In: PG 62, 433.

³ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: In: PG 47, 368.

⁴ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: In: PG 47, 376.

sledkom a cieľom, ktorým je dosiahnuť priamy duchovný pokrok a úspech.

Kresťanská rodina musí zo svojho domu vypudiť všetky pohanské predsudky a poverčivosť, zlo, obyčaje a zlé zvyky. Modlí sa osobne, aj rodinne. Viera je tým prameňom, studňou, ktorá prenáša, rozširuje a vštepuje milosť Božiu v kresťanskom dome. Lásky k Bohu a lásky medzi členmi rodiny je jednoducho zákon, a ešte niečo viac, je to životná klíma, atmosféra. Kresťanská rodina študuje Božie slovo. Ich stoltovanie pripomína ranokresťanské agapé. Koná milosrdenstvo vo všetkých podobách aj prostredníctvom svojich detí. Rodičia učia, aby ich deti mali súcit s ľuďmi, aby boli filantropi. Cirkev, chrám, je centrum ich života a ich druhým centrom je ich dom. Ich život je príkladný a vzorový. Navštevujú chorých, ich dom je filiálka chrámu, kde sa konajú stretnutia, štúdie, misijné projekty. Tvorí domácu Cirkev, ktorá žije radostne vo Svätom Duchu.

Cieľom a vrcholom toho, čo sme si vyššie spomenuli, je, aby ich to viedlo k svedectvu vrcholného dobra a daru Svätého Ducha. Vždy treba pracovať na svedectve, pestovať ho a kultivovať až do posledných dní. Mučenícke svedectvo sa pestuje láskou, vierou, nádejou, askézou, nepripútavaním sa k dočasným svetským veciam, modlitbami, a to všetko dynamic-
kým a vzrastajúcim spôsobom.

Dnes kresťanskej rodine chýba vyhládka mučeníckeho svedectva, pretože dnešní kresťania do značnej miery jednoducho spohodlneli.

Svätý apoštol Pavol píše: „НЕО УЗМАХЪ МОИМЪ ПОСТРАДАТЕ И РАЗГРЕБЛЕНІЕ ИМѢНІЙ ВАШИХЪ СЪ РАДОСТІЮ ПРІАЧТЕ, ВѢДАЮЩЕ ИМѢНІА СЕБѢ ИМѢНІЕ НА НЕБѢСѢХЪ ПРЕБЫВАЮЩЕЕ И ЛЮБИМЕ.“ (*Ved' ste spolu trpeli väzenie so mnou a ochotne (s radosťou) ste znášali, keď vás olupovali o majetok, lebo ste vedeli, že vy sami máte lepší, trvanlivý, ktorý na nebesiach prebýva.*)¹ Teda olupili ich o majetok a oni sa radovali.

¹ Žid 10,34.

Pestovanie a kultivácia prvku mučeníctva nám dáva lepši obraz skutočne radostnej a spokojnej kresťanskej rodiny.

Všetci veľmi dobre vieme a poznáme dnešný duchovný stav, keď zákonnosť sa stala nezákonnosťou, nikto sa nebojí, nikto sa nehanbí, nikto sa nečervená, naopak, ten, kto žije rozvážne a súdne, je považovaný za blázna. Napriek tomu Isus Christos je „*ten istý včera i dnes i naveky*“.¹

Z toho vyplýva, že kresťanská rodina nie je len nejaká utópia a je potrebné záväzne ju realizovať, žiť, zrevidovať obraz tejto rodiny, ktorú máme. Aby sme tejto kresťanskej rodine dali evanjeliové rozmery, oslobodené od svetského zmýšľania a morálky. Dať jej rozmer hrdinského a mučeníckeho zmýšľania. Prvotina Achaje, Štefanova rodina, nám medzi toľkými kresťanskými, biblickými, Božími rodinami a našou cirkevnou históriou ukazuje veľkosť skutočnej kresťanskej rodiny.

¹ Žid 13,8.

KREŠŤANSKÁ VÝCHOVA A KULTÚRA V MISII CIRKVI

Miesto kresťanskej výchovy a kultúry v misii Cirkvi

Kultúra sa v širšom zmysle slova považuje za vyjadrenie rôznych historických skutočností, chápaní, poňatí, tradícií, mravných obyčají a hodnôt rôznych národov, národností a jednotlivých spoločností.¹

Kresťanská viera nie je výsadou či privilegiom príslušníkov jedného z dvoch pólů (muža alebo ženy) alebo nejakého národa, a taktiež v sebe neodráža len jedno zemepisné miesto alebo čas. Taktiež nie je stotožňovaná s presne vymedzenou kultúrou. Samotné Evanjelium nikdy nebojovalo a ani nebojuje proti kultúram jednotlivých národov.² Tento princíp je jasne vidieť vo všetkých úspešných misiách, konaných po celom svete. Evanjelium sa totiž do týchto kultúr integruje, mení ich hodnoty, pretvára ich, vnášajúc do nich nového kresťanského ducha, ducha lásky, triezvosti, pokory, trepezlivosti, čistoty, sebaobetovania, poctivosti a svedomitosti.

Boh chce spasíť každého človeka, a to bez ohľadu na to, k akému národu či kultúre v danej chvíli patrí.³ Kresťanská viera v celej svojej histórii na jednej strane pomáhala v očisťovaní a posväcovaní kultúr jednotlivých národov sveta,⁴ a na strane druhej aj ona samotná bola vyjadrená prostredníctvom

¹ Pozri [cit. 2009-10-06]. Dostupné na internete: <http://wapediia.mobi/sk/Kultúra>.

² Boh veľmi zreteľne poukazuje na túto skutočnosť, keď posielal apoštola Petra do Cézarei a Jopy s cieľom zvestovať Christovo Evanjelium do domu pohana, vojenského stotníka Kornélia. Počas tohto zvestovania Svätý Duch zostúpil nielen na Kornélia, ale aj na všetkých prítomných. Vtedy, keď to apoštol Peter videl, povedal: „V pravde teraz poznávam, že Boh nie je prijímačom osôb, ale že Mu je príjemný, kto v ktoromkoľvek národe sa Ho bojí a koná spravodlivo.“ (Sk 10, 34).

³ PRUŽINSKÝ, Š., NADZAM, M.: *Teologické východiská pravoslávnej cirkevnej misie II*, cit. dielo, s. 67.

⁴ Tamže, s. 66.

kultúry týchto národov. Takto zaznamenávame v priebehu dlhých storočí spojenie kresťanskej viery a jednotlivých kultúr.¹ Vďaka tomu sa kresťanstvo hlásané z Byzancie natoľko utvrdilo v živote rôznych národov, že ani cudzie nadvlády a ideológie ho nedokázali prekonať.²

V histórii našej oblasti máme nasledovaniahodný príklad, ktorý zanechali svätí bratia Cyril a Metod pri svojej misijnej a pedagogicko-výchovnej činnosti, ktorú vykonávali na Veľkej Morave. Arcibiskup Anastasios Janulatos, jeden z najvýznamnejších súčasných misionárov, práve na príklade svätých Cyrila a Metoda objasňuje princíp misijného prístupu v duchu Pravoslávnej tradície, keď hovorí: *„Na práci týchto dvoch svätcov bolo najdôležitejšie, že sa vždy snažili, aby pochopili svet, v ktorom pracovali. To znamená, aby pochopili kultúru, spôsob života, jazyk a existenciu ľudí vôbec.“*³

V dnešnej dobe existuje medzi kresťanskou vierou Cirkvi a kultúrou určitá diferenciacia, čo spôsobuje drámu dnešných dní. Preto pre kresťanskú výchovu v Cirkvi je dominantné v duchu cyrilo-metodskej tradície dbať predovšetkým na:

a/ Potrebu poznania jednotlivých druhov a foriem kultúr.

b/ Posúdenie a ocenenie rôznych prvkov a špecifik, ktoré stretávame v kultúrach jednotlivých národov.

c/ Podrobné preskúmanie možností nových foriem vyjadrenia kresťanskej viery a spôsobov zosobnenia kresťanského odkazu dnešným moderným kultúram na základe čistoty kresťanskej viery a života.⁴

d/ Rozvoj úprimného dialektického dialógu - dávaj a prijímaj - plného lásky, pochopenia, pokory a čistoty.

¹ PRUŽINSKÝ, Š., NADZAM, M.: *Teologické východiská pravoslávnej cirkevnej misie I*, cit. dielo, s. 123 – 124.

² Žiaľ, novodobý nacionalizmus do značnej miery oslabil toto pôvodné a veľmi potrebné soborné cítenie príslušníkov Cirkvi. Pozri PRUŽINSKÝ, Š.: *Byzantská teológia II*, cit. dielo, s. 350 – 351.

³ YANOULATOS, A.: *Sila cyrilometodského pravoslavia*, cit. dielo, s. 43.

⁴ Pravoslávna cirkev môže v celoeurópskom, ale aj celosvetovom meradle ponúknuť nevyčerateľné bohatstvo Tradície v skutočne európskom a kozmopolitickom rozmere, pretože jej duchovné dedičstvo vytvorilo, ale nezmenilo fyziognómiu každého národa, ľudu a osoby, ktorý s ním prišiel do kontaktu. ZOZULÁK, J.: *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov 2007, s. 179 – 180.

Cirkev v procese kresťanskej výchovy a vzdelávania nemôže vzdorovať, trucovať alebo stáť samostatne, teda oddelene od celého pedagogicko-výchovného procesu, a to aj napriek všetkým problémom, ktoré sú s tým spojené. Cirkev je predovšetkým dnes, keď problematika výchovy vo všeobecnosti predstavuje osobitú kapitolu života každej spoločnosti, povolaná ukázať a zároveň prejavíť svoj živý záujem o prirodzenú kresťanskú výchovu.¹

Ignorancia nových skutočností, ako aj zložitosť v pochopení zmyslu života a relatívnosť hodnôt na spoločenskej i osobnej, súkromnej úrovni má deštruktívne následky vo formovaní osobnosti človeka i samotnej spoločnosti. Vytvára klímu pomätenia a zmätku, neschopnú ponúknuť možnosti pre dozretie osobnosti najmä mladých ľudí. Oni samotní sa s veľkou ľahkosťou uľahujú do anonymity, masovosti, odmietajú každý druh hodnoty a nerozumným spôsobom prijímajú produkty kultúrneho priemyslu. V takomto stave nielen mladí, ale aj starší inklinujú k ich prijímaniu, a to bez akéhokoľvek kritického porovnania, či konfrontácie jednotlivých názorov alebo presvedčení rôznych skupín a hnutí, ktoré sú častokrát charakterizované rôznymi dogmami, fanatizmom, nezaujmom, ľahostajnosťou, najnovšími tendenciami, alebo aj kompromisným „synkretizmom“.²

¹ Pozri: ŠAK, Š.: *Katechetická práca ako súčasť misijného diela a jej problémy v súčasnosti*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXVII/12, Prešov r. 2004, s. 91 – 92.

² Synkretizmus gr. συγκρητισμός je spájanie, prekryvanie, prekrytie, skríženie rôznorodých prvkov smerov, myšlienok. Podľa Lalanda je to umelé miešanie myšlienok alebo tiež disparátneho pôvodu. V modernej religionistike: stotožňovanie, splývanie jednotlivých božstiev (teokrázia), alebo celých náboženských sústav. V antike sú obdobiami synkretizmu najmä helenizmus, keď došlo k stotožneniu gréckych a orientálnych predstáv, a rímske cisárstvo, keď aj s využitím všeobecne rozšírených a prijatých filozofických pojmov a myšlienok vznikali a utvárali sa celé veľké náboženské sústavy (gnosticismus, kresťanstvo, mitraizmus, a manicheizmus). (online.) [cit. 2009-09-17]. Dostupné na internete: <<http://sk.wikipedia.org/wiki/Synkretizmus>>

Na spoločenskej úrovni sme svedkami toho, že prebieha diskusia o vzťahu nerovnosti spoločensko–ekonomickej a výchovnej, o ekologických problémoch, o mnohotvárnosti ekonomických smerov atď. Aj napriek tejto živej každodennej diskusii je zjavné prevládanie spoločenského napätia, ako aj spoločenskej nerovnosti vo svete. Jednotlivé snahy, ktoré boli v minulosti vynaložené, nepriniesli ani spoločenskú spravodlivosť, ani pokoj vo svete. Nové spôsoby využívania sveta, strata pokroku ekonomicky chorých režimov a osôb, rozdelenie na bohatých a chudobných, autorita stavov a právnej nespravodlivosti, tvoria problémy, ktoré sú podmienené orientáciami, výsledkami a budúcnosťou výchovy, ktorá musí pomôcť pri vytváraní spoločnosti s ľudskou tvárou, v ktorej bude dominovať spravodlivosť, pokoj a láska medzi ľuďmi aj medzi národmi. Je bezpodmienečné, aby Cirkev tieto fakty mala na pamäti pri kresťanskej výchove a celkovej pastoraácii i misii.¹

Kresťanská výchova v Cirkvi, ako aj formy kresťanského vzdelávania v nej, musia byť jednou veľkou otvorenou témou, ktorá nemôže byť skúmaná alebo aj spracovávaná len z jedného uhla pohľadu. Naopak, je nevyhnutné presadzovať jej komplexné preskúmanie predovšetkým pod spoločenským, kultúrnym, morálnym, ekonomickým a politickým spektrom, nakoľko sa spája priamo s povznesením jednotlivých národov, premenou spoločnosti, rozvojom právno–morálnych a etických noriem a zákonov, technologickým rozvojom a zvlášť vytvorením klímy dôvery a správnych vzťahov medzi ľuďmi i národmi. Svedkami takéhoto prístupu sme vtedy, keď berieme do úvahy všetky úspešné misie Cirkvi.² Kresťanská výchova v žiadnom prípade nemôže byť použitá ako prostriedok alebo nástroj udržania režimu, ale naopak, ako proces všeobecného pokroku ľudí, ktorá je oslobodzujúca a silná pomôcť v osobnom napredovaní a kvalitnom rozvoji ľudského života.

¹ Pozri: ŠAK, Š.: *Pravoslávna misia vo svete, ktorý prichádza*, cit. dielo, s. 97 – 104.

² Byzantský cisár Michal III. vo svojom liste, adresovanom veľkomoravskému kniežaťu Rastislavovi, píše, že aj „národ na Veľkej Morave bude patriť medzi ostatné veľké národy, ktoré oslavujú Boha vo svojom jazyku“. *Svatý Kníže Rastislav*, cit. dielo, 1994, s. 12 – 13.

Povinnosťou kresťanskej výchovy Cirkvi je prispieť k tomu, aby svet bol ľudskejší a spravodlivejší.¹

Kresťanská výchova a diakonská služba Cirkvi

Kresťanská výchova je jednou z foriem diakonie Cirkvi a cirkevného slova, je to spôsob evanjelizácie. Termín evanjelizácia, ktorý bol v 70-tych rokoch predstavený vo svojej aktuálnosti, okrem jeho totožnosti s dielom svätej misie, objavuje sa ako viacvýznamový, je spájaný s celou apoštolskou aktivitou Cirkvi a tvorí zložitý proces, vyjadrujúci množstvo elementov, akými sú svedectvo, hlásanie, prijímanie, obnova, znovuzrodenie.

Evanjelizácia, ktorá predstavuje kresťanské svedectvo a autentičnosť, prináša so sebou celosvetový rozmer. Z obsahu tohto charakteru je dosahované zdarné znovuodhalenie kresťanskej totožnosti, samozrejme, vo vzťahu k tradícii a pravoslávne mu posolstvu. Evanjelizácia vedie Cirkev k vyhladávaniu jej poslania, ktorým je svedectvo v súčasnom svete, v ktorom uskutočňuje Christovo spasiteľské dielo.

Kresťanská výchova, ako premyslený spôsob evanjelizácie v tele Cirkvi, predstavuje rôznorodosť a pestrosť. Táto výchova môže byť súkromná alebo verejná, spontánna alebo ustanovená prostredníctvom bohoslužieb a svätých tajín,² alebo s použitím súčasných moderných audiovizuálnych a masovokomunikačných prostriedkov, s cieľom objasniť, vysvetliť a zdokonaľiť sa v kresťanskej viere, ako aj uviesť do podôb cirkevného života „modlitbu, bohoslužbu a sväté tajiny (sviatosti)“.

Toto vzdelávanie i výchova je povinné vyvierat' zo zjavenia Boha ľuďom. Toto zjavenie je konkrétne, historické, existujúce, súčasné, dynamické, individuálne a spoločenské. Z vnútra toho zjavenia je človek odhaľovaný ako bytosť vo

¹ PILKO, J.: *Pokánie ako zmena v živote kresťana*. In: Nipsis, roč. I, č. 2, Prešov 2006, s. 33 – 53.

² ZOZULAKOVÁ, V.: *Liturgický rozmer katechetického práce*. In: Nipsis, roč. VI, č. 1, Prešov 2009, s. 46 – 54.

vzťahu k jeho počiatku a jeho konečnému-eschatologickému cieľu. Konečným cieľom tejto výchovy je jednota človeka s Bohom a zjavením sa svätej ikony, podoby v ňom. Základ výchovy a vzdelávania môže charakterizovať spolupráca so Svätou Trojicou, bez ktorej človek nemôže byť pokladaný za kompletného, a ktorá má svoje miesto v živom vzťahu lásky Boha a človeka. V tomto prípade výchova je zasvätením a uvedením do vzťahu a spoločenstva so Svätou Trojicou a inými ľuďmi. Toto zasväcovanie nemôžeme chápať len ako snahu človeka, ale aj ako Boží dar, keďže človek sa neformuje len osobným zápasom, ale je vychovávaný a vzdelávaný Božím pôsobením a slobodnou spoluprácou so Svätou Trojicou. Táto myšlienka spolupráce človeka s Bohom „synergizmus“¹ je fakt, ktorý tvorí základnú podmienku výchovy.

Božie zjavenie tvorí neustály proces, ktorý vyviera zo Svätého Písma, učenia cirkvi, liturgického života, kazateľskej činnosti a diakonie lásky. V tomto prípade ľudská skúsenosť je prostriedkom, ktorým je Božie slovo adresované človeku. Kresťanská výchova si vytýčila za cieľ dynamické cesty, ktorými noví členovia Cirkvi sú neustále zasväcovaní a vedení k pochopeniu ich života a k odhaleniu Boha v osobnom vzťahu spolu s Ním.

Pre správne vykonávanie kresťanskej výchovy v tele Cirkvi od samého začiatku musí existovať vnútorné prepojenie diakonie s Evanjeliom. Diakonia, prejav kresťanskej lásky k blížnemu, obsahuje súhrn aktivít a činností, akými sú ľudský rozvoj, pomoc, podpora, vzájomná pomoc. Diakonia – prejav spoločenstva lásky s Bohom a blížnym – poznala v tradícii Cirkvi rôzne formy prejavov, ktoré vždy záviseli od kultúrnych, historických a spoločensko-ekonomických podmienok. Aj dnes, pri základných spoločenských zmenách, ktoré sme zaznamenali, sa pokladá za nevyhnutné ich opätovné preskúmanie. Túto skutočnosť veľmi vážne berie na zreteľ

¹ Pozri KOCHAN, P.: *Učenie o synergii v pravoslávnej teológii*. In: *Pravoslávny teologický zborník*, roč. XXXIII/18, Prešov 2008 s. 82-86. Učenie o súčinnosti človeka s Bohom. [cit. 2009-10-08]. Dostupné na internete: <http://www.cudzieslova.sk/hladanie/synergizmus>

aj kresťanská výchova, ktorej službou je obnova človeka vo vnútri Cirkvi.¹ Berie do úvahy súčasné požiadavky človeka a adresuje evanjeliovú zvesť reálnemu, modernému svetu. Dôsledne čelí rôznorodosti súčasných problémov, akými sú sloboda, pokoj, spoločenská spravodlivosť, úcta k životu a politickej zodpovednosti. Z pohnútky viery hodnotí súčasnú spoločenskú realitu. Odovzdávajúc evanjeliovú zvesť vynovenými formami a metódami plní nádeje dnešného človeka, a zároveň predkladá oslobodzujúci, kritický, autentický charakter Cirkvi, pričom informuje, vysvetľuje a nabáda súčasného človeka k jeho obnove v duchu Evanjelia.²

¹ ŠAK, Š.: *Antropologická obnova spoločnosti*. In: Cesta obnovy človeka v súčasnej pluralitnej spoločnosti, Gorlice 2009, s. 122 – 131 .

² Pozri ŠAK, Š.: *Nipsis – metóda duchovného života pravoslávnej Cirkvi I*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXVIII/13, Prešov 2005, s. 65 – 72. ŠAK, Š.: *Nipsis – metóda duchovného života pravoslávnej Cirkvi II*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXXI/14, Prešov 2005, s. 51 – 58.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

Pramene:

- ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, αρχιεπ.: *Τεραποστολή*. Αθήνα 2007, s. 110 – 111.
- ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΝ των ιερών ακολουθιών του όλου ενιαυτού, τ. Β', ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1993.
- ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΓΑΙ: In: ΕΠΕ 114, Θεσσαλονίκη 1993, s. 34 – 475.
- ПѢКѢТВЕННАА СЛѢЖБА ВО РѢЧЬХЪ О҃ЦѢХЪ НАШЕГѦ ІΩΑΝΝА ЗЛАТОУСѢТАГѦ. СЛѢЖЕБНИКЪ, Praha 1950.
- BANTSOY, X. K.: *Ιεραποστολική*. Θεσσαλονίκη 1999, s. 13 – 19.
- BUCHTA, V.: *Kontakty slovenských dejateľov s pravoslávnyim duchovenstvom v 19. storočí*. In: Jubilejný sborník k 1100. výročí smrti sv. Metoděje arcibiskupa Velké Moravy, Praha 1985.
- ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ, ΑΘΗΝΑ 1986.
- ΦΛΟΡΟΦΣΚΥ, Γ.: *Φέματα ορθοδόξου θεολογίας*. Vyd. Αρτος Ζωής, Αθήνα 1973.
- ΦΟΤΙΟΥ, Σ. Σ.: *Ὁ γάμος ὡς μυστήριον ἀγάπης κατὰ τὴν Καινὴ Διαθήκην*. Vyd. Ἀρμός. Αθήνα 1994, s 206.
- ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ι. Μ.: *Θείαι λειτουργίαι*. Θεσσαλονίκη 1985.
- GERKA, M.: *Solúnski bratia*. In: Pravoslávny kalendár. Prešov 1990, s. 84 – 85.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ: *Λόγος ΑΗ'. Εἰς τὰ Θεοφάνια*. In: ΕΠΕ 5, Θεσσαλονίκη 1997.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ: *Λόγος ΚΒ, Δ*. In: ΒΕΠΕ 59, 167, 35.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ: *Λόγος ΙΑ, Ζ*. In: ΒΕΠΕΣ 59, 57, 3.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ: *Εἰς τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων Δ*. In: ΒΕΠΕ 66, 166, 20.
- HUSÁR, J.: *Spoločnosť a Eucharistia*. In: Cesta obnovy človeka v súčasnej pluralitnej spoločnosti, Gorlice 2009, s. 90 – 98.

- ΙΕΡΑΤΙΚΟΝ. Vydavateľstvo Αποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, vyd. VI., Αθήνα 2007.
- ΙΕΡΑΤΙΚΟΝ, ΑΘΗΝΑ 1992.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ: *Ιερά Παράλληλα*. In: PG 95, 1473.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: *Περί τελείας ἀγάπης*. In: PG 56, 281.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: In: PG 62, 433.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: In: PG 47, 368.
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ: In: PG 58 str. 717 – 724.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: In: PG 47, 376.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: *Περί κενοδοξίας, καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα*. In: ΕΠΕ 30, s. 637 – 701.
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ: In: PG 54 str. 658 – 659.
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ: In: PG 61 str. 150 – 152.
- JAKOVLEVIČ, R.: *Svatí Cyril a Metoděj – překladatelé Písma*. In: Jubilejní sborník k 1100. výročí smrti sv. Metoděje arcibiskupa Velké Moravy, Praha 1985, s. 137.
- YANOULATOS, A.: *Sila cyrilometodského pravoslavia*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XIII, Prešov 1986.
- KEMENΔΖΕΔΖΙΔΗΣ, Ν. Σ.: *Συγκλονιστικές μαρτυρίες φυλακισμένων*. Θεσσαλονίκη 2003.
- ΚΛΗΜΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ: *Στρωματεῖς Δ*, XVIII. In: ΒΕΠΕ 8, 88, 13;
- KOCHAN, P.: *Učenie o synergii v pravoslávnej teológii*. In: *Pravoslávny teologický zborník*, roč. XXXIII/18, Prešov 2008 s. 82 – 86.
- ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ: *Πασχάλιοι ὁμιλῖαι*. In: PG 77, 560.
- KUČERA, M.: *Postavy veľkomoravskej histórie*. Bratislava 2005.
- ΚΟΥΡΚΟΥΒΑΘΗ. Γ.Α.: *Οικογένεια ὁ ἐν ἡμῖν Παράδεισος ἡ ἡ Κόλαση*. Βολος 1999, s. 11 – 21.

- KUZYŠIN, B.: *Svätá tajina pokánia v procese obnovy človeka*. In: Cesta obnovy človeka v súčasnej pluralitnej spoločnosti, Gorlice 2009.
- KUZMYK, V.: Niektoré aspekty antropológie sv. Gregora Teológa. In: Synergia, roč. IV, č. 7 – 8, Prešov 2006.
- ΚΟΥΚΟΥΡΑ, Δ. Α.: *Η θέση της γυναίκας στην ορθόδοξη εκκλησία*. Θεσσαλονίκη 2005.
- Lampe, G. W. H. D.D.: *A PATRISTIC GREEK LEXIKON*, OXFORD 1991.
- LE MILLENAIRE DU MONT ATHOS. Editions de Chevetogne 1963.
- Liturgia sv. Jána Zlatousteho, Prešov 1996 (slovenský preklad)
- ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΣ: *Λόγος περί αγάπης ΣΤ*. In: ΒΕΠΕ 42, 225, 16.
- ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ, Γ.Β.: *Οι τέσσερις θείες λειτουργίες*. Θεσσαλονίκη 2001.
- ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: In: PG, 31, 1184.
- ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: *Ἐπιστολαί 133*. In: ΒΕΠΕ 55, 160, 11.
- ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: *Ἐπιστολαί 70*. In: ΒΕΠΕ 55, 103, 10.
- ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: *Λόγος ασκητικός*. In: ΒΕΠΕ 53, 135, 5.
- ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Γ. Δ.: *Εκκλησία και πολιτεία στην Ορθόδοξη παράδοση*. ΑΘΗΝΑ 1997.
- ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Γ.Δ.: *Ενορία, η μεγάλη μας οικογένεια*. Θεσσαλονίκη 2009.
- ΜΙΚΡΟΝ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ. Vydavateľstvo Αποστολική Διακονία της Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, vyd. XI., Αθήνα 1992.
- NEILL, S.: *Χριστιανικές ιεραποστολές*. Θεσσαλονίκη 1987.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ: ΕΟΡΤΟΔΡΟΜΙΟΝ. Βενετία 1836.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ: *Ερμηνεία εις τας ΙΔ' επιστολάς του απόστολου Παύλου*. Τομ. Ι. Θεσσαλονίκη 1989.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ: *Ερμηνεία εις τας ΙΔ' επιστολάς του απόστολου Παύλου*. Τομ. ΙΙ. Θεσσαλονίκη 1990.

- Ο ΠΟΙΜΗΝ ΤΟΥ ΕΡΜΑ: Αποστολικοί Πατέρες. Απαντα τα έργα. In: ΕΠΕ 119, Θεσσαλονίκη 1994, s. 381 – 593.
- ΠΑΤΡΟΝΟΥ, Γ. Π.: Ὁ γάμος στή θεολογία καί στή ζωή. Αθήνα 1981.
- PILKO, J.: *Pokánie ako zmena v živote kresťana*. In: Nipsis, roč. I, č. 2, Prešov 2006, s. 33 – 53.
- PRUŽINSKÝ, Š.: *Teologické východiská pravoslávnej cirkevnej misie II*. Prešov 1995.
- PRUŽINSKÝ, Š.: *Život v Christu*. Prešov 1998.
- PRUŽINSKÝ, Š.: *Evanjelium podľa Matúša II*. Prešov 2002.
- PRUŽINSKÝ, Š., NADZAM, M.: *Teologické východiská pravoslávnej cirkevnej misie I*. Prešov 1994.
- PRUŽINSKÝ, Š., NADZAM, M.: *Teologické východiská pravoslávnej cirkevnej misie II*. Prešov 1995.
- ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΥ, Γ.Ι.: *Συνεργάτες του Απόστολου Παύλου*. Θεσσαλονίκη 2002.
- ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΥ, Γ.Ι.: *Συνεργάτριες του Απόστολου Παύλου*. Θεσσαλονίκη 2002.
- ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, Σ. Ι.: *Πατερική Θεολογία*. Θεσσαλονικη 2004.
- SCHMEMANN, A.: *Veľký pôst*. Prešov 1996, (Preklad NADZAM, M.)
- ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΥ, Ι. Δ.: *Λεξικόν αρχαίας ελληνικής γλώσσης*, ΑΘΗΝΑ 1990.
- ΣΤΑΜΟΥ, Π. Γ.: *Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ὅμιλαιοι περί τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων*. Αθήναι 1962.
- SVATÝ KNÍŽE RASTISLAV. Brno, 1994.
- ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, Κ.: *Εκκλησιαστική Ιστορία*. Αθήναι 1990.
- ΣΥΜΕΟΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ: In: PG 32, 1152D.
- ŠAK, Š.: *Antropologická obnova spoločnosti*. In: Cesta obnovy človeka v súčasnej pluralitnej spoločnosti, Gorlice 2009, s. 122 – 131.
- ŠAK, Š.: *Bázeň pred Hospodinom je počiatkom múdrosti*. In: Nipsis, roč. III, č. 6, Prešov 2008, s. 33 – 40.

- ŠAK, Š.: *Cirkev a spoločnosť (Národno-kresťanské tradície ako súčasť vlasteneckého vedomia)*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXVII/12, Prešov 2004. 363 – 370.
- ŠAK, Š.: *Čo je a čo nie je pokánie*. In: Pravoslávny kalendár, Prešov r. 2005, s. 121 – 124.
- ŠAK, Š.: *Katechetická práca ako súčasť misijného diela a jej problémy v súčasnosti*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXVII/12, Prešov r. 2004, s. 91 – 92.
- ŠAK, Š.: *Kresťanská rodina ako základný článok života Cirkvi a spoločnosti*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXV/10, Prešov 2002, s. 165 – 180.
- ŠAK, Š.: *Nipsis – metóda duchovného života pravoslávnej Cirkvi I*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXVIII/13, Prešov 2005, s. 65 – 72.
- ŠAK, Š.: *Nipsis – metóda duchovného života pravoslávnej Cirkvi II*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXXI/14, Prešov 2005, s. 51 – 58.
- ŠAK, Š.: *Misia je dielom celej Cirkvi*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXXI/16, Prešov r. 2006, s. 161 – 167 .
- ŠAK, Š.: *Počiatky kresťanskej misie*. Prešov 2007.
- ŠAK, Š.: *Pravoslávna misia vo svete, ktorý prichádza*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXVII/12, Prešov r. 2004, s. 97 – 104.
- ŠAK, Š.: *Svätá tajina krstu*. Prešov 1999.
- ŠAK, Š.: *Svätá tajina pokánia a jej problémy v praxi*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXVIII/13, Prešov r. 2005, s. 47 – 64.
- ŠAK, Š.: *Ženy, ich postavenie a živá účasť na živote cirkevnej obce v pravoslávnej Cirkvi a v modernej spoločnosti. Prežitok a či nevyhnutnosť?* In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXVI/11, Prešov r. 2003, s. 193 – 200.
- TAXAIOΣ, A.: *Κύριλλος και Μεθόδιος*. Θεσσαλονίκη 2004.
- ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Π.: *Το μυστήριο τοῦ γάμου*. Δογματική. τομ 3. Αθήναι 1961.

- VAŠICA, J.: *Literární památky epochy velkomoravské 863-885*. Praha 1966.
- Velíkij Sbornik, Prešov 2002.
- ZOZULAKOVÁ, V.: *Cirkev ako bohoľudské spoločenstvo*. In: Cesta obnovy človeka v súčasnej pluralitnej spoločnosti, Gorlice 2009, s. 32 – 33.
- ZOZULAKOVÁ, V.: *Liturgický rozmer katechetickéj práce*. In: Nipsis, roč. VI, č. 1, Prešov 2009, s. 46 – 54.
- ZOZULAK, J.: *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov 2007.
- ΖΗΣΗΣ, Θ.: *Σύμφωνο ἐλευθέρης διάλυσης τῆς οἰκογενείας καί τῆς κοινωνίας*. In: Θεοδομία, Θεσσαλονίκη 2008, roč. X, č. 1, s. 3 – 15.
- ŽUPINA, M.: *Manželstvo v chápaní Jána Zlatoušeho*. In: Nipsis, roč. II, č. 1, Prešov 2007, s. 78 – 85.
- ŽUPINA, M.: *Problematika manželského života v dnešnej spoločnosti*. In: Cesta obnovy človeka v súčasnej pluralitnej spoločnosti, Gorlice 2009, s. 132 – 134.
- WARE, K.: *Cestou Orthodoxie*. Praha 1996.

Sekundárna literatúra:

- CAP, A.: *Náboženské vzdelanie a povolanie pravoslávneho kňaza ako súčasť sociálnej práce*. In: Sociálna práca - ľudské práva - vzdelávanie dospelých, Prešov 1998, s. 226 – 229.
- CAP, A.: *Vzťah k vrchnosti podľa apoštola Pavla*. In: Pravoslávny biblický zborník, č. I/2009, Gorlice 2009, s. 97 – 109.
- FUNDULIS, I.: *Možnosti misijných aktivít Cirkvi v cirkevnej obci* (1). In: Odkaz sv. Cyrila a Metoda, č. 1, Prešov 2006, s. 22 – 25, (Preklad), Šak, Š.
- FUNDULIS, I.: *Možnosti misijných aktivít Cirkvi v cirkevnej obci* (2). In: Odkaz sv. Cyrila a Metoda, č. 2, Prešov 2006, s. 22 – 25, (Preklad), Šak, Š.
- GERKA, M.: *Sociálna služba v Cirkvi: Sol' zeme*. Prešov 2007.
- HIEROTEOS (VLACHOS), metrop.: *Pravoslavná spiritualita*. Prešov 2006.

- KUZMYK, V.: *Niektoré aspekty antropológie sv. Gregora Teológa*. In: Synergia, roč. IV, č. 7 – 8, Prešov 2006.
- KUZMYK, V.: *Zmysel, obsah a teológia cirkevných sviatkov Pravoslávnej cirkvi*. In: Aktuálne otázky praktického bohoslovnia v Pravoslávnej cirkvi, Prešov 2007, s. 89 – 97.
- KUZMYK, V.: *Všeobecnosť (sobornosť) Cirkvi z pohľadu ekleziológie sv. Irineja Lyonského*. In: Pravoslávny teologický zborník, č. XXXI/16, Prešov 2006, s. 120 – 126.
- KUZYŠIN, B.: *Z histórie pravoslávnej katechézy*. In: Synergia, roč. IV, č. 7-8, Prešov 2006, s. 58 – 63.
- MANTZAPIΔΗΣ, Γ.: *Χριστιανική ηθική. Θεσσαλονίκη* 1995.
- MILKO, P.: *Manželstvo v pravoslaví*. In: Pravoslavný kalendář 2001. Praha 2000, s. 83 – 90.
- MOJZEŠ, M.: *Eucharistia pre večný život v byzantskej tradícii*. In: Studia theologica, roč. VIII, č. 3, Olomouc 2006, s. 62 – 72.
- MOJZEŠ, M.: *Eucharistická spiritualita*. In: Logos, roč. VI, č. 1, 2005, s. 58 – 66.
- MOJZEŠ, M.: *Liturgická teológia a jej miesto v systéme teologických vied*. In: Theologos, roč. VI, č. 1, Prešov 2005, s. 103 – 112.
- ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΒΑΣΙΛΑΣ: *Περί της εν Χριστώ Ζωής*. In: PG 150,524A.
- PRUŽINSKÝ, Š.: *Duchovne živá cirkevná obec*. In: Dušpastierska služba na začiatku 3. tisícročia. (Zborník materiálov z vedeckej konferencie zameranej na pastoračné otázky), Prešov 10. 2. 2000, s. 9 – 20.
- PRUŽINSKÝ, Š.: *Sociálna práca a askéza*. In: Sociálna práca a jej kresťanské dimenzie. Prešov 2005, s. 59 – 70.
- ŠIP, M.: *Nové náboženské hnutia ako opozitum voči Cirkvi*. In: Pravoslávny teologický zborník, roč. XXXI/16, Prešov 2006, s. 194 – 200.
- ZOZULAK, J.: *Sociálna práca Vasilija Veľkého*. In: Sociálna práca a jej kresťanské dimenzie. PU v Prešove, PBF 2005, s. 33 – 40.
- ZOZULAK, J.: *Katechetické poslanie Cirkvi*. Prešov 2001.

ZOZULAK, J.: *Problematika výchovy a kvality života v myslení Jána Zlatoústeho*. In: Sociálna práca – ľudské práva – vzdelávanie dospelých. Zborník referátov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Prešov 1998, s. 258 – 265.

Internetové pramene:

<http://www.cudzieslova.sk/hladanie/synergizmus>
<http://sk.wikipedia.org/wiki/Synkretizmus>
<http://wapedia.mobi/sk/Kultúra>
<http://sk.wikipedia.org/wiki/Sekularizmus>
<http://www.mydictionary.net/greek>
<http://www.mydictionary.net/russian/?word=depletion>
http://www.moravia magna.cz/texty/t_predml.htm
<http://www.synaxarion.gr/>
<http://www.saint.gr/2009/06/15/index.aspx>

OBSAH

PREDSLOV	3
MISIA JEDNEJ CIRKVI	4
Podmienky skúmanej témy	4
Misia a jednota	5
Kenóza	6
Vzťah jednotnej Cirkvi k misii	11
Tajomstvo svätej Trojice	13
Cirkevné spoločenstvo a misia	14
Misijní spolupracovníci	17
FILANTROPIA V MISIJNOM DIELE CIRKVI	22
MISIA NA VEĽKEJ MORAVE – ZÁKLAD KULTÚRNEJ A DUCHOVNEJ SAMOSTATNOSTI	38
CIRKEVNÁ MISIA A SPOLOČNOSŤ	50
KREŠŤANSKÁ RODINA AKO ZÁKLAD MISIE CIRKVI V SPOLOČNOSTI	59
KREŠŤANSKÁ VÝCHOVA A KULTÚRA V MISII CIRKVI	77
Miesto kresťanskej výchovy a kultúry v misii Cirkvi	77
Kresťanská výchova a diakonská služba Cirkvi	81
POUŽITÁ LITERATÚRA:	84

doc. ThDr. Štefan Šak, PhD.

MISIJNÉ ŠTÚDIE I.

Recenzenti: prof. ThDr. Ján Zozuľak, PhD.

prof. ThDr. Ján Šafin, PhD.

Technický redaktor: Mgr. Ján Pilko, PhD.

Vydavateľ: Diecezjalny ośrodek Kultury Prawosławnej

ELPIS w Gorlicach

Gorlice 2009

1. wydanie

ISBN: 978-83-928613-1-7.